

[Inhoud](#)

MAP

Zuivelhistorie Nederland

1940-1945

β versie

Uitgave: www.zuivelhistorienederland.nl

β versie-1 geplaatst als 2012-06-

▲ Heruitgave: zuivelhistorienederland.nl

2

versie- 2013-03-10

Snelkeuze		Xxx / 1941 / 1942 / 1943 / 1944 / 1945 / 1946 / 1947 / 1948 / 1949	
Datum	Bron	Onderwerp	Test
1940-05-15	LC	Coöperatieve Zuivelbank – Friesland – problemen kort na beging WO-II	
1940-05-28	LC	De eerste botertrein naar Duitschland – Duitschland betaald f 1,55 / KG.	
1940-06-29	WW	Drentsche Zuivelbond – kort verslag vergadering	xxx
1940-07-12	D5R	Zuid Hollandsche Zuivelbond – kort verslag vergadering	
1940-07-15	MC	Boter, oliën en vetten op de bon.	
1940-07-15	VC	Karnverbod, behalve zuivelfabrieken en vergunninghouders	
1940-07-17	MC	Nadere bijzonderheden over verbod van roombereiding	
1940-07-17	VC	De distributie van boter en vet	
1940-08-01	MC	De huidige positie onzer zuivelindustrie – Heroriëntering op komst!	
1940-08-10	ZZNB	Beperking van onze veestapel – geitenfokkerij een alternatief voor gezin	
1940-08-10	AD/DE	Beperking inzake melkproducten	
1940-08-23	DG	Onze zuivelpositie – Rede FNZ secretaris J.A. Geluk	
1940-08-28	LC	Regulering kaaskandel – ook boerenkaas	
1940-08-31	PeM	De melkvoorziening van ons land	
1940-09-11	MC	Regeling voor consumptiemelk? - aan de kaasregeling hapert nog niets	
1940-10-11	MC	Standaardisatie consumptiemelk verwacht	
1940-10-15	HC	De houtgasgenerator in de praktijk	
1940-10-18	AD/DE	Geen melkbrood meer – mer ‘mb’ betekend nu: waterbrood	
1940-10-21	MC	Eén ons kaas per week – distributie van kaas per heden!	
1940-10-23	VC	Publicatie <i>Departement van Landbouw en Visscherij</i> : Prijzen boter en kaas	
1940-11-04	LD	Blink over AVM en CMC bij melkdistributie in ‘Wettelijk gebied’	
1940-11-09	LEDA	Standaardisatie besproken op vergadering B. v. Melkveehouders Amsterdam	
1940-11-25	MC	Officiële aankondiging melkdistributie en standarisatie	
1940-11-02	GC	Standaardisatie consumptiemelk	
1940-11-04		De melkvoorziening van het Westen van ons land.	
1940-11-25		Standaardisatie van melk	
1940-12-09		Margarine lokt: naam boter mag niet lijden onder de interesse voor kunstproduct.	
1940-12-11	LC	Verslag verg. Friesche Coöp. Zuivelbond Frieschland - deel	
1940-12-18		Weer instellen van <i>Wettelijk gebied</i> – lijst met plaatsnamen	
1940-12-20	DG	Kort verslag FNZ vergadering – Standaardisatie en veeslaching	
1940-12-28	LC	Vee inlevering - laatste – kritisch – stuk landbouwcorrespondent A. Rauwerda	

<u>1941</u>			
<u>1941-01-22</u>	NLC	Gesprek met AVM Voorzitter G. J. Blink: 'Moeilijkheden melkvoorziening'	
<u>1941-01-24</u>	LD	Kort bericht: Uitbetaling voor melk naar kwaliteit – per 12 mei a.s. mogelijk	
<u>1941-03-14</u>	NLC	Rechtzaak: Melkrijder vervoerde koffie in melkbus	
<u>1941-04-05</u>	LC	Onze Zuivelexport in 1940 – uit verslag Bond van Zuivelverkoopverenigingen	
<u>1941-04-18</u>	PZC	Aangifte voorraad oude inmaakboter door niet-zelfkarners	
<u>1951-05-08</u>	LD	Leiden. Opening van een melkuitgiftstation – N.V. Zelandia	
<u>1941-05-30</u>	LD	Verslag algemene vergadering FNZ – iets over moeilijkheden.	
<u>1941-06-30</u>	LD	Melk,boter en kaas worden duurder – zomer en winterprijzen gelijk	
<u>1941-07-09</u>	LD	Laatste berichten: De veestapelverbetering – inkrimping slecht vee	
<u>1941-09-23</u>	WC	Het afleveren van volle melk. Op grond van het Zuivelbesluit 1941	
<u>1941-10-01</u>	ZZNB	Verplichte Runder-tbc bestrijding	
<u>1941-10-06</u>	LD	Over: Goederenvervoer langs de weg - vervoersproblemen	
<u>1942</u>			
<u>1942-01-07</u>			
<u>1942-04-02</u>	AHNK	Coöp. Raad voor de Voedselvoorziening ingesteld	09-03
<u>1942-05-02</u>	AHNK	Verslag vergadering Coöp. Zuivelfabriek <i>De Goede Verwachting</i> Schoorl	09-03
<u>1942-06-29</u>	DZ	Verminderde melklevering aan de zuivelfabrieken.	
<u>1942-07-03</u>		Verplichte levering aan zuivelfabriek of melkinrichting	
<u>1942-08-01</u>	LD	Boete van 2500 Gld. voor veehouder die niet aan fabriek leverde	
<u>1942-08-10</u>	LD	De C.C.C.D. werkzaam op het terrein van de zuivel	
<u>1942-09-04</u>	LD	Iets over de „Opsporing in dienst van prijsbeheersing”	
<u>1942-11-04</u>	LD	Stopzetting boerenkaasproductie	
<u>1942-12-01</u>	LD	Bedrijfs ontzetting	
<u>1943</u>			
<u>1943-03-12</u>	LC	Arbeidsfront Houd bedrijfsbijeenkomsten in de zuivelfabrieken	
<u>1943-04-12</u>	PZC	Iets over „Zelfverzorgers boter” in Zeeland	
<u>1943-04-20</u>	LC	Adressen voor inlevering bonnen voor „Zelfverzorgers boter” in Zeeland	
<u>1943-04-24</u>	LC	Landbouwkroniek: overzicht div. maatregelen	
<u>1943-11-25</u>	LC	Verslag van vergadering Friesche Coöp. Zuivelbond – bijna geen informatie	
<u>1944</u>			
<u>1944-06-16</u>	DLO	Aflevering consumptiemelk aan verbruikers	
<u>1944-09-20</u>	DLO	Melkvoorziening voor de steden, oproep aan veehouders	
<u>1945</u>			

1946			
1947			
1948			
BIJLAGEN			
bijlage-1		Ommelanden	
bijlage-2		Makkinga	
bijlage-3		Oosterwolde	
bijlage-4		Roden	
bijlage-5		assen	
bijlage-6a		Meistaking	
bijlage-6b		Meistaking	

Bronnen

Lijst	Naam Bron	Internet
AD/DE	Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander	
D5R	De 5 Rivieren	
DLO	Dagblad voor Leiden en Omstreken	
DG	De Gorcumer	
DZ		
GC		
LEDA		
LC.	Leeuwarder Courant	
MC	Middelbursche Courant	
NLC		
NvhN.	Nieuwsblad van het Noorden	
PeM		
PZC		
VC	Vlissingse Courant	
WW	Woerdens Weekblad	
ZZNB	Zierikzeesche Nieuwsbode	

--	--	--

1940

Middelburgsche Courant, 20/06/1940; p. 5/8

DE STEM DER SLACHTOFFERS!

*Te Middelburg is een stichting van
gedupeerden opgericht.*

Zeeland erg veel over deze stichting – niet over genomen – zie MAP Zwagerman

Middelburgsche Courant, 06/05/1940; p. 8/8

De hr Zwagerman, Middelburg, merkte op, door de rede van mr. Bouman, weer gedacht te hebben aan de nationale tentoonstelling die hij te Zwitserland bezocht. Allerwege werd daar op de veelzijdigheid van Zwitserland en het Zwitsersche volk gewezen, meer tevens op de eenheid van volk en vaderland. Het belang van die eenheid beluisterde spr. ook in de rede van mr. Bouman. Ook in ons land is er een groote veelzijdigheid, maar we voelen ons één als volk, en daarbij hebben wij dit nog boven het Zwitsersche volk, dat we ons ook één gevoelen in ons Oranjenhuis. En spr. is er van overtuigd, dat men voor die eenheid zich gaarne geheel zal willen geven.

Verder in de site zuivelhistorienederland:

Jr.versl. FNZ. 1944

http://www.zuivelhistorienederland.nl/wp_pdf/1944_jaarverslag-FNZ_27-12-2007.pdf

Jr.versl. FNZ. 1945

http://www.zuivelhistorienederland.nl/wp_pdf/1945_jaarverslag-FNZ_27-12-2007.pdf

Jr.versl. VVZM 1948

http://www.zuivelhistorienederland.nl/wp_pdf/1948_VVZM-jaarverslag-1948_10-02-2007.pdf

De Gorcumer, 08/05/1940; p. 7/12

ONTSLAG BIJ AMILKO.

Tengevolge van de verminderde exportmogelijkheden in verband met den internationalen toestand zijn bij Amilko 45 werklieden ontslagen.

Het economische leven in de moeilijke dagen

Het past zich zoo lang mogelijk en zoo goed mogelijk bij de omstandigheden aan

Heden hadden wij een onderhoud met den directeur van de Coöperatieve Zuivelbank, die ons eenige zeer belangwekkende mededeelingen deed over het economisch leven in onze provincie, dat sedert Vrijdag j.l. aan een geweldige krachtproef is onderworpen.

Vrijdagmorgen werd mij, zoo vertelde onze zegsman, medegedeeld, dat de Nederlandsche Bank geen geld meer afgaf. Dit trof al bijzonder slecht, omdat het juist de drukste Vrijdag in het jaar - de Vrijdag voor 12 Mei - was. Hadden wij op gewone Vrijdagen reeds een kasomzet van ruim één millioen gulden, thans zou deze dit bedrag aanmerkelijk te boven gaan. Gelukkig hadden wij net Donderdag een half millioen gulden opgenomen, zoodat wij dus behoorlijk van kasmiddelen waren voorzien. De bij ons aangesloten zuivelfabrieken hebben wij toen uitbetaald 1 pct. van hun jaarlijksch crediet, wat, waar er vijftig Vrijdagen in het jaar zijn, neer kwam op het halve bedrag, dat wij gemiddeld wekelijks aan de fabrieken uitkeeren.

Waar er in dit seizoen zeer veel melk wordt geleverd, kregen de fabrieken ongeveer $\frac{1}{3}$ ¹ van wat zij noodig hadden. Op spaarbankboekjes gaven wij af $f \frac{1}{20}$ van het saldo, tot een maximum van $f 50$. Ook voor deposito's en crediteuren werd een regeling getroffen. Later bleek het met de vraag naar geld mee te vallen. daar uit de provincie slechts weinig zakenlieden naar Leeuwarden kwamen. Zoo hielden wij een behoorlijke kas over en konden wij Zaterdag onze cliënten aan de noodige middelen helpen om loonen en salarissen te betalen, hoewel wij eenige reserve moesten maken voor bedrijven en publiekrechtelijke lichamen, die bij ons in de schuld stonden. Toch waren wij in staat ook deze laatsten nog tegemoet te komen. 's Middags twaalf uur b.v. kon ik de gemeente Leeuwarden opbellen, dat er voor haar nog een behoorlijk bedrag beschikbaar was.

Doordat zeer veel geld voor lonen en salarissen was opgenomen hadden wij echter spoedig onze kleinere coupures uitgegeven. Er kwam tekort aan kleinere betaalmiddelen, vooral aan zilver. 't Was dan ook een uitkomst, toen Zondag werd besloten vanwege de provincie noodgeld te drukken. Vooral, omdat vele menschen zilver oppotten, wat niet alleen onverstandig, maar ook onvaderlandslievend is.

Naar wij vernemen, achten de Duitsche autoriteiten het hamsteren van geld ontoelaatbaar en het lijdt geen twijfel dat wanneer dergelijke practijken onverhoopt mochten voortduren, hier- tegen ten strengste zal worden opgetreden.

Aan zilverbons van $f 1$ heeft men thans genoeg. Wenschelijk zou het zijn, dat er ook nog voor $f 3$ millioen noodgeld in coupures van $f 10$ werd uitgegeven, tenzij binnen zeer korten tijd de communicatie met Holland weer wordt hersteld en er dus kleinere coupures tijdig van over den Afsluitdijk kunnen worden aangevoerd.

De groote vraag is nu hoe het Vrijdag 8 komt. De koeien worden iederen dag tweemaal gemolken, de melk moet in de fabrieken geregeld tot zuivelproducten worden verwerkt. Doch deze producten worden voorshands niet afgenomen en dus ook niet betaald. In afwachting, dat de vervoermogelijkheden hersteld zijn, hoepen de zuivelproducten zich op.

1 Niet te lezen, kan ook $\frac{1}{4}$ zijn. (ZHN.)

't Treinverkeer stagneert nog, voor autotractie voor burgerlijke doeleinden is in ons land thans weinig of geen benzine aanwezig. Het verkeer over water duurt lang en moet, waar verschillende bruggen zijn verwoest, hier en daar nog hersteld en nog geheel georganiseerd worden. Tóch moeten de boeren hun melkgeld ontvangen. Dus met andere woorden, de Zuivelbank moet credieten hebben met de zuivelproducten als onderpand. Echter, waar het hier een waar betreft, die, als het eenigszins mogelijk is, snel verhandeld moet worden, moet dit crediet soepel geregeld zijn. Voor dezelfde moeilijkheden zit men met de granen en zaden. De regeringsinstanties lieten de betalingen aan de boeren gaan via de Zuivelbank, die het geld weer terug ontving door middel van de giro. Doch ook deze heeft natuurlijk den laatsten tijd niet gewerkt. Soepele credietverleening op onderpand van landbouwproducten zal dus dringend noodig zijn.

Een andere kwestie is die van de Boerenleenbanken. De Coöperatieve Centrale Raïffisenbank te Utrecht heeft in April J.l. per circulaire bekend gemaakt, dat, indien de omstandigheden zulks noodzakelijk mochten maken, de Coöperatieve Zuivelbank als hulpcentrale voor de Boerenleenbanken in Friesland zou optreden. Gisteren hebben wij aan de verschillende Boerenleenbanken een circulaire gezonden, waarin wij - ten einde onze taak goed te vervullen - aan de Boerenleenbanken hebben verzocht ons hun overtollige kasmiddelen te zonden en zoo noodig en mogelijk gelden bij ons op te nemen. Om onze taak in deze goed te doen is het noodig, dat wij over de noodige kasmiddelen beschikken. De Boerenleenbanken zelf kunnen ons die verstrekken. Dat zij dit doen, is hun eigen belang. Vandaar ook, dat wij hen aanraden om gelden, welke derden bij hen deponeren, in ontvangst te nemen.

't Is misschien een niet oninteressante bijzonderheid, dat onze bank in de afgelopen dagen op de gewone kantooruren steeds open is geweest.

En verder? Wij zijn een land dat zich had gespecialiseerd op den verbouw van veredelde producten, voor welke cultures wij vele grond. en hulpstoffen invoerden. Thans zal ons productie-apparaat waarschijnlijk moeten worden omgebouwd, ten einde zich bij de nieuwe omstandigheden aan te passen.

Een der eerste moeilijkheden, waarop men thans stuit is die van het transport. Meer en meer zal men van vervoer over water en van paardentraction gebruik moeten maken.

Vele fabrieken verplichten thans hun boeren reeds de melk naar de fabrieken te brengen, althans ze te vervoeren naar een centraal nunt, vanwaar zij door de fabriek kan worden opgehaald.

Hoe het ook zij, wij staan thans voor geheel nieuwe toestanden en het beste, wat wij in het belang van land en volk kunnen doen is te trachten ons er zoo goed mogelijk bij aan te passen. Naar wij vernemen heeft de C. A. F. een circulaire tot hun leden gericht, waarin wordt gezegd, dat deze coöperatie voor haar afnemers de voorziening met veevoer en kunstmest zal blijven waarnemen zooals en zoover de omstandigheden dit toelaten.

De coöperatieve groenteveiling „De Tuinbouw” zet sedert gistermorgen haar veilingen geregeld voort.

BERICHT

De pers in Nederland verschijnt tijdens den duur van de bezetting van Nederland door de Duitsche militaire autoriteiten, **zonder voorafgaande censuur**. De tegemoetkomende houding veronderstelt een absoluut loyale houding van de verantwoordelijke uitgevers en redacteurs.

Waakt tegen Typhus-epidemie

AAN DE BEVOLKING DRINGEND AANGERADEN, DE MELK TE KOKEN, OOK DIE IN FLESSCHEN.

Op bevel van den Duitschen opperbevelhebber in Nederland maakt het Rijksbureau voor de Voedselvoorziening bekend, dat in verband met de moeilijke winning en het vervoer van de melk, naar inrichtingen waar de pasteurisatie gebruikelijk was, dit laatste met groote moeilijkheden gepaard gaat. De bevolking wordt derhalve dringend aangeraden alle melk — ook die verpakt in flesschen — goed te koken en direct af te koelen. Om er zeker van te zijn, dat de melk goed gekookt heeft, doet men verstandig deze 2 of 3 maal te laten opkomen. Dit ter voorkoming van een mogelijke typhus-epidemie.

Aan deze bepaling zal ten strengste de hand worden gehouden.

Nieuwe Leidsche Courant, 1940-05-28; p. 3/6

De eerste botertrein naar Duitschland

Duitschland betaalt f 1.55 per K.G.

„Of wij onzen zuivelvoorraad zullen kunnen afzetten, hangt geheel af van het rollend materiaal”, aldus de directeur der Coöperatieve Zuivelbank te Leeuwarden in een onderhoud met de Leeuwarder Courant.

„De grootste moeilijkheid op het oogenblik is die van onze zuivelproducten, die zich in de centrale pakhuizen en de zuivelfabrieken ophoopten. Vooral wat betreft de boter, een in dezen tijd niet erg houdbaar product, begon het te nijpen.”

„De andere kwesties zijn reeds geregeld. Er is nl. een vergadering gehouden van een vertegenwoordiger van de *Nederlandsche Zuivelcentrale* met de voornaamste exporteurs en expediteurs. Hier werd medegedeeld, dat Duitschland bereid is onze boter af te nemen tegen een behoorlijken prijs, nl. f 1.55 per kg af fabriek. De betaling zal plaats hebben twee weken na aflevering.”

„De groote moeilijkheid is nu de zaken gaande te houden tot dat de eerste betalingen binnenkomen. Daar het ruim twee weken geleden is, dat de oorlog is uitgebroken en het minstens nog twee weken duurt, voordat de eerste betalingen binnen komen, moet het landbouwcrediet den tijd van een maand overspannen.”

De uitkeering van een belangrijk deel van het melkgeld over de volgende week is echter reeds weer verzekerd.

Naar de Leeuwarder Crt. verder verneemt, worden thans reeds te Leeuwarden groote hoeveelheden boter in wagons geladen. Men hoopte, dat de eerste botertrein Zaterdag om vijf uur van Leeuwarden via Nieuweschans naar Duitschland zou vertrekken.

Woerdensch Weekblad, 1940-06-29

Drenthe's zuivelfabrieken

Een uiteenzetting van de moeilijkheden, waarmede de bedrijven te kampen hebben

ASSEN, 27 Juni. - Dezer dagen vergaderde te Assen de bond van coöperatieve zuivelfabrieken van Drente, waarin sedert 1 Maart alle zes en vijftig fabrieken in deze provincie zijn georganiseerd. De voorzitter van den bond, de heer L. Dekker uit Pesse, herdacht in zijn openingswoord de vele jongemannen, die in den oorlog hun leven hebben gelaten.

Komende tot de vraag, wat er thans in het zuivelbedrijf moet geschieden, zeide spreker, dat er op verschillend gebied groote moeilijkheden bestaan. De bedrijven moeten zich aanpassen aan de behoeften van de thans overheerschende markten. Aan het einde van zijn openingswoord besprak de voorzitter nog de moeilijkheden ten aanzien van de moeilijkheden ten aanzien van de voedselvoorziening in de veehouderijbedrijven. Voor 1 Februari zal geen krachtvoer ter beschikking worden gesteld en daarom zal ieder goed doen zoo veel mogelijk voer voor den winter te verzamelen.

De secretaris van den bond de heer Tj. Boyenga uit Assen, ging nog dieper in op de moeilijkheden waarmee de bedrijven te kampen hebben. Hij deelde mede, dat de aangesloten fabrieken thans 288.000.000 kilo melk verwerken. De afzet van boter heeft veel moeilijkheden opgeleverd, omdat men juist tijdens de oorlogsdagen de grootste productie bereikte, n.l. 300.000 kilo per week. De exportregeling naar Duitsland kwam tijdig tot stand want de koelhuizen waren vrijwel vol.

De afzet van kaas gaat minder vlot. Wel gingen groote hoeveelheden naar België, doch over den prijs verkeert men in het onzekere. Spoedig zal verandering moeten komen, omdat de voorraden zich ophoopen. Het moeilijkste product is wel de gecondenseerde melk, welke hoofdzakelijk naar Engeland en de tropische landen werd geëxporteerd. De condensfabrieken

zullen haar bedrijven geheel moeten omzetten.

Doordat de voedselcommissaris in Drenthe de voorraden steenkool bij de brandstoffenhandelaars vastlegde voor de zuivelindustrie, konden de fabrieken doorwerken. In het begin van de vorige week is het eerste schip met steenkool uit Duitsland aangekomen, terwijl de laatste dagen eenige wagons steenkool uit Duitsland arriveerden. Ook de levering uit Limburg zijn weer begonnen.

Bij de rondvraag werd o.m. geopperd dat het nu den tijd was om op te treden tegen den grootsten concurrent, de margarine, opdat de natuurboter de plaats innemen kan, waarop deze recht heeft. De heer Geluk, secretaris van den F.N.Z. zeide in een korte toespraak, dat het z.i. niet verstandig is thans maatregelen te verzoeken of te nemen. Men heeft immers nog geen overzicht van wat er gaat gebeuren. Men dient af te wachten, totdat er van overheidswege algemeene richtlijnen worden aangegeven.

Leeuwarder Courant 1940-07-04

HET MELKGELD 130 procent uitbetaald

Deze week wordt aan leveranciers aan zuivelfabrieken uitbetaald het volle melkgeld naar een prijs van 1.65 cent per procent vet per kg melk plus de 30 pct., welke in de vierde week van den oorlog werd ingehouden. Daar de achterstand over de eerste drie weken reeds eerder is verrekend, zullen de boeren Zaterdag alle achterstallig melkgeld hebben ontvangen.

SCHAGER COURANT, 11/07/1940; P. 3/8

TER NAVOLGING.

Het bestuur van de coöp. zuivelfabriek „Aurora” te Opmeer heeft zich met een circulaire tot zijn leden gericht, waarin verzocht wordt de melkbussen van verschillende veehouders, die thans op minder dan 100 meter van elkaar staan, op één punt samen te brengen, om alzoo tot benzinebesparing te geraken. Wij gelooven dat dit streven ook bij andere besturen een punt van overweging zal kunnen uitmaken.

Vlissingse Courant, 11/07/1940; p. 5/8

De algemeene vergadering van de Zeeuwsche Landbouw Maatschappij.

Wij moeten vooruit, aldus de directeur-generaal van den landbouw.

Eén der eersten, die ik na 10 Mei uit uw midden ontmoette, was de zuivelconsulent, Zwagerman. Ook aan zijn deur gingen de beproevingen niet voorbij. Spr. kwam onder den indruk van hetgeen hij vertelde. Drukkend was het verhaal van het bombardement van Middelburg, doch mij trof ook zijn mededeeling over een boer, die onder het gebrom van vliegma-chines, zijn arbeid bleef doen op de velden en rustig boonen zaaide. Diezelfde boer bleef na een bangen dag den donkeren nacht op het veld en sliep aan den slootkant. Nooit evenwel was het ontwaken op het vrije veld mooier: een stralende zon aan een vrijen, blauwen hemel, terwijl de vogels hun blijde liederen zongen. Dat ontwaken gaf moed, en de boer pakte weer aan.

Zoo moeten we allen doen. Met Zwagerman heb ik niet lang gepraat over hetgeen hij verloor en hetgeen hem lief was, doch meer ging het gesprek, hoe dit te herstellen!

De 5 Rivieren, 1940-07-12; p. 4/6

De Zuid-Hollandsche Zuivelbond

De jaarlijksche vergadering

Onder voorzitterschap van den heer A. v. Houweling te Peursum is gistermorgen te Gorkum een vergadering gehouden van den Zuid-Hollandschen Zuivelbond.

In zijn openingswoord behandelde de voorzitter de vervoermoeilijkheden die zich tengevolge van de benzineschaarschte, vooral bij de zuivelfabrieken sterk doen gevoelen Bij verschillende fabrieken wordt reeds gebruik gemaakt van paardentractie.

Aan den heer Geluk is daarna gelegenheid gegeven eenige mededeelingen te doen inzake de op de vergadering van de F.N.Z. behandelde onderwerpen.....

.....De heer Geluk heeft breedvoerig de moeilijkheden geschetst die het zuivelbedrijf tengevolge van de omstandigheden doormaakt. Er is vooral door de condensfabrieken een groot afzetgebied verloren gegaan en deze fabrieken zullen hun bedrijf voorloopig geheel moeten wijzigen. De kaasprijzen zijn aanzienlijk gestegen zoodat binnenkort de kaassteun voor de volvette kaas wel zal vervallen. De Friesche kaassoorten deelen nog niet in die mate in de prijsstijging.

Spr. deelde daarna een en ander mee over de proefmelkwolfabriek. Men is reeds met de productie van melkwol begonnen. Bedrijfsresultaten zijn echter nog niet bekend.

Het vervoer van melk naar de fabrieken geeft overal veel moeilijkheden. Eenige fabrieken hebben reeds getracht door samenwerking iets te bereiken doch een en ander stuit op verschillende bezwaren. Nadat de heer Geluk nog de aandacht had gevestigd op ontslag van personeel en aanwijzingen had gegeven hoe in voorkomende gevallen te handelen en te dien aanzien verschillende vragen waren beantwoord, is de vergadering gesloten.

Middelburgsche Courant, 1940-07-15; p. 1/8

Boter, oliën en vetten op de bon

Een half pond per persoon per week

De secretaris-generaal, waarnemend hoofd van het departement van landbouw en visscherij maakt bekend, dat het noodzakelijk is gebleken over te gaan tot de distributie van margarine, spijsvetten, spijsoliën, en boter, met uitzondering van schapen- en geitenboter. Voorafgaand aan de definitieve regeling zal van heden, 15 tot en met 28 Juli a.s. een voorloopige distributie plaats vinden.

Gedurende deze twee weken zullen de met „67” en „68” genummerde bonnen van het algemeen distributiebonboekje elk recht geven op het koopen van 250 gram boter óf margarine óf vet, naar keuze van den koper. Het koopen van spijsoliën voor consumptiedoeleinden zal gedurende deze twee weken verboden zijn. Bovendien zal met ingang van 15 Juli af geen room, op welke wijze ook vervaardigd en voor welke doeleinden ook bestemd, mogen worden betrokken, tenzij op dokters attest, waarvoor nog een nadere regeling zal volgen.

De detaillisten, die gedurende het tijdvak van 15 tot en met 28 Juli a.s. boter, margarine of vet verkopen of afleveren, dienen de bij hen ingeleverde bonnen te plakken op opplakvellen, welke verkrijgbaar zijn bij de plaatselijke distributiediensten. Op een opplakvel mogen slechts bonnen, die alle hetzelfde nummer dragen worden geplakt. Gedurende de week van 15 tot en met 21 Juli zijn de detaillisten vrij in den aankoop van boter, margarine en vet. Te beginnen met de tweede week, dus met ingang van Maandag 22 Juli a.s., zullen de detaillisten echter uitsluitend hun voorraad kunnen aanvullen met toewijzigingen, welke, zij tegen inlevering van de door hen ingenomen bonnen bij de plaatselijke distributiediensten kunnen verkrijgen. Deze inlevering kan geschieden op de voor hun vastgestelde inleveringsdagen; welke zullen vallen in het tijdvak van 15 Juli tot en met 5 Augustus a.s. Iedere detaillist, wiens codenummer begint met een 1, kan elken Maandag bonnen inleveren, iedere detaillist, wiens codenummer met 2 begint elke Dinsdag, enz.

De distributiediensten reiken op grond van het aantal ingeleverde bonnen aan de detaillisten een aantal toewijzingen uit (in coupures van 2½ , 10, 25 en 100 kilogram) voor een overeenkomstige hoeveelheid boter, margarine en vet, in verhouding naar keuze van den aanvrager. Aan den detaillist is de verplichting opgelegd op de achterzijde van de toewijzing terstond zijn naam en volledig adres als „koopver” in te vullen. Eerst daarna zal hij de toewijzing kunnen gebruiken voor het bestellen van een nieuwen voorraad bij grossier of fabrikant. De detaillist is verplicht de hoeveelheid boter, margarine en vet te bewaren op het adres, dat hij zelf op de toewijzing heeft ingevuld. De opgeslagen hoeveelheden mogen dit adres slechts verlaten in geval van rechtstreeksche aflevering aan den consument. Vervoer naar een andere opslagplaats is dus, behoudens toestemming van het centraal distributiekantoor, niet toegestaan.

De grossiers kunnen de door hen van de detaillisten ontvangen toewijzingen bij den plaatselijken distributiedienst inleveren ter verkrijging van een „verzameltoewijzing”. Met deze „verzameltoewijzing” kunnen zij op hun beurt boter, margarine of vet van hun leveranciers betrekken.

Overeenkomstige regelingen, zooals die bij de distributie van andere goederen reeds getroffen zijn, ten aanzien van zieken, buitenlandsche schippers, personen die in het verblijfsregister zijn ingeschreven en personeel van groote instellingen, zullen bij de distributie van boter, margarine en spijsvetten eveneens gelden. Er wordt op gewezen dat meer boter dan het rantsoen bedraagt, op medisch voorschrift slechts kan worden verstrekt, indien een verklaring van de daartoe aangewezen controleerende instantie wordt overgelegd aan den plaatselijken distributiedienst.

De z.g. instellingen, d. z. ziekenhuizen, gevangenissen, hotel-, café- en restaurant-, bedrijven, broodjeswinkels en cantines, welke een uitgesproken restaurantkarakter, dragen, zullen toewijzingen ontvangen. Hiertoe dienen de desbetreffende instanties zich van hedenaf te wenden tot den plaatselijken distributiedienst.

Hotel-, café en restaurantbedrijven, ziekenhuizen, gevangenissen, evenals de hierboven bedoelde broodjeswinkels dienen hun verbruik over de periode van 15 tot en met 31 Juli 1939 alsmede over de maand Augustus 1939 op te geven en aan de hand van de desbetreffende bescheiden aan te toonen. De instellingen zijn, evenals bij de vorige distributies, verplicht alle bonnen van de vaste bevolking en zooveel mogelijk bonnen van de wisselende bevolking in ontvangst te nemen en bij den plaatselijken distributiedienst in te leveren. Instellingen zullen, met uitzondering van ziekenhuizen en gevangenissen slechts in aanmerking komen voor boter.

De vet- en olie verwerkende industrieën, waaronder mede gerekend broodbakkers en banketbakkers, zullen van de Nederlandsche zuivelcentrale, afdeling margarine, vetten en oliën, toewijzingen ontvangen.

Bij de definitieve distributieregeling, welke blijkens het bovenstaande op 29 Juli a.s. in werking treedt, zullen - evenals zulks reeds bij de brooddistributie geschiedt - zij, die zwaren en zeer zwaren lichamelijken arbeid verrichten voor extra rantsoenen in aanmerking komen. In verband met het aanvangen van de algeheele distributie van boter, margarine en spijsvet heeft de secretaris-generaal van het departement van sociale zaken aan de gemeentebesturen doen weten, dat de distributie van goedkope margarine en bak- en braadvet aan werklozen op normale wijze kan voortgaan, zooveel mogelijk met handhaving van de bestaande kwanta.

Aangezien echter bij de algeheele distributie het verkrijgen der hierboven genoemde produc-

ten slechts kan plaats vinden door het afgeven der daarvoor bestemde bonnen, zullen ook de werklozen en armlastigen voor het verkrijgen van goedkoope margarine en vet een gelijk aantal bonnen behooren in te leveren teneinde te voorkomen, dat deze categorie zich grotere hoeveelheden zouden kunnen aanschaffen dan de andere distributiegerechtigden.

Aangezien bij de algehele distributie de beschikbare hoeveelheid voorloopig 250 gram per persoon per week bedraagt zullen de werklozen en armlastigen - in aanmerkingen nemende de vastgestelde kwanta goedkoope margarine en vet - veelal dus nog enkele bonnen van hun algemeen distributieboekje overhouden, waarvoor zij nog margarine en/of vet tegen den normalen prijs kunnen koopen.

Bereiding van boter zonder karnvergunning verboden

De vergunningen zullen behalve aan zuivelfabrieken slechts in uiterste noodzaak worden verleend.

OOK CONTROLE OP HET VERHANDELEN VAN BOTER.

De secretaris-generaal, waarnemend hoofd van het departement van landbouw en visscherij deelt mede, dat in verband met de in te voeren maatregelen ten aanzien van het boterverbruik de noodzaak gebleken is wederom een hoeveelheidscontrole op de bereiding van boter in te stellen, gelijk zulks geschiedde bij de in werking treding der crisis-zuivelwet 1932. Teneinde deze controle zoo effectief mogelijk te doen zijn is het gewenscht het productie-apparaat zoo veel mogelijk te beperken. Met name dient het aantal zelfkarners sterk te worden ingekrompen.

Met ingang van 14 Juli 1940 is het bereiden van boter slechts geoorloofd, indien men in het bezit is van een karnvergunning, welke uitgereikt zal worden door de Nederlandsche Zuivelcentrale afdeling zuivel te 's-Gravenhage. Deze karnvergunningen zullen behalve aan zuivelfabrieken slechts in uiterste noodzaak worden verleend, nl. alleen in die gevallen, waarin er geen andere mogelijkheid bestaat om de gewonnen melk productief te maken, zooals melkveehouders, die de melk niet aan een zuivelfabriek of als consumptiemelk kunnen verkoopen.

Ook zij, die gewoon zijn schapen- of geitemelk te verkarnen, dienen een karnvergunning aan te vragen.

Bezitters van een karn, die niet gerechtigd zijn om boter te bereiden, dienen deze onbruikbaar te maken of door een controleur van den Centralen Crisis-contrôledienst te doen verzegelen. Bovendien zal alle geproduceerde boter, met uitzondering van schapen- en geitenboter, van een merk dienen te zijn voorzien. Voor hen, die aangesloten zijn bij een onder rijkstoezicht staand botercontrolestation zal het rijksbotermerk voldoende zijn. Zij, die niet aangesloten zijn, zullen een nieuw in te voeren merk, het zgn. boterdistributiezegel, dienen te gebruiken. Zij dienen zich voor de verkrijging daarvan te wenden tot de afdelingen zuivelcontrole der Nederlandsche Zuivelcentrale in de verschillende provincies.

Het verhandelen van boter.

Naast de controle op de bereiding van boter zal ook een controle worden ingesteld op het verhandelen van boter. Daartoe is bepaald, dat ongeacht het voorschrift, dat boter dient voorzien te zijn van een merk, men geen boter zal mogen afleveren of verhandelen, indien men bovendien niet overlegt, hetzij een distributiebon of toewijzing, welke recht geeft op het koopen van boter, hetzij een uitvoercertificaat, wanneer het exportboter betreft, hetzij een door de centrale afgegeven vergunning voor den opslag in koelhuizen.

Voorts dienen de boterhandelaren niet zijnde uitsluitend detaillist zich bij de centrale te organiseren.

Verder is het ompakken van boter slechts toegestaan aan degenen, die bij de centrale zijn georganiseerd en toegelaten tot de groep boterompakkers en in het bezit zijn van een ompakvergunning. Voor de verkrijging van deze vergunning dient men zich te wenden tot genoemde, centrale. Ook deze vergunning zal slechts in beperkte mate worden uitgereikt.

Het is verboden bij het ompakken van boter hieraan zout of ander vocht toe te voegen.

NADERE BIJZONDERHEDEN OVER VERBOD VAN ROOMBEREIDING.

Bij besluit van den secretaris-generaal van het departement van landbouw en visscherij, is bepaald, dat het verbod van bereiden van alle soorten room, naast het in de betreffende beschikking genoemde geval, mede niet geldt, indien daartoe schriftelijk vergunning is verleend door of vanwege de Nederlandsche Zuivelcentrale, afd. zuivel, hierna te noemen centrale, welke vergunning slechts wordt verstrekt voor de bereiding van room bestemd voor zieken. Voorts is bepaald, dat het afleveren of vervoeren van room is verboden.

Dit geldt echter niet, indien wordt aangetoond, dat de room bestemd is voor de bereiding van boter, kaas, gecondenseerde melk en melkpoeder of indien de room gedekt is door een schriftelijke vergunning afgegeven door-of vanwege de centrale ten behoeve van zieken. Het voorhanden of in voorraad hebben van een inrichting of werktuig tot het bereiden van room is verboden.

Dit verbod geldt niet:

Voor degene, die gerechtigd is boter, kaas en melkproducten te bereiden of indien de bedoelde inrichting of het bedoelde werktuig onbruikbaar is gemaakt of door een der ambtenaren, genoemd in artikel 31 van de Landbouw-Crisiswet 1933 is verzegeld.

Het is verboden een op room gelijkende waar uit boter of melkproducten te bereiden.

Het voorhanden of in voorraad hebben van een inrichting of werktuig, waarmede de bedoelde waar bereid kan worden, is verboden.

Dit verbod geldt niet, indien de inricht of het werktuig onbruikbaar is gemaakt of door een der bovengenoemde ambtenaren is verzegeld.

Dit besluit kan worden aangehaald onder den titel „Crisis-Zuivelbesluit 1940 II” en treedt in werking met ingang van 15 Juli 1940; het eindigt met ingang van 1 Januari 1941.

De distributie van boter en vet.

Voorloopig geen afslachting van een deel van den rundveestapel.

In de gisteren gehouden persconferentie bij het rijkscommissariaat werd gelegenheid gegeven tot het stellen van vragen naar aanleiding van de inmiddels gepubliceerde regeling inzake de distributie van boter en vetten.

De dagelijksche leider van het Centrale Distributiekantoor, de heer S. de Hoo, deelde in zijn antwoord o.a. mede, dat inwonende dienstboden, evenals dagdienstboden, die in den vollen kost zijn, worden beschouwd als behorende tot het gezin.

Kinderen behooren eveneens tot het gezin. Voor wat betreft de berekening van het gezinsinkomen wordt het inkomen van de dienstbode niet doch dat van minderjarige kinderen wèl tot het gezinsinkomen gerekend.

Meerderjarige inwonende kinderen worden voor wat betreft de bepaling, welke soort kaart zij moeten krijgen, als gezinsleden beschouwd.

Het spreekt vanzelf, dat evenals dat voor de suikerbonds het geval is, de huisvrouw en haar meisje voor halve dagen of haar werkster samen tot een accoord moeten komen over de verdeling van de boter- of vetbonds. Van hoogerhand is deze zaak niet te regelen, doch in de praktijk wordt zij blijkbaar overal bevredigend opgelost.

Het bonnenstelsel geldt mede voor pensions en inrichtingen, waar inwonende personen voor langeren tijd verblijf houden.

Voor hotels zal inlevering van bonnen door logeergasten alleen dan worden vereischt, indien zij daarin langer dan zes dagen vertoeven.

Dr. ir. P. N. Boekel, regeeringscommissaris voor de zuivel deelde nog mede, dat het Landbouwcrisisfonds reeds aanmerkelijk is ingekrompen, doch dat het op verkleinde schaal zal blijven functionneeren, zoolang de landbouw nog steun van de overheid behoeft.

De consumptiemelkregeling zal zooveel mogelijk dienstbaar worden gemaakt aan verbetering van de melkindustrie.

Afslachting van een deel van den rundveestapel ligt vooreerst niet in de bedoeling. Tot dezen maatregel zal pas in de laatste plaats worden overgegaan, omdat herstel van dien stapel een lange periode vergt.

Indien afslachting noodig mocht blijken, dan zal deze maatregel vooral aan de kwaliteitsverbetering van den veestapel dienstbaar worden gemaakt. In dat geval zullen runderen, welke verschijnselen van tuberculose vertoonen, of minder productieve dieren het eerst worden opgeruimd.

De huidige positie onzer zuivelindustrie

Heroriëntering voor vele bedrijven zal niet kunnen uitblijven

Met het oog op de groote mate, waarin onze zuivelindustrie op export harer producten is aangewezen, is het van belang, de positie dezer industrie in verband met de gebeurtenissen van na. 9 Mei eens nader te bezien.

Door het afsnijden van onzen export naar de gebieden overzee en voorloopig ook naar verschillende andere landen, is er voor onze zuivelbereiding een zoo geheel veranderde toestand ontstaan, dat, indien deze toestand eenigen tijd blijft voortduren, heroriëntering voor vele bedrijven niet zal kunnen uitblijven, schrijft het officieels orgaan voor den Algemeenen Ned. Zuivelbond.

Volgens de gegevens van het C.B.S. bedroeg onze export in 1939 in ronde cijfers

	Boter	Kaas	Gecond. melk	Melkp.
Mill. kg	56	52	144	16

Hiervan ging naar de thans onbereikbare landen

	Boter	Kaas	Gecond. melk	Melkp.
Mill. kg	44	14	138	7
of in %	78	27	96	46

Hieruit blijkt al direct, dat de huidige toestand voor de boter en de gecondenseerde melk de grootste veranderingen te weeg brengt. Voor de kaas zijn onder de bereikbare landen ook België en Frankrijk gerekend, welke in 1939 tezamen 23 mill. k.g. van dit product afnamen. Het valt thans nog niet te bezien, in hoever deze export zich spoedig herstellen zal en hiervan hangt dus in sterke mate af, of de gewijzigde omstandigheden ook voor de kaas belangrijke wijzigingen ten gevolge zullen hebben.

Nu is het wegvallen der exportmogelijkheid voor de 44 mill. kg. boter van geheel anderen aard dan van die der gecondenseerde melk. Deze boter ging noodgedwongen hoofdzakelijk naar Engeland, welke markt voor dezen groten export steeds verliesgevend was en vooral na de maatregelen, welke dit land ten aanzien van dit product na het uitbreken van den oorlog genomen had, ook vrijwel geen kansen voor de toekomst meer bood. De export van zuivelproducten naar Duitschland is in de jaren vóór den oorlog sterk gehinderd door de betalingsmoeilijkheden met dit land, waardoor veel minder van deze producten daarheen geëxporteerd kon worden dan dit land noodig had. Dit was vooral van ingrijpenden aard voor de boter en kaas, daar dit voorheen belangrijke exportproducten naar dit land waren.

Wij zullen de oorzaken niet nagaan, welke aan deze moeilijkheden ten grondslag lagen, doch een feit is het, dat in de kringen der belanghebbenden altijd sterk de overtuiging heeft geleefd, dat de slechte positie, waarin de veehouderij in het laatste tiental jaren heeft verkeerd, grootendeels veroorzaakt werd door de onmogelijkheid om een voldoende hoeveelheid dezer producten naar Duitschland te kunnen uitvoeren. Dit land is voor onze zuivelproducten vanaf het begin dezer eeuw het natuurlijke afzetgebied geweest en zoolang dit niet terug gewonnen was, kon niet op een wezenlijke verbetering van de positie onzer zuivelbereiding - althans wat de

boter en kaas betreft - gerekend worden.

Behalve in den export naar Duitschland, is er in het binnenland een groote afzetmogelijkheid voor onze boter aanwezig. Deze werd echter sterk belemmerd door het steeds toenemende verbruik van margarine en andere spijsvetten en -oliën. Ingrijpende wijzigingen, hierin ontmoetten het bezwaar, dat uit de heffingen op deze producten, de uitvoer der zuivelproducten gefinancierd moest worden, waaronder de boterexport naar Engeland een belangrijke plaats innam. Dit teekent meteen de dwangpositie, waarin de boter de laatste jaren verkeerd heeft.

Gecondenseerde melk een belangrijk exportproduct.

Voor de gecondenseerde melk is het de vraag, of en zoo ja, in welke mate de exportmogelijkheid naar overzee zal terugkeeren, een kwestie van veel meer gewicht, daar gecondenseerde melk een typisch product voor Engeland en de melkarme landen in de tropische en sub-tropische gebieden is. Onze gecondenseerde melk is voor bijna honderd procent exportproduct.

De grootste en meest ondernemende bedrijven hebben den laatsten tijd in de Philippijnen, Nederlandsch-Indië, Britsch Malakka en de Zuid- en Midden-Amerikaansche Staten, groote afzetgebieden gevonden. Een meer en meer omschakeling van het magere op het volle product was hiervan mede het gevolg en in deskundige kringen bestaat de overtuiging, dat er in deze en andere gebieden voor het gesuikerde, zoowel als voor het ongesuikerde product, nog wel toekomst zit.

Er bestaan in ons land 31 fabrieken die gecondenseerde melk maken, waaronder eenige vrij groote bedrijven zijn. Zij hebben gezamenlijk ruim 3000 personen in het werk. Voor verschillende dezer bedrijven is het herkrijgen van hun afzetgebied over zee een kwestie van te zijn, of niet te zijn, daar niet aan te nemen is, dat een voldoende afzetgelegenheid voor hun product op het Europeesche vasteland blijvend te vinden is.

Weliswaar heeft men zich van Duitsche zijde bereid verklaard de aanwezige voorraden dezer fabrieken af te nemen en is er den laatsten tijd in het binnenland een sterk toenemende vraag naar deze producten ontstaan, maar zomin. het een als het andere kan het toekomstprobleem dezer bedrijver oplossen. Een gedeeltelijke omzetting dezer bedrijven op andere producten zal dan ook - zeker tijdelijk - noodig zijn, zullen zij de groote hoeveelheden melk kunnen blijven verwerken, welke zij steeds tot zich trokken.

In welke richting deze omzetting zal gaan, valt nog niet te zeggen.

Kaas- en melkpoeder.

De situatie der kaas- en melkpoederproductie ligt, onder de huidige omstandigheden ongetwijfeld gemakkelijker dan die der gecondenseerde melk. Weliswaar is ook voor de kaas een belangrijk afzetgebied afgesneden en wat den export naar de verafgelegen landen betreft (Middellandsche Zee landen, Noord-, Midden- en Zuid-Amerika, Nederlandsch Oost- en West-Indië) behooren hiertoe zeker de best betalende afnemers, maar tot de grootste koopers van onze kaas behooren toch, na het binnenland, van oudsher Duitschland en België. Deze landen zijn binnen ons bereik gebleven en gezien de omstandigheden, is de hoop niet ongegrond, dat zij dat in de toekomst in toenemende mate zullen blijven. Van belang voor onze kaas is altijd, dat ze een eigen kwaliteit heeft, die wel nagmaakt maar niet gevenaard kan worden. Om dezen voorsprong te behouden, is het echter absoluut noodzakelijk, dat wij de uiterste zorg aan deze kwaliteit besteden.

Ook het artikel melkpoeder behoeft ons in dezen tijd geen zorg te baren. Het is in het algemeen een houdbaar product, dat gemakkelijk transportabel is en voor verschillende industriële zoowel als huishoudelijke doeleinden gebruikt kan worden. Magere melkpoeder is een uitstekend eiwitrijk krachtvoeder voor het vee, doch kan ook zeer goed als menselijk voedsel - in het brood b.v. - dienst doen. Dit product kan in onbepaalde hoeveelheden en tegen loonen prijs aan de Nederlandsche Zuivelcentrale worden geleverd. Het leent zich bij uitstek voor voorraadvorming voor den winter. Bij dit alles dient men rekening te houden met den invloed, welke het stagneeren van het overzeeverkeer op de productie zal hebben, daar niet minder dan 75 % van het krachtvoer voor het vee op die wijze werd aangevoerd. Weliswaar zullen de boeren, vroegtijdig gewaarschuwd als zij zijn, door de productie van zooveel mogelijk ruwvoer trachten daaraan tegemoet te komen, doch er kan geen sprake van zijn, dat zij hiermede gedurende de wintermaanden de productie op het peil van vorige jaren zullen kunnen houden en ook zal dit het volgend jaar een nadeeligen invloed op de melkproductie uitoefenen.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 1940-08-10; p. 4/4

Geitenfokkerij geeft mogelijkheden bij beperking van onzen veestapel

.....
Een ander punt, dat wij thans willen aanroeren, is de vraag of er op het gebied van de geitenfokkerij wellicht nog mogelijkheden schuilen, zelfs binnen het kader van de huidige voeder-toewijzingen.

Het juiste aantal geiten en bokken in ons land is niet nauwkeurig bekend, omdat telling van de geiten moeilijk is, vooral om deze reden, dat ze in de eerste plaats individueel worden gehouden door landarbeiders en kleine boeren.

Speciale geitenhouderijen, zooals men deze in de bergachtige streken van Centraal Europa kent, komen bij ons niet voor. Volgens schatting zijn er in Nederland totaal e.a. 150.000 stuks geiten en bokken. De geit heeft vroeger nooit die aandacht ondervonden, waarop dit sobere en nuttige dier recht heeft. Het feit, dat de geitenhouderij niet in de eerste plaats gebonden is aan de meer ontwikkelde veehouderij, kan hiervan een der oorzaken zijn.

De spreekwoordelijke benaming „*koe van den arbeider*”, duidt echter op het economisch belang van de geitenhouderij voor bepaalde bevolkingsgroepen.

Opvallend is, dat wij in de belangstelling voor de geitenhouderij het spiegelbeeld van het algemeen conjunctuurverloop kunnen waarnemen.

Gedurende den vorigen oorlog breidde de geitenhouderij zich enorm uit, om nadien, bij toeneemende welvaart, opnieuw in te krimpen.

Men heeft vroeger met allerlei rassen gekruist en zodoende groote fouten ten aanzien van de fokleer gemaakt. Dank zij den arbeid van de Provinciale commissiën voor de geitenfokkerij en van de Landbouwvoorlichting, is er in de laatste 30 jaren op het gebied van de geitenfokkerij voortreffelijk werk verricht.

De doelbewuste kruising van de beste exemplaren van onzen oorspronkelijk sterk heterogenen

geitenstapel metgeïmporteerde bokken van het melkrijke en hoornlooze witte Zwitsersche ras „Saanen”, heeft haar goeden invloed op de productie en op den bouw niet gemist. Thans vloeit vrijwel door alle geiten Saanenbloed. In Drenthe en een gedeelte van Groningen importeerde men bokken van het Toggenburger-ras en kruiste deze met de inheemsche geiten. Van daar dat men in die streken vooral reekleurige geiten aantreft, welke kleur van dit ras afkomstig is.

Door het houden van fokdagen, van keuringen en lezingen, is er op het gebied van de geitenhouderij en -fokkerij allengs zeer veel, verbeterd.

De geit is een uiterst sober dier, hetgeen verband houdt met de omstandigheid, dat zij uit de bergen afkomstig is.

Met weinig, doch goed voedsel, mits met kennis van zaken gekozen, geven deze dieren producties, welke in verhouding tot hun levend gewicht zeer groot zijn.

Veelal kan men volstaan met wat geschikte restanten van de menschelijke voeding en tuinbouwproducten. Trouwens, in elken tuin treft men planten aan, die door de geit gaarne worden opgenomen, terwijl de voeding 's zomers al heel weinig moeilijkheden biedt, indien men over een stukje grasland beschikt.

Een goede melkgeit, die behoorlijk wordt verzorgd, geeft in een normale lactatieperiode van e.a. 300 dagen, 600 tot 800 kg melk, met een vetgehalte van 3.75-4.50 pct. Ook zijn gecontroleerde producties van meer dan 1000 kg ja zelfs tot 1800 kg bekend. Dergelijke geforceerde producties stemmen echter niet overeen met den eisch eener rationeele geitenhouderij.

Onze conclusie luidt, dat uitbreiding van de geitenhouderij onder de huidige omstandigheden niet slechts mogelijk, doch tevens alleszins gemotiveerd geacht moet worden.

Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander, 1940-08-10

BEPEERKINGEN INZAKE MELKPRODUCTEN

Afleveringen van detaillist aan consument vallen er niet onder

‘s-**GRAVENHAGE**, 10 Aug. - Blijkens een besluit van den secretaris generaal van het departement van landbouw en Visscherij is het afleveren van melkproducten met inbegrip van magere gecondenseerde melk, alsmede het afleveren van gesteriliseerde melk in blik verboden.

Dit verbod geldt niet:

- a. Ten aanzien van afleveringen aan de *Stichting Nederlandsche Zuivelcentrale*.
- b. Ten aanzien van afleveringen door den detaillist aan den consument;
- c. Ten aanzien van afleveringen door producenten of handelaren niet zijnde detaillist, in normale hoeveelheden aan of ten behoeve van bedrijven, ter verwerking in die bedrijven, voor zoover deze afleveringen geschieden met goedkeuring van de centrale.

Verboden is voorts het bereiden van gecondenseerde melk, welk verbod echter niet geldt voor een producent voorzover hem daarvan door de centrale ontheffing is verleend en de daarbij gestelde voorwaarden zijn nagekomen.

Dit besluit kan worden aangehaald onder den titel: crisis-zuivelbesluit 1940, III (verbod aflevering melkproducten en beperking condensindustrie) en het treedt heden in werking.

Onze zuivelpositie. — Rede van den heer Geluk.

De Zuid-Nederlandsche Zuivelbond heeft zijn algemeene vergadering gehouden te Eindhoven. In deze bijeenkomst heeft de heer J. A. Geluk, secretaris van de F.N.Z., een rede gehouden over onze zuivelpositie.

De spreker zei, dat zich in onze zuivelpositie eenige lijn begint af te teekenen. Op 10 Mei was de toestand dermate veranderd, dat van onze voorheen sterk op het Westen georiënteerde export van boter 78 pCt., van kaas 27 pCt., van melkpoeder 46 pCt, en van gecondenseerde melk zelfs 96 pCt. verviel. Vooral de laatste factor verwekte onrust, omdat het, artikel condens in Duitschland niet bekend was.

Het was echter een geruststelling, dat Duitschland loyaal verklaarde, de boter te zullen afnemen.²

Leek het eerst, dat de condensfabrieken ernstig gedupeerd zouden worden, later, toen er meer vraag naar boter en kaas kwam, vooral ook uit het binnenland, nam ook de vraag naar condens toe, zoodat ook de productie ervan vermeerderde.

Intusschen was de vraag naar en de productie van de (vet-) -kwaliteits-producten kaas en condens en ook van boter van dien aard, dat de boterexport niet toenam. En waar Duitschland zich niet alleen bereid verklaard had, om onze boter af te nemen, maar ook op meer aanvoer gerekend had, kwam de Ned. Zuivelverkoop voor het feit te staan, dat ze niet leverde wat afgesproken was. Daar om moet de boterproductie worden uitgebreid.

In dit opzicht was het een beletsel, dat voor de kwaliteitsproducten geen richtprijs was bepaald, evenals voor de boter en daardoor de productie ervan toenam, evenals de prijs hooger werd. Dit laatste was eerst zeer welkom, omdat hierdoor de steun op deze producten kon vervallen. Maar de prijs bleef stijgen, zoodat het voordeelig was deze producten te maken dan boter.

De prijzen der producten zullen dus geëgaliseerd moeten worden, waarna de te produceeren kwanta der verschillende producten kunnen worden vastgesteld. We gaan hiermee naar de Planwirtschaft.

Thans is de prijs *f* 1.55 voor boter en van 15 cts. voor magere melkpoeder vervangen door een richtprijs van 6 cts. per kg. melk met 3,3 pCt. vet. De producten moeten dus alle worden overgenomen tegen een prijs, die hiermede overeenstemt. De noodige variatie zal aan de beste bedrijven ten goede komen. Deze prijs van 6 cts zal tegen de winter wel niet voldoende zijn. Een commissie uit de 3 C.L.O. en den F.N.Z., die reeds eerder over de prijs heeft geadviseerd, heeft het vraagstuk in studie. Bij de oplossing ervan komen weer vele factoren meespreken, zooals verminderde melkproductie als gevolg van voedertekort enz. In dit verband zal er ook een regeling voor de consumptiemelk moeten komen.

Tot slot drong spr. er bij de leden met klem op aan, de gevraagde gegevens zoo goed mogelijk te verstrekken, opdat bij onderhandelingen de vertrouwensmannen zich hieraan in vol vertrouwen kunnen refereeren.

2 'Vet' aanzetten en onderstrepen is van ZHN. Dit om soms aan te geven wat er in het courantenverslag staat, of de spreker dit ook werkelijk zo heeft gezegd is niet bekend.....

Kantongerecht Bergen-op-Zoom

De uitbreiding van de verbodsbepalingen om orde te scheppen in ons maatschappelijk leven, heeft een omvang bereikt, die zich onwillekeurig demonstreert in het aantal overtredingen, dat hier en daar wordt opgespoord en vervolgd. De rol voor de zitting van

Mej. M. V. te Steenberg, die al jaren melk had verkocht en dit nu in den laatsten tijd onder de auspiciën van den desbetreffenden bond, had, blijkens het getuigenis van den verbaliseerenden agent van politie aldaar, en krachtens de bewering van den zuivel-controleur, zonder vergunning, melk verkocht tegen den prijs van 11 cent per liter, alzoo lager dan de vastgestelde prijs.

De juffrouw beweerde dat de vergunning was ingetrokken, ook bij anderen, die eveneens, toen er niet aan de „Vacca” kon geleverd worden, de melk liever van de hand deden voor 11 cent dan haar te moeten weggooien. Thans levert ze weer wel aan die fabriek. De Ambtenaar vorderde f 5 of 5 d., waartegenover de kantonrechter deze zaak, die feitelijk niet berustte op eigen wetenschap, aanmerkelijk lichter opvatte en haar reduceerde tot f 0,50 of 1 dag.

Leeuwarder Courant 1940-08-28

ook MAP Boerenkaas-1

REGULEERING VAN DEN KAASHANDEL EN DE KAASPRIJZEN

Het Rijksbureau voor de Voedselvoorziening in Oorlogstijd maakt bekend, dat de in het op 18 dezer verschenen persbericht aangekondigde maatregelen ter reguleering van den kaashandel en de kaasprijzen met ingang van 28 Augustus in werking treden. Deze maatregelen houden het volgende in:

Resuleering van den handel

Ten einde een juiste verdeling van de aanwezige voorraden kaas, zomede van de hoeveelheden nog te bereiden kaas te bereiken, is het verhandelen van kaas aan de volgende voorschriften gebonden:

1. De geheele kaasproductie moet worden verhandeld via den groothandel. In verband hiermede is de verkoop van kaas door de producenten rechtstreeks aan den consument verboden.
2. De producenten moeten de door hen bereide kaas binnen een bepaalden termijn verkoopen, behalve voor zoover betreft een hoeveelheid boerenkaas, bestemd voor normaal eigen huishoudelijk gebruik. Voor zoover men gewoon was, de kaas via een markt aan der groothandel af te zetten, moet zulks nu ook blijven geschieden.
3. Het rechtstreeks bij producenten inkoop van kaas is alleen toegestaan aan die hande-

laren, die georganiseerd zijn bij de *Nederlandsche Zuivelcentrale* en in het bezit zijn van een daartoe strekkende vergunning. Deze vergunningen kunnen worden verstrekt aan handelaren en aan handelaren-producenten, die aan bepaalde eischen omtrent omzet of opslagruimte voldoen.

Ten einde nu een overzicht te hebben van de beschikbare hoeveelheden kaas is voorts aan genoemde handelaren en handelaren-producenten met vergunning een aanmeldingsverplichting opgelegd. Deze verplichting heeft betrekking op alle door hen wekelijks ingekochte of zelf bereide kaas. Deze anmeldingsverplichting beteekent, dat de handelaar respectievelijk producent van de door hem betrokken respectievelijk bereide hoeveelheden opgave moet doen aan de centrale en dat hij daarover niet mag beschikken alvorens daartoe van de centrale toestemming te hebben ontvangen. Na ontvangst van de opgave zal de centrale wekelijks aan de hand van de hoeveelheden kaas, noodig voor uitvoer, zoomede voor gebruik en eventueelen opslag in het buitenland, vaststellen, welk percentage van de aangemelde hoeveelheid bij haar moet worden ingeleverd. Daarnaast kan de centrale, indien zij zulks noodzakelijk acht, van de resterende aangemelde hoeveelheid nog laten inleveren. Nadat de leveringsverplichtingen zijn vastgesteld, kan het resterende der aangemelde hoeveelheden door de centrale voor den handel worden vrijgelaten.

Ten einde ook de thans aanwezige voorraden kaas in de regeling te kunnen betrekken is een gelijke anmeldingsverplichting met overeenkomstige gevolgen gelegd op allen, die bij het in werking treden der nieuwe maatregelen - derhalve op 28 Augustus - kaas in een hoeveelheid grooter dan 500 kg in voorraad hebben. Ook deze oude voorraden mogen derhalve niet verhandeld en afgeleverd worden, dan nadat de centrale deze heeft vrijgelaten.

Deze maatregelen zullen, naar verwacht wordt, tot een regelmatigere voorziening van de binnenlandsche markt leiden, waardoor te ruim of te gering aanbod met de daaraan verbonden prijsfluctuaties kan worden voorkomen.

Reguleering van de productie

Het is gewenscht gebleken, de mogelijkheid te openen ook voor de productie van kaas regelen te stellen. Op grond hiervan zal de productie van bepaalde soorten fabriekskaas kunnen worden verboden of wel voorgeschreven. Een zoodanig verbod wordt dezer dagen voor de productie van 30+ kaas gesteld.

Reguleering van de prijzen

Ten einde aan een verdere verhooging van de kaasprijzen een einde te maken, zijn thans voor de inkoopprijzen van kaas bij den producent maximum-prijzen vastgesteld.

Bij de bepaling van de grossiers- en detailprijzen van kaas kan worden uitgegaan - rekening houdende met een eventueelen aftrek voor de gebruikelijke kwaliteitsverschillen - van deze officieele maximumprijzen, welke door de grossiers respectievelijk winkeliers verhoogd mogen worden met ten hoogste het bedrag der op 9 Mei j.l. voor den tusschenhandel en den détailhandel geldende marges.

Beperking koopen van kaas door den consument gehandhaafd. In verband met de vermelde nieuwe maatregelen is het op 18 dezer ingestelde vervoer- en afleveringsverbod van kaas ingetrokken. Het voorschrift echter, dat aan den consument slechts ½ kg kaas per keer mag worden verkocht, is gehandhaafd.

DE MELKVOORZIENING VAN ONS LAND.

De correspondent te Leiden heeft een onderhoud gehad met den heer *J. v. d. Kooy*, voorzitter van den *Prot. Chr. Bond van handelaren in melk- en zuivelproducten in Nederland*, inzake de melkvoorziening van ons land.³

De heer v.d. Kooy was van meening, dat er geen distributie van melk zal komen, tenzij door allerlei omstandigheden het verbruik zoo groot zou worden, dat slechts door een distributieregeling een billijke verdeling wordt gewaarborgd.

De geruchten dat volle melk door tapte melk zou worden vervangen, achtte de heer v. d. Kooy echter uit de lucht gegrepen.

De melkprijzen zullen zich ongetwijfeld op hetzelfde niveau als voorgaande jaren bewegen. Zooals altijd zal de melkprijs ook nu in het najaar resp. met één of twee cent de hoogte ingaan. Maar hier ligt niets verontrustende in, daar dit ieder jaar voorkomt. Trouwens, in het voorjaar gaat dit percentage er weer af.

Dat de melkprijs aan een extra verhooging onderworpen zou zijn, is niet te verwachten. Het vervoer is al tamelijk goed geregeld. Waren er in het begin enkele moeilijkheden te overwinnen, thans is voor een geregelde aanvoer naar de productie-centra gezorgd. Er wordt zoo economisch mogelijk gereden waartoe het melkwinningsgebied in rayons is verdeeld.

Onze boterproductie, aldus de heer Van der Kooy, bedroeg in 1939 honderd-en-acht-miljoen kg. Hiervan word vijftig miljoen kg in Nederland verbruikt, terwijl de overige achteenvijftig miljoen werd uitgevoerd en wel in hoofdzaak naar Engeland. Daarnaast nemen Duitschland en België ook nog wat boter van ons af.

Dat dit uiteindelijk zou leiden tot een boter-tekort is vrijwel uitgesloten, daar toch altijd een afzetgebied gezocht moet worden voor de boter, die andere naar Engeland gaat.

Wat de gecondenseerde melk betreft, is het te verwachten, dat deze eerlang weer vrij zal worden gegeven. Men wenschte echter eerst de aan de fabrieken aanwezige voorraden op te nemen.

3 Een 'positief' verhaal wat de Duitse bezetter graag zo wilde zien. Zie inleidende tekst over 'De pers in WO-II'

Regelingen voor consumptiemelk ?

AAN DE KAASREGELING HAPERT NOG IETS.

Naar de Heldersche Crt. uit Alkmaar verneemt, schijnen voor consumptiemelk soortgelijke regelingen als voor de kaas in voorbereiding te zijn, als voorlooper van een volledige distributie. Men zou van plan zijn de consumptiemelk, althans voor een deel, te ontroomen en de productie van vette kaassoorten te beperken, waardoor natuurlijk ook meer room voor boterfabricage vrij komt.

Met de kaas, zoo vervolgt het blad, is het een eigenaardig geval. Men kan thans spreken van één maximum-prijs en daarnaast vrije handel. De consument is de dupe, want de kaasprijzen zijn reeds zoodanig opgelopen, dat de waarde van de gegeven voorschriften geheel illusoir blijkt te zijn. In zuivelkringen is men het er over eens dat het opheffen van het vervoerbod en de maatregel van ingevoerde maximumprijzen bij verkoop van producent aan den handel, slechts gedeeltelijk orde op de zaken stellen.

Ten aanzien van den détailverkoop bestaat geen andere regeling, dan die welke wordt voorgeschreven door de wetten tegen het hamsteren en de prijsopdrijving.

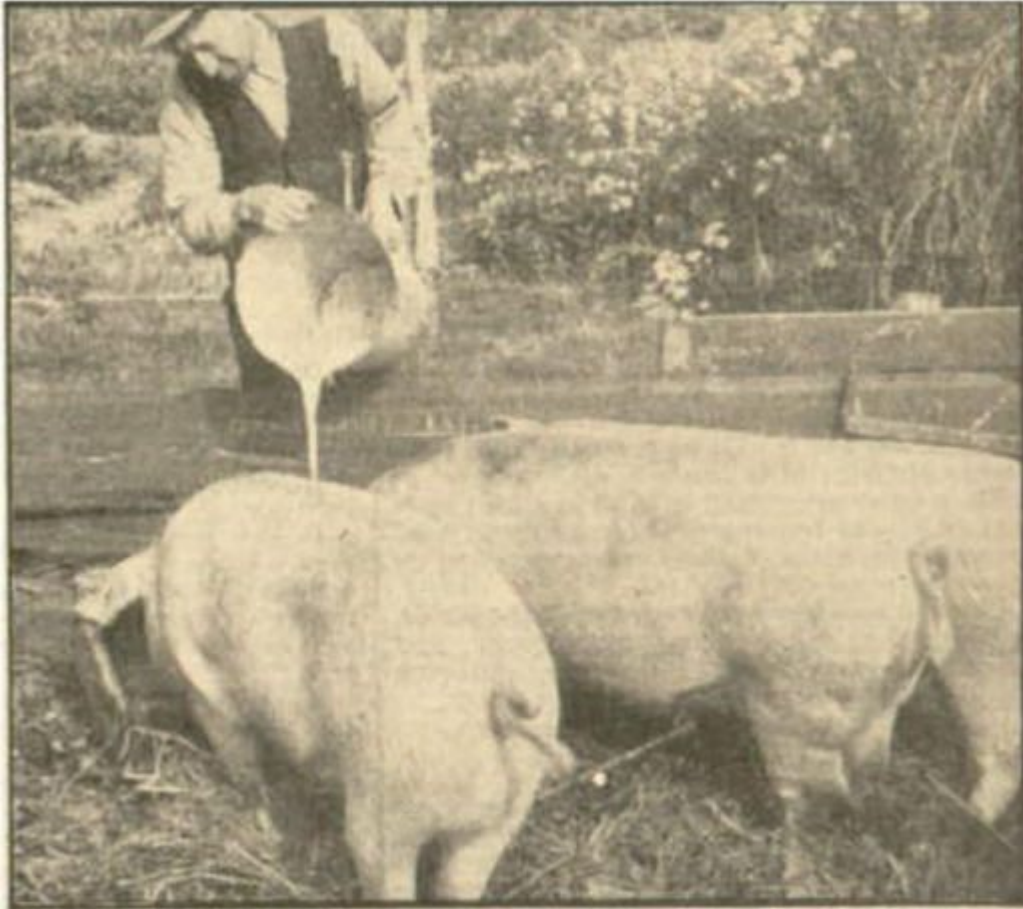
Men mag nu wel aannemen, dat handelaar en detaillist genoeg nemen met een redelijke winstmarge, zekerheid daaromtrent bestaat echter allerminst.

De regeling uit den vorigen oorlog.

Over het algemeen schijnen velen te gevoelen voor een regeling, gelijk die gedurende den vorigen oorlog heeft bestaan. De kaas werd toen door de regering overgenomen in Rijkspakhuisen, waarin van den producent werd ontvangen en aan den handel werd afgeleverd. De handel betaalde den regeeringsprijs, terwijl hem een redelijke winstmarge was voorgeschreven met in achtneming waarvan hij aan den detaillist mocht afleveren. Deze laatste zag zich aan een maximum-détailprijs gebonden, zoodat uiteindelijk alles was geregeld. De organisatie heeft in de praktijk goed voldaan en men vraagt zich af, waarom men thans niet den zelfden weg in slaat.

Leeuwarder Courant 1940-09-28

DE „ONDERMELK”, welke de boeren van de zuivelfabrieken terug ontvangen, mag als varkensvoer dienen, van welke gelegenheid een dankbaar gebruik wordt gemaakt.
(Foto Pax Holland)

De Bel, 1940-10-08; p. 6/6

Veehouder of zuivelfabrikant? ⁴

Rechtszaak

Yoghurt en karnemelksche pap geen boerij-producten. Vonnis vijf maal 50 ct. boete. Donderdagmorgen is de principieele procedure tegen den veehouder K. uit Naarden opnieuw door het Gerechtshof te Amsterdam behandeld. Vorig jaar is K. door de Naardensche politie geverbaliseerd wegens overtreding van de Arbeidswet - hij liet zijn kinderen in het bedrijf werken - waaruit een proces is voortgevloeid, waarmede reeds tal van rechterlijke instanties zich hebben bezig gehouden.

Thans wilde men het vonnis laten afhangen van rapporten van een Rijksaccountant en een

---

⁴ Een zaak die al langer liep!.....doch de uitspraak kan gevolgen hebben gehad voor de verkoop van zuivelproducten vanaf de boerderij in WO-II (ZHN.)

Rijksveeteeltconsulent, welke rapporten door den president Mr. Jolles werden voorgelezen. In de mededeelingen van beide deskundigen kwam tot uiting, dat het hier een bescheiden bedrijf betreft. De accountant, de heer Th. Visser, heeft een onderzoek ingesteld naar de productie van het bedrijf, waarbij hij vaststelde, dat uitsluitend eigen melk wordt verwerkt doch dat de jaarproductie van den kleinsten zuivelfabriek nog altijd méér bedraagt dan die van den verdachte. Hij kwam tot de conclusie, dat het hier geen inrichting van nijverheid in den gewonen zin betreft: een meening, waarin hij wordt versterkt door het feit, dat de werktuigen het grootste gedeelte van den dag stil staan.

„En machines naken nog geen fabriek!” merkte deze deskundige nog op in een persoonlijke toelichting.

De Rijkszuivelconsulent, H. J. Huisman uit Hoorn, had een onderzoek ingesteld naar den aard en den omvang van het bedrijf en zeide dat in tal van boerderijen geschiedt, wat bij K wordt gedaan. Yoghurt en pap, twee producten die K. vervaardigt, behooren echter niet tot de zuivere boerderij-producten. De outillage is zeer bescheiden en vergeleken met kaasboerderijen bestaat er geen principieel verschil. Deze deskundige achtte het een voornaam ding, dat K. uitsluitend zijn eigen producten verwerkt.

De president vond het opmerkelijk, dat verdachte geen kaas produceerde.

De procureur-generaal Mr. v. Dulleman zeide waardeering te hebben voor de rapporten, doch hij bestreed de opvatting van den deskundige Huisman op grond van arresten van den Hoogen Raad van Februari **1918** en April **1933**. De omstandigheid of de grondstof al dan niet uit het eigen bedrijf afkomstig is, staat hier buiten.

Het feit, dat yoghurt en karnemelksche pap een zesde deel vormt van den omzet van K. was voor den procureurgeneraal aanleiding om het vonnis, dat door den Kantonrechter te Hilversum is geweest, te bevestigen, weshalve den eisch luidende vijf maal 50 cents boete.

De verdediger Mr. v.d. Heugel uit Utrecht zette nogmaals zijn zienswijze op deze uitermate gecompliceerde kwestie uiteen, waarna de president den veehouder nog eenige vragen stelde.

President: Is het fnuikend voor uw bedrijf, indien U wel onder de Arbeidswet zou vallen?

Verdachte zette uiteen, dat dit inderdaad het geval zou zijn.

President: Doch indien alléén de vervaardiging van yoghurt en pap onder de Arbeidswet valt, dan blijft uw boerderij-bedrijf toch vrij.

De president vroeg hieromtrent ook de meening van den Rijksveeteeltconsulent Huisman, die hierover geen positieve meening had.

De uitspraak is bepaald op Donderdagmorgen 17 October des morgens om 10 uur.

Standaardisatie van consumptiemelk te verwachten.

Naar de Grondwet verneemt is binnenkort een regeling voor de consumptiemelk te verwachten, waarbij de vrije verkoop daarvan blijft gehandhaafd doch een standaardisatie van de melk plaats heeft op een vetgehalte van 2½ procent. De regeling kan uiterlijk half November, vermoedelijk echter nog eerder, worden tegemoetgezien.

In ons land wordt ongeveer 5½ milliard liter melk geproduceerd, waarvan ongeveer 28 % (1¼ milliard liter) wordt verbruikt in den vorm van consumptiemelk. De vetproductie is, ondanks het ontbreken van voldoende krachtvoerders en ondanks het gebrek aan grondstoffen voor de bereiding van margarine en oliën, voldoende om de eigen bevolking van een voldoende hoeveelheid vetten te voorzien. In de huidige omstandigheden, nu ons land nauw is verbonden met Duitschland en de andere bezette landen, zijn echter de daar bestaande problemen ook tot op zekere hoogte onze problemen.

Reeds is in verband hiermede een distributie van spijsvetten ingevoerd, is een regeling getroffen voor de kaas, is de productie van volle condens sterk ingeperkt en die van volle melkpoeder practisch stopgezet. De te verwachten standaardisatie van consumptiemelk, welke tot, dusver buiten schot is gebleven, valt te zien als een logische voortzetting van de getrokken lijn.

Standaardisatie van de melk brengt mee, dat alle melk, alvorens aan den verbruiker te worden afgeleverd, een zekere bewerking moet ondergaan in daarvoor ingerichte bedrijven en als gevolg daarvan moet worden gepasteuriseerd. Alle melk zal derhalve via de fabrieken de verbruikers bereiken.

De houtgasgenerator in de praktijk.

Een bezoek aan de *N.V. Autobusdienst Noordholland*.

Op de laatst gehouden vergadering van de *Kamer van Koophandel te Alkmaar* werd aan de vervoerders sterk in overweging gegeven over te gaan tot het in gebruik nemen van houtgasgeneratoren. Er werd er daar bij op gewezen, dat het aantal vergunningen beperkt zou blijven, met het oog op de beschikbaarstelling van hout-brandstof en dat reeds ongeveer de helft van het toelaatbare aantal vergunningen was uitgegeven.

Toen we dezer dagen nu vernamen, dat de *N.V. Autobusdienst Noord-Holland* reeds eenige generatoren in gebruik had, verzochten we deze eens te mogen komen bezichtigen wat ons gaarne werd toegestaan.

De prijs der generatoren is hoog en dit is bij de aanschaffing stellig het grootste bezwaar. Echter, wanneer men de keus heeft tusschen voortzetting of stopzetting van het bedrijf, dan is het antwoord spoedig gegeven. Zoo zijn bij de genoemde firma thans drie generatoren in gebruik,

terwijl er vermoedelijk nog drie zullen komen.

Op aanhangwagentjes

Alle generatoren, welke in gebruik zijn, zijn geplaatst op aanhangwagentjes. Dit is duurder, maar deze methode heeft het voordeel, dat de carrosserie van den wagen niet wordt beschadigd. En - men moet bij alles rekening houden – met een terugkeer tot normale omstandigheden, wat in het vervoerwezen nog steeds wil zeggen, dat men stookt met olie of benzine. Bij een nieuwe, in aanbouw zijnde wagen heeft men beide methoden gecombineerd. De generator wordt daar ingebouwd en wel zoodanig, dat men later, indien weer mocht worden overgegaan tot vloeibare brandstof, men van deze generator geen last ondervindt.

In de practijk voldoen de generatoren goed. Met één houtvulling kan ongeveer 50 K.M. worden gereden, wanneer onderweg niet behoeft te worden gestopt. Bij een autobus echter die geregeld moet stilhouden voor het opnemen en uitlaten van passagiers, wordt de afstand korter. Het traject Alkmaar-Helder echter, dat ongeveer 40 K.M. bedraagt, kan met één vulling worden gereden.

Overigens is daarbij van invloed de soort brandstof, welke wordt gebruikt. De generator, welke wij in gebruik zagen, brandde op dennenhout. Beukenhout echter is beter en heeft een hoger rendement, dat zich openbaart in het kunnen afleggen van een langer traject. Het is echter ook duurder.

De generator zelf is ongeveer tot de halve hoogte gevuld en binnen in wordt de brandstof smeulend gehouden. Het is duidelijk, dat ze niet tot ontbranding mag komen: dit proces juist moet plaats hebben in de cylindere van de motor.

Door filters.

Nadat het houtgas verschillende filters heeft doorlopen, wordt het door een wijde pijpleiding naar voren gebracht. De oude benzinemotor is door een betrekkelijk kleine wijziging – o.a. is de carburator weggenomen - geschikt gemaakt voor het branden van houtgas en wanneer het uitstroomende gas ontvlamt kan de motor worden aangezet. Dit ontvlammen wordt geprobeerd op een zijleiding.

Het voordeel van het houtstoken is, behalve dat het bedrijf er onder de tegenwoordige omstandigheden door in werking kan worden gehouden, dat het goedkoper is dan benzine. Daarom zullen de generatoren, wanneer de tegenwoordige toestand lang duurt, zich rendabel kunnen maken.

Snelheid daalt.

De hoofdbezwaren zijn tweërlei.

* In de eerste plaats daalt de snelheid der wagens met 20 á 30 %. De N.V. Autobusdienst Noord-Holland heeft met het oog daarop alleen snelle wagens, die, ook op houtgas een behoorlijk aantal K.M. per uur kunnen loopen, laten ombouwen.

* Het grootste bezwaar is het schoon maken van de generator. Dit dient te geschieden na omstreeks 5 vullingen, dus wanneer een wagen circa 200 K.M. heeft geloopt. Of dus practisch gesproken, iederen dag.

Geschied dit met zorg, dan behoeft men niet bang te zijn voor stoornissen in het bedrijf.

„Wij waren onder de eersten, die een generator in gebruik namen” zoo zei men ons. „We bestelden de eerste reeds in Mei. We hebben echter nog niet eenmaal onder weg mankement gehad.” In totaal bleken met de generator reeds c.a. 7000 K.M. te zijn afgelegd. Zoodat ook op grond hiervan mocht worden gesproken van ervaring.

We waren getuige van het schoonmaken van een generator en inderdaad, we moesten toegeven, het was een heel karwei!

In de kinderschoenen.

Intusschen, de aanwending van de houtgasgenerator is een nieuwe vinding. Men heeft vaker kunnen zien, dat een machine zich eerst dan pas goed begon te ontwikkelen, wanneer ze zover heen was, dat ze in gebruik werd genomen. Met de generator is dit thans het geval, ze heeft haar kans gekregen.

Zal ze zich zoodanig verder kunnen ontwikkelen, dat ze, vóór de benzine weer ruimer wordt, in zulk een mate is geperfectioneerd, dat ze ook daarna een mededinger blijft van de vloeibare brandstof? Geschiedt dit, dan heeft ze het machtige voordeel van goedkooper te zijn. We kunnen in dit verband vermelden dat proeven worden genomen met het stoken van antraciet en van turf. Antraciet heeft op het oogenblik, vooral bij veel stoppen, een te groote slakvorming.

Wie zal het zeggen?

Intusschen waren we de N.V. *Autobusdienst Noord-Holland* dankbaar voor de welwillendheid, waarmede ons tal van inlichtingen werden verstrekt. Vergissen we ons niet, dan zal men **zuivelfabrieken** e.a., die een eventuele aanschaffing van een generatoren overwegen even bereidwillig van voorlichting dienen.

GEEN MELKBROOD MEER

Melkbrood beteekent nu: waterbrood

ZOOALS reeds in eenige steden van ons land bekend is gemaakt - o.a. in Den Haag - zal het met ingang van heden 18 Oct. aan de bakkers verboden zijn, melkbrood te bekken. Dit verbod geldt voor het gehele land, zoo meldt de Arbeiderspers.

Sinds Maandag j.l. was het al verboden, melkpoeder of volle melk aan de bakkers af te leveren. De overheid trachtte op die manier, het bakken van melkbrood tegen te gaan. Daarbij was echter over het hoofd gezien, dat de eene bakker wèl, de andere geen voorraad melkpoeder had. Het gevolg was, dat de menschen, die bij hun eigen bakker geen melkbrood konden krijgen, zich wendden tot een anderen bakker, die hun het gewenschte wèl gaf.

De Nederlandsche Bakkerij-Stichting heeft er toen, op verzoek van vele leden, bij de overheid op aangedrongen een algeheel verbod voor het bakken van melkbrood af te kondigen, teneinde aan dezen ongewenschten toestand een einde te maken. Dit verbod is er nu en er zal ook streng de hand aan worden gehouden.

Er zullen echter, naar wij vernemen in den komenden tijd nog brooden worden verkocht, die onderop de letters „mh” dragen. Men late zich hierdoor niet misleiden. Vele bakkers hebben natuurlijk, behalve de gewone bussen, waarin waterbrood gebakken wordt, ook bussen met de letters „mb”, voor het melkbrood. Daar zij nu verplicht zijn het aantal te bakken waterbrooden te vergrooten, terwijl zij niet genoeg gewone bussen hebben, zullen deze bakkers gebruik moeten maken van de mb-bussen. Dit kan nog wel eenigen tijd duren, omdat, zooals bekend, het blik schaars is.

Men bedenke dus, dat, wanneer over de toonbank een mb-brood wordt overhandigd, dit een waterbrood is.

Nieuwe Gorinchemsche Courant, 16/10/1940;

HINDERWET.

Burgemeester en Wethouders van Gorinchem brengen ter kennis van de ingezetenen, dat op Maandag 28 October 1940 des voormiddags ten 10 ure, op het raadhuis gelegenheid zal worden gegeven tot het kenbaar maken hunner bezwaren, met betrekking tot het verzoek van de Amilko N.V. alhier om in het pand Balistraat no. 1, bekend bij het kadaster in Sectie B, no. 2235, haar fabriek uit te breiden met een kaasmakerij en daarvoor eenige electro-motoren te plaatsen.

En dat inmiddels van het betrekkelijk verzoek met de bijlagen ter gemeente-secretarie kan worden kennis genomen gedurende den tijd, dat zij voor het publiek geopend is.

Schriftelijk ingediende bezwaren hebben geen kracht, tenzij zij ter voormelde zitting mondeling worden bevestigd, terwijl zij, die als gemachtigde optreden, van een schriftelijke volmacht moeten zijn voorzien.

Gorinchem, 14 October 1940.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
De Secretaris, De Burgemeester,
M. D. VAN KEKEM. VAN RAPPARD.

Vlissingse Courant, 19/10/1940; p. 11/12

DE MELKVOORZIENING VAN DE HOOFDSTAD.

De melkvoorziening van Amsterdam ondervond groote moeilijkheden, doordat benzinegebrek een groot aantal vrachtauto's uitschakelde.

De afd. Amsterdam van het Boerenfront heeft zich met deze zaak bezig gehouden en een noodcombinatie van grossiers werd opgericht, wat tot gevolg had, dat thans een belangrijk deel van de melk, voor de hoofdstad bestemd, met schuiten aan den Amstel wordt gebracht, zoodat thans stagnatie van melkaanvoer uitgesloten is.

Eén ons kaas per week

Met ingang van heden distributie van alle kaassoorten

De secretaris-generaal wnd. hoofd van het departement van landbouw en visscherij deelt mede, dat op heden Maandag 21 October een aanvang zal worden gemaakt met de distributie van kaas. Onder kaas wordt verstaan alle soorten binnen- en buitenlandsche kaas, ook smeerkas, echter met uitzondering van de zgn. kwark.

Gedurende de eerste distributieperiode, welke zal loopen van Maandag 21 October tot en met Zondag 27 October a.s. geeft bon no. 26 van het algemeen distributiebonboekje recht op het koopen van één ons kaas. Met nadruk wordt er echter op gewezen, dat deze bon ook gedurende de daarop volgende week, dus van Maandag 23 October tot en met Zondag 3 November a.s. geldig blijft, terwijl tevens gedurende laatstbedoelde week een nieuwe bon zal worden aangewezen, welke eveneens recht zal geven op het koopen van één ons kaas.

Kleine gezinnen, welke anders slechts gesneden kaas zouden kunnen koopen, kunnen door eerst de tweede week hun bonnen in te leveren, op deze wijze toch een stuk kaas koopen. . Zij, die op medische gronden behoefte hebben aan een extra kaasrantsoen, kunnen bij de distributiediensten op gecontroleerd medisch attest losse bonnen verkrijgen.

In hotels, café's en restaurants.

Evenals zulks het geval is bij brood en vleesch, zal men in hotels, café's, restaurants en dergelijke slechts kaas bij de maaltijden verstrekt kunnen krijgen, indien men een bon inlevert. Hiertoe zijn aparte wisselbonnen gecreëerd, te weten de met „kaas een kwart rantsoen” gemerkte bonnen, welke worden teruggegeven, indien men minder dan één ons kaas tegelijk verbruikt. Evenals de wisselbonnen voor brood en vleesch zijn de wisselbonnen voor kaas niet geldig voor het koopen van kaas bij den winkelier. Hiervoor kunnen slechts de bonnen van het algemeen distributiebonboekje worden gebruikt.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat met het inwerkingtreden van de distributie het voorschrift, dat niet meer dan een pond kaas tegelijk aan het publiek mag worden afgeleverd, komt te vervallen. Indien een consument meer dan vijf bonnen tegelijk inlevert, mag derhalve de daarmee overeenkomende hoeveelheid kaas worden afgeleverd, al is deze grooter dan een pond.

Aan de kaasverwerkende industrie zullen zoo noodig door de Nederlandsche zuivelcentrale, afd. Zuivel, 's-Gravenhage, toewijzingen worden verstrekt. Belanghebbenden dienen zich derhalve tot genoemde centrale te wenden.

Voor ziekenhuizen enz.

De door de zuivelcentrale aan ziekenhuizen, sanatoria, etc. verstrekte vergunning om kaas op basis van hun normale verbruik van het vorige jaar aan te koopen, komen uiteraard te vervallen. Voor deze inrichtingen is thans een regeling getroffen, waarvan de uitvoering bij de plaatselijke distributiediensten ressorteert. De directies van ziekenhuizen, sanatoria e.d. dienen zich derhalve tot genoemde diensten te wenden.

Vanzelfsprekend komen voorts tengevolge van het bovenstaande ook de door de zuivelcentrale aan restaurants e.d. verleende vergunningen te vervallen.

In verband met het feit, dat buitenlandsche kaas, alsmede Limburgsche, Hervesche, geiten- en schapenkaas onder de distributieregeling vallen, dienen importeurs van kaas en producenten en handelaren in bovengenoemde soorten kaas zich tot de Nederlandsche zuivelcentrale om nadere inlichtingeh te wenden.

In een in de advertentiekolommen opgenomen officieële publicatie zijn de regelingen voor grossiers en winkeliers vermeld.

Nieuwe Leidsche Courant, 22/10/1940; p. 1/6

Ter aanvulling van het vorenstaande over de boter, zeide de heer Louwes nog, dat de prijs van de boerenboter (de boter van de z.g. zelfkarners) niet op f 1.95, maar op f 1.75 is vastgesteld, omdat men het zelfkarnen, waarop de contrôle moeilijker is, niet wil aanmoedigen. Zooveel mogelijk melk moet naar de zuivelfabriek.

Geruchten als zou de 40 + kaas door 20 + kaas worden vervangen sprak hij tegen. Wel wordt de z.g. volvette fabriekskaas verboden, de volvette boerenkaas echter niet.

Middelburgsche Courant, 26/10/1940; p. 9/12

Vergadering Dag. Bestuur Landbouw mij. Zuid-Beveland.

Het Dagelijksch Bestuur der Zeeuwsche Landbouw-Maatschappij te Goes, hield dezer dagen een vergadering, die werd geleid door den heer mr. P. Dieleman, algemeen voorzitter der Z.L.M.

O.m. kwamen de volgende onderwerpen in bespreking :

Standaardisatie consumptiemelk.

Het Dagelijksch Bestuur heeft een schrijven gericht tot den Secretaris-Generaal van Landbouw inzake het in de pers gepubliceerde voornemen bij verordening de consumptiemelk op een vetgehalte van 2.5 % te standariseeren. Waar de omstandigheden voor Zeeland de mogelijkheid eener doelmatige uitvoering vrijwel verhinderen (weinig fabrieken en moeilijk vervoer) heeft het Dagelijksch Bestuur ontheffing van de algemeen gestelde standaardisatieverplichting voor de provincie Zeeland verzocht.

Officieele publicatie van het Departement van Landbouw en Visscherij.

PRIJZEN VOOR BOTER EN KAAS.

De Secretaris-Generaal, waarnemend Hoofd van het Departement van Landbouw en Visscherij, maakt bekend, dat met ingang van 21 October 1940 een nieuwe prijsregeling voor boter en kaas is getroffen. Deze regeling kan als volgt worden samengevat:

1e. zijn prijzen vastgesteld waartegen producenten hun producten ten hoogste aan den groothandel mogen verkoopen;

2e. is voorgeschreven, dat de handelaren in deze producten hun inkooprijzen ten hoogste mogen verhoogen met de op 9 Mei 1940 geldende marges, eventueel verhoogd met het bedrag, waarmede de omzetbelasting is verhoogd en voor kaas met het nadeel, ontstaan, doordat indroogverlies thans over een hooger prijs moet worden berekend;

3e. zijn voor boter en voor kaas maximum-verbruikersprijzen vastgesteld, terwijl voor boter tevens minimum-kleinhandelsprijzen zijn vastgesteld;

4e. is voorgeschreven, dat de vóór 9 Mei 1940 bestaande afzetverhoudingen en handelskanalen ook thans nog moeten worden gehandhaafd; dit voorschrift heeft ten doel te voorkomen, dat ongewenschte verschuivingen tusschen de verschillende bij den handel in zuivelproducten betrokken ondernemingen optreden. De *Nederlandsche Zuivelcentrale*, Afdeling Zuivel, is bevoegd hieromtrent nadere voorschriften te geven en ontheffingen te verleenen;

5e. is bepaald, dat de prijs voor ondermelk, welke door de fabrieken wordt afgeleverd, ten hoogste 1½ ct. per liter mag bedragen;

6e. is bepaald, dat de voorraden boter en kaas, welke op Zondag 20 October te middernacht voorradig zijn, vermeerderd met de hoeveelheden, welke op dat tijdstip naar een onderneming onderweg zijn, worden belast met een heffing, welke aan de *Nederlandsche Zuivelcentrale*, Afdeling Zuivel, moet worden afgedragen; hiervan zijn vrijgesteld degenen, wier voorraad vermeerderd met de aan hen onderweg zijnde hoeveelheden, voor wat betreft boter kleiner is dan 250 kg en voor wat betreft volvette en 40+ kaas kleiner is dan 500 kg. (Zie de hieronder afgedrukte formulieren.)

BOTER.

1. Maximumprijzen voor in fabrieken bereide boter bij levering aan handelaren met vergunning.

De maximumprijs voor boter bij verkoop en aflevering af fabriek volgens normaal handelsgebruik

bedraagt, inclusief verpakking en exclusief omzetbelasting voor de na te noemen soorten en verpakkingen de volgende prijzen:

a. voor boter, voorzien van het Rijksbotermerk met opdruk Z.K.B. verpakt in vaten van 50 kg

inhoud: f 1.95 per kg netto;

b. voor boter, voorzien, van het Rijksbotermerk zonder opdruk Z.K.B, of niet voorzien van het Rijksbotermerk en niet zijnde weiboter of boter bereid door zelfkarnende melkveehouders verpakt in vaten van 50 kg inhoud: f 1,90 per kg netto!

c. voor weiboter, bereid in fabrieken, verpakt in vaten van 50 kg inhoud: f 1,85 per kg netto; met dien verstande, dat bij gebruik van andere verpakking dan vaten, genoemde prijzen dienovereenkomstig dienen te worden verlaagd.

De in het vorig lid onder a, b en c genoemde prijzen kunnen verhoogd worden als volgt:

- a. voor verpakkingen van 25 kg netto inhoud: met ten hoogste 2 ct. per kg.;
- b. voor verpakkingen van minder dan 1 kg netto inhoud: met ten hoogste 4 ct. per kg.

Indien de levering geschiedt anders dan af fabriek, mogen de in het vorige artikel bedoelde prijzen uitsluitend verhoogd worden met de werkelijke posten voor transport en verzekering gedurende het transport.

II. Maximumprijs voor zgn. boerenboter bij levering aan handelaren.

De prijs waartegen de boter, bereid door zelfkarnende melkveehouders aan handelaren mag worden verkocht bedraagt ten hoogste *f* 1.75 per kg netto; deze prijs geldt voor verkoop en aflevering volgens normaal handelsgebruik inclusief verpakking en exclusief omzetbelasting.

III. Verbruikersprijzen.

Aan verbruikers mogen ten hoogste de volgende prijzen in rekening worden gebracht :

- a. boter, voorzien van het Rijksbotermerk met opdruk Z.K.B. *f* 2.30 per kg netto;
- b. boter, voorzien van het Rijksbotermerk zonder opdruk Z.K.B., of niet voorzien van het Rijksbotermerk, met uitzondering van weiboter en boter bereid door zelfkarnende melkveehouders *f* 2.25 per kg netto ;
- c. weiboter, bereid in fabrieken *f* 2.20 per kg netto;
- d. boter, bereid door zelfkarnende melkveehouders (boerenboter) *f* 2.10 per kg netto.

Aan consumenten, die de boter koopen tegen distributiebonnen, moeten tenminste de volgende prijzen worden berekend :

- a. boter, voorzien van het Rijksbotermerk met opdruk Z.K.B. *f* 2.22 per kg netto ;
  - b. boter, voorzien van het Rijksbotermerk zonder opdruk Z.K.B., of niet voorzien van het Rijksbotermerk, met uitzondering van weiboter en boter, bereid door zelfkarnende melkveehouders *f* 2.17 per kg netto;
  - c. weiboter, bereid in fabrieken *f* 2.12 per kg netto;
  - d. boter, bereid door zelfkarnende melkveehouders *f* 2.02 per kg netto.
- di.

Deze prijzen gelden inclusief verpakking en omzetbelasting.

KAAS.

1. Maximumprijzen bij levering door producenten aan groothandelaren.

1. De maximumprijs voor kaas bij verhandelen en afleveren volgens normaal handelsgebruik bedraagt, exclusief verpakking en exclusief omzetbelasting, voor de na te noemen soorten de volgende prijzen verminderd met 2 %:

- a. boerenkaas V.V.: voorzien van een Rijkscontrôlemerk met serieletter Z of U: *f* 0.83 per kg netto;
- b. kaas 40+: voorzien van een Rijkscontrôlemerk met serieletters NH: *f* 0.705 per kg netto;
- c. kaas 40+: voorzien van een Rijkscontrôlemerk met andere serieletters : *f* 0.675 per kg netto ;
- d. kaas 20+: *f* 0.44 per kg netto.

Deze prijzen gelden voor jonge marktrijpe kaas van zeer goede kwaliteit, zonder gebreken en van een volgens handelsgebruik normaal gewicht, met dien verstande, dat voor kaas van uitzonderlijk goede kwaliteit of van een gewicht, waarvoor voorheen bijzonder hoge prijzen zouden zijn gemaakt, deze prijzen niet mogen worden verhoogd.

2. Voor kaas niet vallende onder lid 1, bedraagt de maximumprijs, de prijs, welke ingevol-

ge lid 1. geldt voor de daarmede het meest overeenkomende soort, welke prijs. mag worden verhoogd, dan wel moet worden verlaagd, met eenzelfde bedrag als op 9 Mei 1940 het verschil in prijs uitmaakte of waarschijnlijk zou hebben uitgemaakt tusschen de vergeleken soorten.

3. Bij verhandelen of afleveren tegen andere dan normale condities mogen de daarmede verband houdende hoogere of lagere onkosten tot de werkelijke bedragen op den prijs geldende voor normaal handelsgebruik worden gelegd of moeten daarvan worden afgetrokken.

II. Verbruikersprijzen.

Het verhandelen en afleveren van kaas aan uiteindelijke verbruikers is slechts toegestaan tegen den prijs, welke voor de betreffende soort kaas op 9 Mei 1940 werd berekend, verhoogd:
voor volvette kaas met ten hoogste 45 cent per kg
voor 40+ kaas met ten hoogste 38 cent per kg
voor andere soorten kaas met een lager vetgehalte dan 40+ met ten hoogste 28 cent per kg.

Al deze prijzen zijn inclusief omzetbelasting.

ONDERMELK.

Het is den fabriekmatigen producenten van boter, kaas en melkproducten verboden, ondermelk te verkoopen en af te leveren, alsmede verboden ondermelk van bedoelde producenten te koopen anders dan tegen verrekening of betaling van ten hoogste 1½ cent per liter.

HEFFING PRIJSVERSCHIL OP VOORRADEN BOTER EN VOLVETTE EN 40+ KAAS.

De houders van voorraden boter, grooter dan 250 kg en van volvette en 40+ kaas, grooter dan 500 kg, zijn verplicht opgave daarvan te doen op een daartoe door de *Nederlandsche Zuivelcentrale*, Afdeling Zuivel, Laan van Meerdervoort 84 te 's-Gravenhage te verstrekken formulier volgens hierbij afgedrukt model. Genoemde Centrale zal dit formulier doen toekomen aan de haar bekende voorraadhouders; degenen die in de termen vallen om deze opgave te doen en geen formulieren ontvangen, zijn verplicht dit bij genoemde Centrale aan te vragen.

De te heffen prijsverschillen bedragen voor;

boter	37	cent	per	kg
volvette kaas	5	„	„	„
40+ kaas	6	„	„	„

Aangezien de houders van voorraden, ongeacht of zij reeds verkoopen hebben afgesloten, verplicht zijn de heffing van het prijsverschil aan de Centrale te voldoen, zijn zij op grond van het Prijzenbesluit 1940 (Zuivelproducten) gerechtigd deze heffing op hun koopers te verhalen.

VOORZIJDIGE FORMULIER VOORRAADOPGAVE BOTER.

.....

ACHTERZIJDIGE FORMULIER VOORRAADOPGAVE BOTER.

.....

Beiden niet over genomen!

Standaardisatie melk.

Over de toepassing van de verordening inzake de standaardisatie van de consumptiemelk, waarbij het in de bedoeling ligt het vetgehalte der melk te verminderen (met ongeveer 1%) tot 2.5%, is nog weinig bekend.

Standaardiseeren der consumptiemelk wordt over het algemeen beter geacht als een mogelijke distributie, die nog meer moeilijkheden zou meebrengen.

Doorvoering der standaardisatie is echter in geheel Zeeland met de weinige daarvoor noodige fabrieken niet mogelijk; het is gewenscht om voor onze provincie, althans zeer zeker voor bepaalde streken, ontheffing te verleen.

Regeling boterprijs.

De vaststelling van den winter-boterprijs is bevredigend; alleen is er in de nieuwe regeling nog al wat verschil gemaakt tusschen de fabrieksboter en de eigen gemaakte boerenboter.

Doel hiervan is de regeling van de boterdistributie te vergemakkelijken door bevordering van de leveringen aan de diverse fabrieken.

De melkvoorziening van het Westen van ons land.

425 miljoen liter per jaar voor 3 ½ miljoen consumenten

Een der vraagstukken, welke in den laatsten tijd in het brandpunt der belangstelling staan, is wel de melkvoorziening van het Westen van ons land met de daarmee samenhangende vraagstukken, zooals de prijsregeling, het beschikbaar zijn van voldoende hoeveelheden, enz.

Hoezeer dit laatste een vraagstuk is waaraan de volle aandacht moet worden besteed, wordt wel geïllustreerd door de cijfers der consumptie in het zg. „wettelijke gebied”, d.w.z. het gebied waarin de algemeene vereeniging voor melkvoorziening regelend optreedt. Dit gebied ligt ongeveer achter de lijn Beverwijk - Zaandam - Hilversum – Amersfoort – Utrecht - Dordrecht - Hellevoetsluis, en omvat ongeveer 3½ miljoen inwoners. Per jaar wordt in dit gebied ongeveer verbruikt 425 miljoen liter melk voor de consumptie, 50 miljoen liter voor melkproducten (waarmede hier niet bedoeld boter en kaas) en 15 miljoen liter voor melkbrood.

Vooraf door de jongste maatregelen, zooals het terugbrengen van het vetgehalte en de prijsverhooging, is deze kwestie zeer actueel geworden, daar het publiek een verkeerden indruk van deze maatregelen krijgt.

In dit verband vond het ANP. den voorzitter van de Algemeene Vereeniging voor Melkvoorziening, den heer G. J. Blink, bereid een overzicht te geven van het werk en de bedoelingen van de AVM.

De heer Blink stelde op den voorgrond, dat het doel van de AVM. is de opbouw in samenwerking met de Consumptie Melk-Centrale (CMC.) van een behoorlijk productie- en distributie-apparaat, waardoor de consument voorzien wordt van eerste kwaliteit melk en de handelaar een behoorlijken prijs voor zijn producten krijgt. Het publiek koopt thans melk, die kwalitatief en hygiënisch op een zoo hoog peil staat als thans mogelijk is, tegen een prijs welke economisch volkomen is verantwoord.

De AVM., welke uit den crisistijd is geboren, vond tweeërlei arbeid, nl. crisiswerk, de regeling van de prijzen, en opbouwenden arbeid, het brengen van de melk op hooger peil. Dank zij de ordenende bevoegdheden kon de AVM. in beide opzichten zeer goed werk doen, waarvan de resultaten duidelijk zichtbaar zijn. Aan de boeren wordt een premie gegeven voor melk van betere kwaliteit, waarbij gelet wordt op zindelijkheid, gezondheidstoestand van den vee-stapel. enz. Iedere boer, die is aangesloten, is verplicht mede te werken aan de T.B.C.-bestrijding, waarbij wederom een premie wordt gegeven indien deze resultaat heeft. Deze arbeid werd ook uitgestrekt tot den melkhandel, waar eischen werden gesteld, inzake materiaal, de verzorging daarvan, de winkels, de bewaring van melk, koelgelegenheid, enz. Ook op dit gebied is in de jaren die achter ons liggen een enorme verbetering te constateeren.

Een zeer belangrijke vraag is echter: Hoe komen wij aan een voldoende hoeveelheid melk? In normale tijden is dit al een moeilijk probleem. In den zomer wordt meer melk geproduceerd dan in den winter. De consumptie gaat echter door, zoodat ook in den winter een voldoende hoeveelheid beschikbaar moet zijn. Wanneer dan ook een boer zijn productie ‘s winters handhaaft, wordt hem hiervoor een premie gegeven. Het zou natuurlijk mogelijk zijn om in andere districten groote hoeveelheden melk aan te koopen, doch dit ontmoet weer groote bezwaren. o.a. voor de industrieën in die districten. Bovendien komen de momenteel zeer hoge ver-

voerskosten hierbij in het geding, zoodat het voordeelijker is een premie toe te kennen. Desondanks is thans de productie in het „wettelijk gebied” niet voldoende voor de consumptie, zoodat het noodzakelijk is bij te koopen in andere streken van ons land. De bevolking van dit gebied, waarin o.a. Amsterdam, Haarlem, Den Haag, Utrecht en Rotterdam liggen, is zoo groot, dat de productie niet in de behoeften kan voorzien. Met den aankoop en aanvoer zijn hooge kosten gemoeid, vandaar de hoogere prijzen in vergelijking met elders, welke dus niet te wijten zijn aan den tusschenhandel, zooals oppervlakkige beoordeelaars dikwijls meenen. Integendeel, ook de tusschenhandel maakt moeilijke tijden door in verband met de op het oog- enblik sterk gestegen kosten.

Dit alles zijn moeilijkheden, waarvan het groote publiek weinig beseft, doch de arbeid die in het belang der volksgezondheid op dit terrein is verricht, geeft de beste waarborgen voor de toekomst. De AVM., in April 1938 opgericht, te zamen met de consumptie Melk Centrale, C.M.C., heeft de controle op ongeveer 12.000 boeren en 8.000 melkhandelaren. Deze krijgen waardevolle adviezen voor hun bedrijven, terwijl zeer veel wordt gedaan op het gebied van onderwijs (cursussen) in melkhygiëne, e. d. Wat betreft de bestrijding der T.B.C. kan worden gezegd, dat ook op dit gebied goede resultaten zijn bereikt. De arbeid, die drie jaar geleden is begonnen, is thans zoover gevorderd, dat mag worden aangenomen dit gevaar over een jaar of vijf practisch onder den duim te hebben.

Dit alles betreft de regeling in het z.g. „wettelijke gebied”. Daarbuiten zijn op enkele plaatsen ook verenigingen opgericht, doch deze werken zelfstandig. hoewel zij contact houden met de AVM.

De komende regeling, waarbij het vetgehalte van de melk wordt teruggebracht tot 2.5%, schept voor het bedrijf nieuwe moeilijkheden. Met de belangen van de verschillende bedrijfsgroepen moet rekening worden gehouden, zoodat geen belangen onnoodig worden geschaad, hoewel niet te voorkomen zal zijn, dat bedrijven zich op een anderen voet moeten inspelen.

Gezien echter in het licht van hetgeen door de A V.M. reeds werd bereikt, mag vol vertrouwen de doorvoering van dezen maatregel worden tegemoetgezien.

De standaardisatie van consumptiemelk MELKVEEHOUDERSSELANGEN TE AMSTERDAM BESPROKEN.

AMSTERDAM. In „Krasnapolsky” heeft de Bond van Melkveehouders vergaderd onder voorzitterschap van den heer J. van Meerveld.

In deze bijeenkomst werden de a.s. centralisatie in de melkvoorzieningen en de standaardisatie behandeld, in verband waarmee ook de heer Kortlever, directeur van de Consumptie-melkcentrale, - CMC. - aanwezig was.

Ter beantwoording van vragen hield de heer Kortlever een uitvoerig betoog, waarin hij o.a. zei, dat de omstandigheden veel gunstiger zijn ten aanzien van een landelijken prijs, terwijl thans, in tegenstelling met voorheen, ook tot de grootst mogelijke productie wordt aangezet. Dit is echter moeilijk tengevolge van het feit, dat niet voldoende krachtvoeder beschikbaar is. Aan alle kanten bestaat echter een afzetmogelijkheid, omdat ons land ingeschakeld is in het productieproces van geheel Europa, hetgeen ons verplicht, ook voor andere landen zooveel mogelijk te produceeren. Dit brengt mee, dat een prijsstijging niet uitgesloten is.

Wij moeten ons zelf dan ook den plicht opleggen, de productie op te voeren ten bate van het algemeen, ondanks de groote moeilijkheden.

DE NEDERLANDSCHE UNIE.

Het terugloopen der melkproductie heeft geleid tot standaardisatie met ingang van 24 November a.s., vervolgde spr. zijn betoog. De bedoeling hiervan is duidelijk: men wil, dat zooveel mogelijk vet vrij komt voor de consumptie. De standaardisatie brengt ook mede, dat de veehouders hun melk betaald zullen krijgen naar vetgehalte.

De kwestie van het vervoer van den producent naar de ontvangststations moet voorloopig blijven rusten.

Het belangrijkste is, dat de bepaling van het vetgehalte en het wegen en het monsteren een en ander brengen, waarbij zoowel de handelaar als de veehouder groot belang hebben.

De C.M.C. stelt zich op het standpunt, dat hierbij controle moet worden gehouden door onpartijdige controleurs van de melkcontrolestations en zij stelt dit als eisch.

Op de vraag, hoe er zal worden betaald, is nog geen antwoord te geven. De C.M.C. heeft de standsorganisaties om haar oordeel gevraagd, doch alle antwoorden zijn nog niet binnen.

Spr. stelde den boer evenwel een melkprijsverhooging van 1½ cent in het vooruitzicht. Ten slotte raadde hij hun aan voorzichtig te zijn met het betalen van hoge prijzen voor veevoeder. Na deze uiteenzetting voerden nog verscheidene afgevaardigden het woord.

De boeren zullen 1½ ct. meer voor de melk ontvangen.

In hotel Krasnapolsky te Amsterdam werd gisterenavond een vergadering van den bond van melkveehouders gehouden onder voorzitterschap van den heer J. van Meerveld.

De heer Kortlever, directeur van de consumptiemelkcentrale, deelde op deze bijeenkomst o.a. mede, dat 't terugloopen der melkproductie heeft geleid tot standaardisatie met ingang van 24 November a.s. De bedoeling hiervan is duidelijk: men wil dat zooveel mogelijk vet vrij komt voor de consumptie. De standaardisatie brengt ook mede, dat de veehouders hun melk betaald zullen krijgen naar vetgehalte.

Spr. stelde verder den boer een melkprijsverhoging van 1½ cent in het vooruitzicht.

Samensmelting Zuivelfabrieken Venray en Oostrum.

Naar wij uit goede bron vernemen nemen de reeds lang besproken plannen om beide Zuivelfabrieken in Venray tot één organisatie te brengen, thans vasten vorm.

Binnen afzienbaren tijd zal dan de Zuivelfabriek te Oostrum ophouden te bestaan en de leden overgaan naar de Zuivelfabriek „Venray”.

Hooger loonen in de zuivel-industrie?

DUURTEBIJSLAG COOP. ZUIVELFABRIEKEN NOORD-HOLLAND.

De commissie van advies inzake de arbeidsvoorwaarden uit den Bond van Coop. Zuivelfabrieken in Noord-Holland, heeft de besturen van de aangesloten fabrieken geadviseerd:

- vanaf de eerste werkweek in November 1940 een duurtebijslag van 50 cent per week op alle arbeidsloonen;
- geen loonsverlaging, indien de werktijden worden verminderd;
- verhoging van de loonen, voor zoover deze nog lager zijn dan de in het advies van 1 Maart 1940 genoemde minimumloonen.

Bij een hogere garantieprijs voor de melk heeft de commissie zich tegenover de arbeidersorganisaties bereid verklaard nogmaals een duurtebijslag van 50 cent per week aan de fabrieksbesturen te willen adviseeren.

Aan de melkslijters!

Bij een eventueele standaardisatie der melk helpen wij U aan prima consumptiemelk

Om 7 uur zijn wij des morgens in Den Helder Aanbevelend,

Coöperatieve Zuivelfabriek „DE VOORUITGANG” te Julianadorp

Filiaal te Den Helder, Binnenhaven 55

Standaardisatie van melk

Do Zaterdag verschenen buitengewone Staatscourant bevat een besluit van de secretarissen-generaal van de departementen van sociale zaken en van landbouw en visscherij betreffende standaardisatie van melk.

Artikel 2 daarvan luidt:

Het is aan melkverkoopers verboden volle melk en/of melk te verkoopen.

Artikel 3:

Het verbod in artikel 2 gesteld, geldt niet:

1. Indien de volle melk of de melk uitsluitend wordt verkocht anders dan rechtstreeks aan verbruikers ;
2. indien de melk wordt verkocht door melkverkoopers, die in het bezit zijn van een vergunning volgens artikel 29 van het Melkbesluit mits zij deze melk hebben betrokken van een bedrijf, als bedoeld in artikel 5, deze melk voldoet aan den eisch, gesteld in artikel 4 en deze verkoop niet plaats vindt in gebieden, gemeenten of gedeelten van gemeenten, als bedoeld in dit artikel, sub. 3;
3. indien de volle melk verkocht wordt in gebieden, gemeenten of gedeelten van gemeenten, door den secretaris-generaal van het departement van sociale zaken aangewezen, of door bedrijven, welke van hem ontheffing van het verbod hebben verkregen;
4. indien de volle melk verkocht wordt volgens een door den secretaris-generaal van het departement van landbouw en visscherij vastgestelde regeling ten behoeve van bepaalde categorieën van verbruikers en deze volle melk voorzien is van de aanduiding „gepasteuri-seerd”, als bedoeld in artikel 13 van het Melkbesluit of van de aanduiding „modelmelk”, als bedoeld in het besluit van den secretaris-generaal van het departement van sociale zaken van 18 November 1940 betreffende modelmelk.

Artikel 5 luidt als volgt :

Behandeling van volle melk of room, ten einde deze door onttrekking van melkvet of toevoeging van gedeeltelijk ontroomde volle melk of ondermelk te brengen op het voorgeschreven vetgehalte (tusschen 2,4 en 2,6 pct.) mag uitsluitend geschieden in bedrijven van melkverkoopers, die daartoe een schriftelijke vergunning van den directeur van den keuringsdienst van het gebied, waarin de behandeling van de volle melk of den room geschiedt, hebben verkregen. Aan deze vergunning kunnen door den directeur van den keuringsdienst voorwaarden worden verbonden.

Voorts bevat het besluit een aantal andere artikelen.

Overtreding van eenige artikelen wordt gestraft met een hechtenis van ten hoogste zes maanden of een geldboete van ten hoogste tien duizend gulden.

WOUDRICHEM

— De aandacht van de melkverkoopers in deze gemeente wordt er op gevestigd, dat volgens de verordening, waarbij de consumptiemelk is gestandaardiseerd op een vetgehalte liggende tusschen 2,4 en 2,6%, de melkverkoopers slechts melk mogen verkoopen, indien zij deze melk hebben betrokken van een bedrijf, dat gerechtigd is melk door afroomen of mengen met ondermelk te brengen op een vetgehalte liggende tusschen 2,4 en 2,6%, terwijl zij in het bezit moeten zijn van een vergunning van den Keuringsdienst voor Waren. Vroeger afgegeven vergunningen blijven geldig.

Als standaardisatiebedrijven komen voor deze gemeente in aanmerking: 1. De Coöp. Stoomzuivelfabriek „Altena” te Nieuwendijk; 2. De N.V. Melkproductenfabriek „De Bommerwaard” te Heusden; 3. De Coöp. Stoomzuivelfabriek „Op Hoop van Zegen” te Genderen. De betrokken melkverkoopers kunnen zich tot deze fabrieken wenden.

Vergadering Z.L.M.

De boternoteering.

De heer Zwagerman wijst er op, dat door de overheid de boterprijzen zijn vastgesteld. Men heeft 4 kwaliteiten onderscheiden. Spr. heeft daarna zijn bevreemding kenbaar gemaakt, dat de boerenboter in de 4e klasse werd geplaatst. Dit had de 2e klasse moeten zijn. Thans mag echter f 1.05 per pond berekend worden, met inbegrip der omzethelasting. Spr. geeft nog eenige nadere uiteenzettingen. De handelaar en winkelier mag 95 ct. berekend worden.

De paardenverordening.

Wat de drachtigheid der merries bij de vordering betreft, wijst spr. er op, dat men een bewijs van drachtigheid benevens het dekkingsbewijs moet overleggen. Spr. raadt dus aan daarvoor te zorgen.

De margarine lokt

Maar de naam van de boter mag niet lijden onder de meerdere interesse voor het kunstproduct.

DE BOTERMAKER MOET BOTERMAKER BLIJVEN.

Voorals de boterhandel interesseert zich voor de margarine. - De botercontrôlestations laten het verkopen van beide artikelen tegelijkertijd niet toe.

Een van de verschijnselen uit dezen tijd, die men als zeldzaam mag betitelen, is de voorliefde welke tal van firma's en fabrieken, die tot dusverre iets als eeuwige trouw hadden gezworen aan onze goede Nederlandsche boter, thans belangstelling betonen voor margarine.

Sedert enkele weken is de boter schaarsch en dit brengt een zekere slapte mee in die bedrijven, welke zich bezig hielden met boterverkoop. Gelijk de meesten onzer lezers zullen weten, was het practisch onmogelijk om zich op den verkoop van boter en margarine toe te leggen.

De bepalingen der botercontrôlestations verzetten zich daartegen en het zich bezig houden in de, boterbranche zonder bij de botercontrôle aangesloten te zijn, was iets als een onbestaanbaarheid!

De boterschaarschte had allereerst ten gevolge, dat de boterhandelaren, in het bijzonder de grossiers, die bovendien vaak boter omvormden en verpakten, hun bedrijf goeddeels moesten stopzetten. Naarmate het publiek meer en meer zijn vetbehoefte moet bevredigen met margarine, begint dit artikel hen sterker te lokken. En, in hun streven hun zaken loopende te houden, is het allerminst vreemd, dat uit deze kringen druk werd geoefend om naast boter ook margarine te mogen verhandelen.

Wat wellicht meer bevreemding zal wekken, is het feit, dat ook zuivelfabrieken - en naar men ons verzekert zelfs enkele coöperatieve zuivelfabrieken - allermint afkeerig zijn om dezen weg te gaan bewandelen. De reden is natuurlijk te vinden in het feit, dat vrijwel alle zuivelfabrieken er een boter-kleinhandel op na houden. Soms beperkt deze zich tot de leden van de coöperatieve vereeniging en tot de allernaaste omgeving. Soms echter heeft deze vrij groote vormen aangenomen, zoodat de fabriek min of meer wordt tot een botergrossierderij van behoorlijken omvang, die niet zelden - en vooral in den winter - aanzienlijke hoeveelheden boter placht bij te koopen.

Is het streven, dat aan den dag treedt, dus niet bepaald verwonderlijk, wèl zou het eenige bevreemding kunnen verwekken, dat het zoo spoedig te merken is, want de periode, waarin kan worden gesproken van een voelbare boterkrappheid, duurt nog slechts enkele weken.

Ten einde de gewenschten toestand ingevoerd te krijgen, was het noodig vergunning te krijgen van de botercontrôlestations om tot den handel en het verpakken van margarine te mogen overgaan.

Naar men ons mededeelt zijn echter soortgelijke verzoeken door de Nederlandsche botercontrôlestations glad afgewezen en ziet het er ook niet naar uit, dat van deze zijde zal worden toegegeven aan de uitgeoefende druk.

Men stelt zich daar op het standpunt, dat de eerste de beste moeilijke periode geen aanleiding mag zijn om het werk van tientallen jaren misschien ongedaan te maken. Ook wanneer de tegenwoordige toestand nog eenigen tijd zou duren, kan nog mag dit geen motief zijn om aan de kwaliteit en de reputatie van onze boter een slag toe te brengen, waarvan ze zich wellicht eerst na verloop van zeer, zeer langen tijd zou herstellen.

Zoo lijkt het standpunt der botercontrôlestations vast te staan. Voor zoover ons bekend wordt weldra een algemeene vergadering van het station „Noord Holland’ gehouden. Wellicht komt de aangelegenheid daar ter sprake.

Ons komt de opvatting van het botercontrôlestation juist voor, omdat:

1e. de tegenwoordige toestand in het voorjaar vermoedelijk wel weer zal veranderen en dus waarschijnlijk als tijdelijk moet worden beschouwd;

2e. dat in het achter ons liggende tijdvak, toen er nauwelijks margarine werd gebruikt - de positie der belanghebbenden bij de margarinehandel uiteonderlijk slecht was, gelijk zulks nu het geval is met de belanghebbenden bij den boterhandel. Ten slotte heeft dus ieder slechts zijn beurt gehad. Hetgeen een zekere mate van billijkheid in zich sluit.

Al begrijpen we zeer wel, dat beide groepen met steekhoudende bezwaren zullen kunnen komen.

Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Friesland

Algemeene ledenvergadering te Leeuwarden.

Heden werd in de Harmonie een algemeene ledenvergadering gehouden van den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland, welke vergadering druk was bezocht.

De opening

Te ruim 10 uur opende de voorzitter de heer GREEVELINK van Oppenhuizen met een woord van welkom, in 't bijzonder gericht tot de heeren Geluk en Kooistra.

Spreker bepaalde in het begin zijner rede zijn gehoor bij den achter ons liggenden tijd, waarbij het spreker een vreugde was te kunnen constateeren, dat de fabrieken elkaar onderling en anderen zooveel mogelijk terwille waren. Wij mogen vaststellen dat geen enkele fabriek van de tijdelijke onmacht van collega of concurrent misbruik heeft gemaakt.

Ondanks vele moeilijkheden, ongerief, financieele schade vaak, heeft toch de geest in onze organisatie niet te wenschen overgelaten. Dat regelingen inzake productie en centrale leveringen eerder de onderlinge verhoudingen hebben verbeterd en de saamhoorigheid heeft versterkt.

Deze gedragslijn volgende hebben wij ook voor de toekomst belangrijk werk te verrichten. In tijden van schaarschte zal de arbeid onzer boerengemeenschap uiteraard zeer op prijs worden gesteld en ook tegenwoordig in vergeleken bij enkele jaren terug, die waardeering groeiende. Het is van het grootste belang dat deze waardeering niet wordt verstoord en de producenten kunnen zelf veel daaraan af of toedoen.

De wijze waarop gedurende dezen winter met een abnormaal lagen melkaanvoer de personeelsbezetting aan onze fabrieken gehandhaafd blijft, waarborgt goede verhoudingen. Het is in de eerste plaats de Zuivelcoöperatie, die te zorgen heeft voor goede arbeidsvoorwaarden. Zij immers stelt zich ten doel mede het algemeen belang te dienen. Naar ik hoop zal het in de toekomst niet voorkomen, dat bij onze bondsfabrieken arbeidsvoorwaarden bestendig blijven, beneden den norm door onze commissie gesteld.

Ongetwijfeld zullen in de toekomst hoge eischen gesteld worden aan de kwaliteit onzer producten en de economie der fabrieken.

Ten slotte de positie van den boer zelf.

In het verleden heeft de coöperatieve zuivelfabriek niet geheel voor den boer kunnen doen, wat noodig was geweest. De pioniers van de zuivelcoöperatie hadden zich voorgesteld ook bij de eigen fabriek de verzorging van den boer z'n ouden dag afdoende te regelen. Uit de mededeelingen blijkt, dat deze oude gedachte in nieuwen vorm baan breekt.

Moge dit dan de inzet zijn van het nieuwe jaar, dat naar we hopen onder blijder omstandigheden zijn loop zal volbrengen dan 1940.

.....volgt een niet overgenomen deel

Landbouwcoöperatie

Grensregelingen. De commissie- verleende bemiddeling in verschillende gevallen van grensmoeilijkheden. In onderscheidene gevallen werd 'n oplossing bereikt, soms ook mocht de commissie er niet in slagen partijen tot elkaar te brengen. Scharnegoutum en Sybrandaburen

maakten een afspraak met betrekking tot het aannemen van veehouders.

Commissie van scheidslieden. De commissie deed uitspraak in een geschil tussen de verenigingen te Grouw en te Sybrandaburen. Een aanvraag tot arbitrage tussen Scharnegoutum en Sybrandaburen werd ingetrokken. Eén geschil is nog in behandeling.

.....rest ook niet overgenomen deel

PROVINCIALE PUBLICATIE VAN HET DEPARTEMENT VAN LANDBOUW EN VISSCHERIJ. CONSUMPTIEMELKGEBIED IN HET WESTEN DES LANDS.

De Secretaris-Generaal van het Departement van Landbouw en Visscherij maakt bekend, dat de wenschelijkheid is gebleken, met ingang van 22 December a.s. aan het z.g. wettelijk gebied, d.w.z. het consumptiemelkgebied in het Westen des Lands, alwaar een regeling geldt, waarvan de uitvoering berust bij de *Algemeene Vereeniging voor Melkvoorziening*, de volgende gemeenten toe te voegen:

Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, Achttienhoven, voorzoover niet reeds behorende tot het wettelijk gebied, Alkemade, Ankeveen, Baarn, Barwoutswaarder, Benthuizen, Blaricum, Bleiswijk, Broek in Waterland, Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, Doorn, Driebergen-Rijsenburg, Eemnes, Goudswaard, 's-Graveland, 's-Gravendeel, Haarzuilens, Haastrecht, Harmelen, Heinenoord, Hekendorp, Houten, Huizen, Ilpendam, Kamerik, Katwoude, Katwijk, Klaaswaal, Kockengen, Kortenhoef, Koudekerk a.d. Rijn, Laag-Nieuwkoop, Landsmeer, Lange Ruige Weiden, Laren, Leimuiden, Linschoten, Loenen, Loenersloot, Maasdam, Moercapele, Monnikendam, Moordrecht, Mijdrecht, Mijnsheerenland, Noordwijk, Noordwijkerhout, Nootdorp, Numansdorp, Odijk, Oegstgeest, voorzoover niet reeds behorende tot het wettelijk gebied, Oud-Alblas, OudBeyerland, Papekop, Piershil, Puttershoek, Reeuwijk, Rietveld, Ruwiel, Rijnsaterswoude, Rijnsburg, Schalkwijk (Utrecht), Snelrewaard, Soest, Strijen, Ter Aar, Tienhoven, Tull en 't Waal, Uithoorn, Valkenburg (Z.-H.), Veldhuizen, Vinkeveen, Vleuten, Voorhout, Vreeland, Vreeswijk, Waarder, Werkhoven, Westbroek, Westmaas, Wilnis, Woerden, Woubrugge, Wijngaarden, IJsselstein, Zegveld, Zevenhoven, Zevenhuizen, Zoetermeer en Zuid-Beyerland.

Als gevolg hiervan dienen van 22 December a.s. af de melkhandelaren in deze gemeenten in het bezit te zijn van een vergunning van de *Algemeene Vereeniging voor Melkvoorziening* (AVM.) te 's-Gravenhage.

Verdere Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de Algemeene Vereeniging voor Melkvoorziening, 2e Schuytstraat 332 te s-Gravenhage.

MELKPRIJZEN EN VERPLICHTE VEELEVERING.

Vergadering van de Zuivelbond. FNZ.

Onder voorzitterschap van den heer M. K. Koster te Wieringerwaard hield de Alg. Ned. Zuivelbond (F.N.Z.) zijn algemeene wintervergadering te Utrecht.

De heer J. A. Geluk deed eenige mededeelingen over de toestand in het zuivelbedrijf en het zuivelorganisatieleven.

De Bond acht de standaardisatie van consumptiemelk, welke op 24 November is ingevoerd, een groote vooruitgang op het gebied der melkvoorziening, daar hierdoor uitsluitend melk van hetzelfde vetgehalte, gereinigd, in vele gevallen gepasteuriseerd en diep gekoeld, op straat komt, terwijl tevens aan veel onreëele concurrentie op dit gebied een einde is gemaakt. Te wenschen zou het zijn, dat in de toekomst deze maatregel zou kunnen worden gevolgd door de bepaling, dat melk voor de directe consumptie in de steden uitsluitend in flesschen mag worden afgeleverd.

Er zijn in samenwerking met de particuliere zuivelindustrie commissies gevormd, die de levering van melk naar gebieden, waar men consumptiemelk te kort komt, in samenwerking met de Ned. Zuivelcentrale regelen.

Uit de vergadering werd opgemerkt, dat er een scheeve verhouding bestaat tusschen de melkprijs, welke de consumptie-melkleveranciers in het z.g. wettelijk gebied ontvangen, en de prijs, die aan de fabrieken, buiten dit gebied gelegen, wordt uitbetaald voor de melk, welke zij verplicht zijn bij te leveren. Dit verschil bedraagt niet minder dan 3 cts. per liter.

.....

IN ZAKE DE VERPLICHTE LEVERING VAN SLACHTVEE

In veehouderskringen heeft de afkondiging tot verplichte levering van slachtvee nogal wat beroering gewekt. De vrijwillige levering is spaak gelopen, doordat er veel te weinig dieren werden aangeboden, met als gevolg, dat de vleeschverbruikers slechts de halve portie konden krijgen van hetgeen hun op de bons werd toegezegd en soms nog minder.

Volgens het afgekondigde besluit zullen de veehouders in de periode, die loopt tot 28 Februari 1941 voor de slachtbank moeten leveren:

- Bij het bezit van 5 - 9 runderen 1
- Bij het bezit van 10 - 14 runderen 2
- Bij het bezit van 15 - 19 runderen 3
- Bij het bezit van 20 - 24 runderen 4
- Bij het bezit van 25 - 29 runderen 5

En verder moeten degenen, die meer dan 29 runderen bezitten, voor elke 5 of gedeelte daarvan boven de 29 telkens nog een rund meer voor de slachtbank leveren. De bezitters van bijv. 42 runderen zijn dus verplicht om 8 hunner dieren voor de slachtbank af te staan.

Veehouders, die meer dan 1 rund moeten leveren, dienen de helft daarvan voor 20 Januari aan te bieden. Loopt de verplichte levering over een oneven aantal, dan wordt het aantal, dat vóór 20 Januari moet worden geleverd, naar boven afgerond. Wie dus 5 runderen moet leveren, dient voor dien datum er 3 aan te bieden. De veehouders met minder dan 5 runderen worden voor de eerste periode, dus tot 20 Januari, vrijgesteld. Het blijft daarbij de vraag of dit ook voor de tweede periode, dus na 28 Februari zal blijven gelden.

Het komt mij wel interessant voor om te beproeven enkele oorzaken voor de slechte vrije levering in de laatste tijden op te sporen. Als zoodanig kan m. l. in de eerste plaats worden genoemd de ietwat schrale betaling der runderen, die de regeering overnam. Mij dunkt, men mag dit beweren, omdat de runderen, die op de vrije markt werden verkocht, meer opbrachten dan gelijksoortige, die door de regeering werden overgenomen. En wanneer dat juist is, dan ligt het voor de hand, dat de lust om slachtvee ter overname aan te bieden, niet groot is geweest, met als gevolg een vermindering van het aantal.

Een tweede omstandigheid, die hierop invloed heeft kunnen uitoefenen, is de gebrekkige voorziening met krachtvoer. Droog staande koeien of dieren met geringe melkopbrengsten, die uit het land op stal kwamen, konden daardoor moeilijk opgemest worden om ze geschikt te maken voor de slachtbank.

.....volgt een tabel wat vee nodig heeft om goed vet gemest te worden

.....het is zeer de vraag, of een veehouder verstandig had gedaan zijn mengvoeder, dat hij

---

5 Dit was de laatste landbouwkroniek, na 44 jaar, van landbouwcorrespondent A. Rauwerde

voor zijn melkkoeien dringend noodig heeft, te gebruiken voor een of meer mestrunden. Men heeft gezegd, dat de boeren hun slachtvee vast hebben gehouden. Zulks is natuurlijk mogelijk en de omstandigheid, dat na afkondiging der verplichte levering van verschillende kanten aanbiedingen kwamen om den leveringsplicht voor een bepaalde som per rund over te nemen, wijst daar wel op.

Intusschen zijn er geen bewijzen aangevoerd, dat dit vasthouden in belangrijke mate is geschied. Het komt mij voor, dat den Haag wel in staat was geweest het vasthouden afdoende te bewijzen. Bij de bepaling van het aantal runderen, dat elke veehouder moet leveren, wordt gebruik gemaakt van de telling in November. Maar er is ook geteld in September en October en door vergelijking van die tellingen en het aantal, dat elke veehouder had geleverd, hetwelk bij de zaakvoerder bekend was, had men kunnen vaststellen, wie slachtvee had teruggehouden en hoeveel.

Naar het mij voorkomt, kleven aan de regeling der verplichte levering twee groote bezwaren. In de eerste plaats worden alle veestapels op gelijke wijze behandeld. Boeren, die hun aantal stuks vee hebben aangepast aan de hoeveelheid ruwvoer, waarover zij beschikken en die de dieren, welke zij te veel hadden, hebben verkocht, zullen thans nog even goed hun 10 procent dieren moeten leveren als degenen, die in den herfst niets hebben afgezet. Als ik goed zie, klemt dit vooral voor de greidebedrijven in Friesland, omdat men daar veelal in den herfst gewoon was de overtollige dieren af te zetten.

En in de tweede plaats geeft deze regeling gelegenheid aan speculanten om ten koste van minder gunstig bedeelde winst te maken. Wie over voldoende kapitaal beschikte om runderen te koopen en het daarvoor benoodigde ruwvoer in te slaan, die kan nu tegen zoóveel per rund (en dat worden nog al aanzienlijke bedragen) den leveringsplicht overnemen. En dat gaat dan vooral ten koste van minder kapitaalkrachtige boeren, die reeds de overtollige dieren hebben afgezet.

1941

Nieuwe Leidsche Courant, 1941-01-22; p. 7/6

DE VOORZIENING MET CONSUMPTIEMELK

Men waardeere wat gebeurt

Er worden den laatsten tijd wel eens klachten vernomen over het feit, dat menige huisvrouw niet de hoeveelheid melk kan koopen, welke zij gewoon is te betrekken. Dan is men maar al te gauw bereid, daaraan onaangename beschouwingen toe te voegen, alsof de melkhandel niet gaarne anders wilde.

Het A.N.P. heeft over deze aangelegenheid een onderhoud gehad met den heer G. J. Blink, voorzitter van de *Algemeene Vereeniging voor Melkvoorziening*. (AMV.) Wat deze mededeelde, is in het volgende samen te vatten:

Er is - wat de voorziening met consumptiemelk betreft - een zoogenaamd wettelijk gebied, ook wel den groote-steden-driehoek geheeten. Het kan worden afgebakend door een lijn te trekken over de steden Amsterdam-Haarlem-Den Haag-Rotterdam-Dordrecht-Gouda-Utrecht - Amersfoort. Deze steden en wat binnen de lijnen ligt, alsmede de Zaanstreek, Beverwijk, IJmuiden en omgeving, vormen het „wettelijke gebied”.

De melkvoorziening in dit dicht bevolkte gedeelte des lands put haar melk uit boerderijen, welke hierbinnen of dicht erbij gelegen zijn.

De consumptiemelk is voor die boerderijen een belangrijke factor, maar om de melkgift op peil te houden, hebben de boeren des winters veel krachtvoer aan hun vee te verstrekken. Het verbruik van consumptiemelk is namelijk in den winter en in den zomer vrijwel gelijk. De import van het krachtvoer - dat weet nu ieder wel - ontbreekt. In het zoeven bedoelde gewest nu wordt de daling van de melkopbrengst sterker gevoeld dan daarbuiten, elders hier te lande. Daar brengt de veehouderij niet zooveel consumptiemelk op. Daar worden ook andere-zuivelproducten gemaakt. Daarvoor is het gebruik van krachtvoer niet zulk een eerste vereischte. Het gemis ervan wordt daar minder gevoeld.

De melkproductie is dus in het wettelijke gebied relatief sterker gedaald dan elders. Toch tracht de *Algemeene Vereeniging voor Melkvoorziening* den aanvoer op 100 pct. van den normalen aanvoer te houden door het aankopen van melk uit *Friesland* en *Groningen*, *Drenthe*, *Overijssel*, *Noord-Holland*, *Gelderland*, *Limburg* en *Noord-Brabant*. Deze melk moet dus worden aangevoerd uit de zoogenaamde zuivelprovinciën. Men is klein begonnen, met een matigen aanvoer per week. Die aanvoer is echter reeds gestegen tot 4.9 miljoen liter in de week van 5-11 Januari.

Alle mogelijke autotractie moet worden ingeschakeld voor dit abnormale melkvervoer. Daarvoor dienen tien tankwagens. Verder geschiedt het melktransport met melkbussen. Soms is een geringe aanvoer met motorbooten mogelijk.

Maar men moet zich behelpen, meest met oude auto's, gladde wegen, sneeuwval, het verbod om te rijden tusschen 12 en 4 uur, de moeilijkheden bij veren en bruggen, dat alles veroorzaakt herhaalde vertragingen in den aanvoer. Dan komt het dikwijls voor, dat de melkauto's moeten blijven staan tot des ochtends vier uur.

Van vele zijden wordt medewerking ondervonden. De melkaanvoer van elders stuit echter op

te vele en te moeilijke belemmeringen. De ruim honderd auto's, welke de melk moeten aanvoeren over groote afstanden, kunnen door de weersomstandigheden het zware werk niet altijd even vlot aan. Dan moet de AVM. maar zorgen, dat de consumptiemelk te bestemder plaatse komt. Als dit niet ten volle gelukt, moet een remedie worden gezocht in contingentering van den melkhandel.

Deze tracht een percentage van honderd te handhaven, maar daarin slaagt hij tegenwoordig niet steeds. Hij heeft te doen met een zeer subtiële organisatie, zoodat wel eens met een lager percentage genoeg moet worden genomen. Groot zijn de beperkingen echter niet en zonder de A.V.M. zou het publiek er wel heel wat minder gunstig aan toe zijn.

Als de toestanden normaal waren, zouden de bezwaren reeds in Februari verdwenen zijn. Maar verwacht wordt, dat de boeren het er op hebben aangelegd, hun koeien later dan gewoonlijk aan het kalven te hebben, opdat ze in de weide volop de voeding kunnen vinden, welke ze nu wegens gemis aan krachtvoer ontberen. Dan zal het vervoer van melk over verre afstanden niet meer zoo noodig zijn. Immers, in het wettelijke gebied blijft het aantal boerderijen vrijwel constant.

Het publiek mocht wel wat meer waardeeren, dat het nog elken dag melk kan koopen, zij het dan nu iets minder somtijds, dan gewoonlijk. Heeft men zich wel eens nagedacht wat het zegen wil, dat men zelfs in de eerste oorlogsdagen aan de meeste woningen den melkbezorger heeft zien verschijnen?

Hoe het zij, zoowel de boer als de AVM. en de melkdistribuant hebben wel aanspraak op wat meer waardeering en medewerking van de zijde der clientèle zoo besloot de heer Blink.

Leidsch Dagblad, 1941-01-24; p. 6/8

Uitbetaling voor melk naar kwaliteit

MET INGANG VAN 12 MEI A.S.

Naar het Officieele Orgaan van den F.N. Z. mededeelt, acht het bestuur van den Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken den tijd gekomen, dat de aangesloten fabrieken algemeen overgaan tot uitbetaling van de melk naar de kwaliteit.

Geadviseerd wordt reeds thans het nieuwe systeem voor te bereiden, zoodat het mogelijk is dit 12 Mei a.s. volledig in werking te stellen. In Mei 1938 is reeds met de noodige onderzoekingen begonnen. Gedurende de daarop volgende jaren heeft de Bacteriologische Dienst dit systeem beproefd en de uitkomsten getoetst aan die, verkregen met andere gebruikelijke methoden van onderzoek.

Koffie in een melkbus

Een ontdekking, die tot een reeks arrestaties leidde.

HAARLEM, De politie te Heemstede had den melkrijder V. Z. uit Haarlem aangehouden, omdat bij controle in een van de melkbussen een zak werd aangetroffen, met ongeveer 25 halve ponden koffie. Bij een onderzoek bleek dat de knecht van V. Z. een zeker T. P. ook in de zaak betrokken was, daar deze de koffie tegen *f*6 per kilo verkocht had aan J. V., kapper te Haarlem

In samenwerking met de Haarlemsche politie werd ten huize van den melkrijder en zijn knecht, die bij hem inwoont, een onderzoek ingesteld met het gevolg dat 5 flesschen slaolie, die frauduleus gekocht waren van een anderen melkhandelaar te Haarlem, in beslag genomen werden. De kapper bekende na een streng verhoor 25 pond koffie aan den knecht te hebben verkocht. Aan een ander had hij 12 halve ponden koffie geleverd tegen *f*3.50 per pond en 15 pond thee tegen *f*8 per pond.

.....

Onze Zuivelexport in 1940

Uit het jaarverslag van den Coöperatieve Zuivelverkoopverenigingen

Aan het jaarverslag over 1940 van bovengenoemden bond is het volgende ontleend: Volgens de coöperatie-statistiek (gegevens over 1937 van het Centraal Bureau voor de Statistiek) werd bijna 77 pct. van de totale door zuivelfabrieken ontvangen hoeveelheid melk door de coöperatieve zuivelindustrie verwerkt. Van het totale kwantum geproduceerde fabrieksboter kwam 82 pct. op rekening van de Coöperatieve fabrieken, terwijl het aandeel van de coöperatieve bereiding in de productie van fabriek kaas pl.m. 75 pct. bedroeg. De productie van melkpoeder was voor pl.m. 2/3 deel, de Productie van gecondenseerde melk voor pl.m. 1/3 deel in handen van de coöperatie.⁶

DE AFZET DER PRODUCTEN

De beteekenis van de wijzigingen welke zich, nadat ons land in den oorlog betrokken werd, ten aanzien van de zuivelproductie en -afzet hebben voorgedaan, kunnen moeilijk overschat worden. Zoowel producenten, verwerkers als handelaren moesten zich aan een totaal veranderde situatie aanpassen en talrijk waren de moeilijkheden waaraan het hoofd moest worden geboden.

In de eerste maanden van het afgelopen jaar ging de afzet van de producten met vele moeilijkheden gepaard. In de landen waarheen wij onze producten exporteerden was van een grotere vraag of de bereidheid om hogere prijzen te betalen in het algemeen geen sprake. Tot begin April kon de betrekkelijk kleine boterproductie gemakkelijk afgezet worden. Daarna waren er bij den uitvoer groote bezwaren te overwinnen, hoofdzakelijk bij den export naar Engeland.

Naar Duitschland werd in de eerste maanden van het jaar een grooter kwantum uitgevoerd dan het vorige jaar, terwijl ook Italië en Bohemen-Moravië belangrijke hoeveelheden Nederlandsche boter betrokken. België en Frankrijk waren gedurende het geheele jaar 1940 voor onze boter van niet de minste beteekenis.

Na 9 Mei kwam de overzeesche export, en in de eerste dagen door de transportmoeilijkheden ook de binnenlandsche verzending, geheel stil te liggen, in het begin ging de afzet naar Duitschland nog niet vlot, doch gaandeweg bleek, dat dit groote afzetgebied de overschotten gemakkelijk op kon nemen.

Ter voorziening in de binnenlandsche behoeften en met een achterland van een dergelijke beteekenis, behoeft er geen twijfel te bestaan aan de noodzaak om in Nederland een zoo intensief mogelijk gedreven landbouw en veehouderij in stand te houden. Door de onmogelijkheid om voldoende krachtvoeder te importeerden zal daarbij groote aandacht geschonken moeten worden aan een zoo hoog mogelijke productie van voedermiddelen van eigen bodem. Alleen op deze wijze zal het wellicht mogelijk blijken het kostbare productie-apparaat van onze veehouderij, waarvan een regeneratie vele jaren zou vergen, zoo goed mogelijk intact te houden.

---

⁶ Laatste twee breuken niet voor 100 % zeker! (ZHN.)

Boter

Binnenland. Opslag boter in koelhuizen

De regeling van de *Nederlandsche Zuivelcentrale* van 14 September 1939 eindigde op 1 Maart van het verslagjaar. Per 6 April werd door de Centrale opnieuw gelegenheid geboden onder een door haar getroffen regeling boter in de koelhuizen op te slaan. Hierbij werd aan de inzettters een bepaalde vergoeding verleend voor vracht, koelkosten, assurantie, enz. De N.Z.C. behield zich het recht voor de boter te allen tijde onder zekere voorwaarden over te nemen. Op 19 Juni werd van dit recht gebruik gemaakt en werd de geheele voorraad boter in koelhuizen - zoowel die welke onder de „Regeling” opgeslagen was als de z.g. „vrije” boter - door de Nederlandsche Zuivelcentrale overgenomen.

Met ingang van 21 Juni was het wederom mogelijk boter in koelhuizen te plaatsen. Op den overnameprijs van *f* 1,55½ per kg werd door de *Nederlandsche Zuivelcentrale* een voorschot gegeven, terwijl ook onder de nieuwe regeling een vergoeding voor verschillende kosten verleend werd. Op 27 Augustus werd de opslag onder deze regeling stopgezet, terwijl de *Nederlandsche Zuivelcentrale* begin September toestemming gaf tot het uitslaan van een gedeelte van den voorraad, in verband met een geregelde voorziening van de binnenlandsche markt. Geleidelijk werd vergunning gegeven tot verderen uitslag en medio November deelde de N.Z.C. mede, dat de geheele voorraad geruimd was.

Aangezien vanaf midden December op de productie geen verplichting tot levering meer gelegd werd, opende de N.Z.C. op 17 December weer de mogelijkheid tot opslag over te gaan, waarvoor een regeling getroffen werd, welke in hoofdzaak gelijk was aan die van 21 Juni.

Buitenland

Duitsland

Reeds vóór 10 Mei werd aanzienlijk meer boter naar Duitschland uitgevoerd dan in de overeenkomstige maanden van 1939 en openden zich betere perspectieven voor dezen, de laatste jaren zoo zeer ingekrompen, export. De achterstand in de clearing die op 31 December nog slechts pl.m. 2½ miljoen gulden bedroeg, werd in de eerste maanden van het verslagjaar geheel ingelopen en er ontstond zelfs een overschot ten gunste van Nederland. Bij de in Februari tusschen Nederlandsche en Dultsche instanties gehouden besprekingen word het clearing-verdrag tot 30 Juni 1941 verlengd.

Na de bezetting van ons land, toen er in den tijd van de grootste productie aanzienlijke voorraden waren, nam de *Nederlandsche Zuivelcentrale* alle aangeboden boter voor export naar Duitschland over, tegen den prijs van *f* 1,53½ per kg. Aanvankelijk gold voor dezen uitvoer een voorloopige regeling, die medio Juni vervangen werd door een meer definitieve, waarbij slechts die handelaren boter aan de *Nederlandsche Zuivelcentrale* konden aanbieden, welke aan zekere eischen voldeden, o.m. betreffende hun omzet in een bepaalde basisperiode en het gedeelte van hun aankopen dat rechtstreeks van producenten betrokken was.

Voor de leveringen vanaf 26 Augustus werd de door de *Nederlandsche Zuivelcentrale* betaalde prijs met 2½ cent per kg tot *f* 1,58 per kg verhoogd. Op 23 September werd deze notering vastgesteld op *f* 1,60 per kg, terwijl bij de algemeene prijsverhoging op 21 October de prijs ten slotte op *f* 1,97 per kg vastgelegd werd, voor boter in vaten van 50 kg af centrale verzendplaats.

Met ingang van 22 September werd aan alle producenten van boter, aangesloten bij het Z.K.B. (deze beperking werd later opgeheven) de verplichting opgelegd een gedeelte van de

productie te leveren aan exporteurs naar Duitsland. Het percentage varieerde in verschillende perioden. Dit voorschrift gold tot 15 December, op welken datum de genoemde verplichting, die aan de exporteurs naar Duitsland overgedragen kon worden, verviel.

Hoe de toekomstige ontwikkeling van de politieke gebeurtenissen ook moge zijn, welke plaats Nederland in de komende nieuwe economische constellatie ook moge krijgen, vast staat, dat een uitgebreide en geregelde export tegen loonende prijzen naar ons natuurlijk achterland van fundamenteele beteekenis is voor de economische positie van onze veehouderij en zuivelbereiding.

Provinciale publicatie van het Departement van Landbouw en Visscherij.

AANGIFTE VOORRAAD OUDE INMAAKBOTER DOOR NIET-ZELFKARNERS

De Directeur der Afdeling Zuivelcontrole in Zeeland vestigt de aandacht van alle melkveehouders, veehandelaren en melkslijters welke niet in het bezit van een geldige karnvergunning zijn, op het volgende:

Ingevolge art. 6 lid 2 onder c van het Crisis Zuivelbesluit 1940 I (boter) is het voorhanden of in voorraad hebben van boter zonder merk (boterdistributiezege) verboden.

Het komt voor dat bij personen uit bovengenoemde groepen nog eenige voorraad oude inmaakboter aanwezig is, deze boter is dan niet door een merk of speciale vergunning gedekt. In verband hiermede is bepaald dat de betrokken personen onverwijld doch in elk geval **vóór 30 April 1941** bij de Plaatselijke Bureauhouders der V.V.O., onder nauwkeurige opgave van de juiste hoeveelheid aangifte moeten doen van hun voorraad oude inmaakboter.

Wanneer na 30 April 1941 bij tot bovenbedoelde groepen behorende personen inmaakboter wordt aangetroffen, welke niet of slechts gedeeltelijk hij de P.B.H. is aangegeven, zal daartegen aan de hand van de wettelijke bepalingen streng worden opgetreden.

De aangegeven voorraad oude inmaakboter zal uitsluitend ten behoeve van het eigen gezin mogen worden aangewend, ook voor de hoeveelheden inmaakboter die men voor gezinsgebruik heeft benut, zal men geldige consumenten-bonnen moeten kunnen overleggen, die door de controleurs zullen worden ingenomen.

Leidsch Dagblad, 1941-05-08

OPENING VAN EEN MELKUITGIFTE STATION N.V. ZELANDIA AAN HET GALGEWATER.

LEIDEN. In het perceel Galgewater 18 heeft de *N.V. Zelandia*, fabrieken van melkproducten te Zoetermeer gistermiddag een melkuitgiftestation geopend, dat bedoelt een oplossing te verschaffen voor de moeilijkheden, waarvoor de invoering van de standaardisatie vele melkhandelaren heeft geplaatst.

Immer: een bedrijf dat wil standaardiseren moet daarvoor aan bepaalde eischen van hygiëne en inrichting voldoen, welke voorheen niet in dezelfde mate aan hen werden gesteld; vroeger ontvingen zij hun melk rechtstreeks van den boer, waardoor zij steeds verzekerd waren van een versch en goed product. De invoering der standaardisatie bracht mede, dat zij de melk gestandaardiseerd en gepasteuriseerd moeten afleveren, waarvoor uiteraard een bepaalde technische outillage noodig is. Het thans opgerichte uitgiftestation wil de aldus ontstane, leemte overbruggen door de georganiseerde melkhandelaren te voorzien van melk van de zuivelfabriek *Zelandia* te Zoetermeer, welke aan alle eischen voldoet.

De melk wordt uit die plaats in op schuiten geplaatste tanks den geheelen dag aangevoerd en op een temperatuur van 1 of 2 graden Celsius gepompt in een reservoir dat evenals de tanks geheel geïsoleerd is en waarin de temperatuur van de melk in 24 uur nog geen halve graad

stijgt. Gelijktijdig wordt de melk gedurig en automatisch geroerd, zoodat het niet kan voorkomen, dat wanneer de kranen worden opengezet, de eene melkhandelaar melk ontvangt van een hooger vetgehalte dan de ander. Voorts is een complete koelinstallatie aanwezig benevens een een inrichting voor het reinigen der melkbussen.

De geheele inrichting voldoet aan hooge eischen van hygiene en wordt, te oordeelen naar de opgewekte stemming onder de talrijke aanwezigen gistermiddag bij de officieel opening door vele melkhandelaren in Leiden en omgeving met vreugde begroet.

De directeur der N.Z. *Zelandia*, de heer M. de Groot heette allen welkom en begroette in het bijzonder den eigenaar van het zuivelconcern, waartoe ook de N.V. *Zelandia* behoort, den heer H. C. Erinkers uit Wassenaar, de heeren Hulzentop en H. Kraak namens den Centralen Besturenbond te Den Haag, den secretaris der Commissie van Bijstand der AVM., den heer Wendel, de vertegenwoordigers der C.C.C., den heer H. Molenaar, algemeen bedrijfsleider op zuiveltechnisch gebied, den heer Stout, leider der verkoopafdeeling, den architect den heer Dekker uit Hazerswoude en den aannemer en heer J. Dietz. Spr. bracht hulde aan de stuwende kracht van den heer Brinkers, die den stoot tot de oprichting van dit station had gegeven en verzocht hem de officinale opening te willen verrichten.

De heer Brinkers gaf een uiteenzetting van de motieven, welke de aanleiding vormden tot de stichting van dit station en van de moeilijkheden welke daarbij in verband met de tijdsomstandigheden moesten worden overwonnen. Niettemin: alles is prima in orde gekomen en spr. hoopt en vertrouwt dat deze inrichting zal blijken in een behoefte te voorzien.

Daarna werd achtereenvolgens nog het woord gevoerd door de heeren Compier en van der Holst namens de Alg. Ver. voor Melkvoorziening voor Leiden en omstreken (de AMLO) en door den heer van der Meer uit Rijnsburg als vertegenwoordiger der buitengemeenten, die van dit station hun melk betrekken. Alle sprekers brachten lof aan den heer Brinkers en zijn staf voor hetgeen hier is tot stand gebracht en spraken hun beste wenschen uit voor de voorspoedige ontwikkeling.

De heer de Groot dankte op zijn beurt voor de waardeerende woorden en de prachtige bloemstukken, welke werden aangeboden en verzocht den aanwezigen tenslotte hem te vergezellen naar café-restaurant „*t Schuttershof*”, alwaar men nog eenigen tijd bijeen bleef. De technische bedrijfsleider, de heer H. Molenaar hield hier nog een interessante causerie over „Standaardisatie en pasteurisatie „.

Algemene Nederlandsche Zuivelbond bijeen

EEN MOEILIJK JAAR TOT EEN GOED EINDE GEBRACHT.

Gistermiddag kwam de *Algemeene Nederlandsche Zuivelbond* (F.N.Z.) in algemeene vergadering bijeen in een der zalen van het Jaarbeursrestaurant te Utrecht. De vergadering was druk bezocht.

De voorzitter, de heer H. K. Koster heette de aanwezigen welkom en memoreerde vervolgens de besprekingen, gehouden met de dagelijksche besturen van de drie crisis-landbouworganisaties, den directeur-generaal van den landbouw en den dir.-generaal van de voedselvoorziening in oorlogstijd.

Het jaar 1940 is het jaar geweest, waarin het meest van het personeel van den F.N.Z. is vergd. In vele opzichten geven de huidige omstandigheden aanleiding tot groote zorgen, voor de bedrijven zoowel als voor de organisaties. De overheid verlangt van de boeren, dat zij zoo veel mogelijk zullen produceeren. Om echter onze productie op een zoo hoog mogelijk peil te houden zijn hulpmiddelen noodig, welke door de omstandigheden schaarscher worden. In de eerste plaats behooren hiertoe kunstmest en veevoeder. Tot nog toe heeft men met de productie nog geen onoverkomelijke moeilijkheden ondervonden. Dank zij de jarenlange en intensieve organisatie onzer bedrijven, kunnen wij vele moeilijkheden overwinnen.

Het coöperatieve zuivelbedrijf is steeds de bereid de regeeringsmaatregelen te steunen, al schroomden wij niet daar, waar wij dit noodig achtten, met onze bezwaren naar voren te komen.

Na goedkeuring van de notulen der vorige vergadering, volgden de mededeelingen van het bestuur, waaraan wij het volgende ontleenen.

Op grond van dit besluit zullen de landbouwcrisismaatregelen, gebaseerd op de landbouwcrisiswet 1933, in den geest der thans bestaande omstandigheden gereorganiseerd worden.

Volgens de verordening van 23 November 1940 is het verboden, loonen en salarissen zonder voorafgaande goedkeuring van het college van rijksbemiddelaars te verhoogen. In verband met de door verschillende bonden af te geven loonadviezen, is met het secretariaat van dit college overeengekomen, dat deze adviezen, alvorens ze uit te brengen, eerst ter beoordeeling zullen worden voorgelegd. Indien hierop de goedkeuring wordt verkregen, kunnen de fabrieken, welke niet boven deze normen uitgaan, hare lonen en salarissen regelen, zonder dat zij daartoe afzonderlijk vergunning behoeven te vragen.

Het vervoerprijsbesluit 1940 bepaalt, dat de vervoerprijs niet hooger mag worden gesteld dan die, welke van 3 tot 9 Mei 1940 gold. Daar de kosten van het melkvervoer in sterke mate gestegen zijn, moesten bij de nieuwe aanbestedingen aanmerkelijk hogere prijzen betaald worden, wilde het vervoer niet in gevaar komen. Na gepleegd overleg met het departement van waterstaat, is een regeling tot stand gekomen, waarbij verhooging tot een bepaalde grens zonder voorafgaande vergunning mogelijk is. Komen bepaalde melkritten hier boven, dan moet hiervoor vergunning worden aangevraagd, hetgeen de fabriek voor de vervoerders gezamenlijk kan doen.

Nadat de rekening en verantwoording over 1940 waren goedgekeurd, kwam het jaarverslag over 1940 aan de orde.

Op 31 December 1940 waren bij de vereniging aangesloten 8 regionale bonden met 457 leden-coöperatieve zuivelfabrieken (vorig jaar 442), verwerkende in 1940 (of 1939/40) 2.758.722.482 kg. melk, tegen 2.722.743.056 kg. in het vorige boekjaar. In het begin van het verslagjaar. (per 1 Maart 1940) sloten zich 16 fabrieken aan bij den provincialen bond in Drenthe, waarmede de aansluiting van alle coöperatieve zuivelfabrieken ook in die provincie een feit was geworden. Daarmede is tevens het aantal coöperatieve zuivelfabrieken, dat nog niet bij den F.N.Z. is aangesloten, tot een zéér gering aantal gedaald. De gemiddeld per fabriek verwerkte hoeveelheid melk daalde als gevolg van de veranderingen, die de gewijzigde toestanden ook voor de melkveehouderij medebrachten, van 6.2 tot 6. miljoen kg.

Door de proefmelkwolfabriek „Casolana” werd in den loop van het verslagjaar met regeeringsinstanties overleg gepleegd omtrent de eventueele mogelijkheid van een van regeeringswege gesteund melkwolbedrijf. Dit kon echter niet tot een resultaat leiden. Besloten werd daarom, op den bestaanden voet door te gaan en te trachten, op eigen kracht tot een zichzelf dekkend bedrijf te komen.

In overleg met de aangesloten bonden werd met het oog op de noodzakelijkheid om zooveel mogelijk 20+ kaas te maken, welke voor een langeren bewaartijd dan normaal gebruikelijk is, moet worden bestemd, een regeling getroffen, waarbij de fabrieken toezegden, de kaasmelk niet hoger dan 85 procent ⁷ en niet langer dan gedurende 1 minuut te zullen pasteuriseeren. Dit werkte er toe mede, dat geen pasteurisatieverbod werd ingevoerd. Hierna volgde sluiting:.

---

⁷ Vermoedelijk ‘niet hoger dan 85 °C en niet.....’. (ZHN.)

Melk, boter en kaas worden duurder

Zomer- en winterprijzen gelijk

Er is een nieuwe regeling van de zuivelprijzen vastgesteld.

De reden hiervan is in de eerste plaats te zoeken in de noodzakelijkheid, dat de boeren voor hun producten prijzen ontvangen, welke een vergoeding voor de gemaakte productiekosten en een redelijke belooning beteekenen. Geconstateerd moet worden, dat alle kosten, welke de veehouders moeten maken, zijn gestegen. Hierbij heeft men te denken aan de prijzen, welke zij moeten betalen voor veevoeder, kunstmest, materialen, enz., alsook aan de arbeidsloonen. Bovendien is de melkproductie ten gevolge van de omstandigheid, dat krachtvoeder slechts in beperkte mate beschikbaar is, verminderd, zoodat de productiekosten per eenheid belangrijk zijn gestegen.

De betaling van betere prijzen aan de boeren voor hun producten kan slechts worden mogelijk gemaakt, wanneer ook de consumenten hogere prijzen voor de zuivel gaan betalen. Voorts moet de melk langs den kortsten weg van den producent via de melkinrichtingen naar den verbruiker worden gebracht, opdat zoo weinig mogelijk onkosten ontstaan. Hierbij zullen nog maatregelen worden getroffen, krachtens welke de handel een redelijke belooning krijgt voor het werk, dat hij verricht om de melk van den producent naar den consument te brengen. De thans vastgestelde prijzen voor melk, boter, kaas en andere zuivelproducten gelden voor zomer- en wintermaanden gelijkelijk.

DE NIEUWE PRIJZEN.

Voor de consumptiemelkprijzen, door de verbruikers te betalen, is het land verdeeld in vijf groepen van gemeenten. Voor elke groep zijn afzonderlijke prijzen vastgesteld. Dat in de groote gemeenten de verbruikers een hooger prijs moeten betalen dan elders, vloeit onvermijdelijk voort uit de omstandigheid, dat het distributie-apparaat daar duurder is dan in de kleinere plaatsen.

Daarbij moet men, wat de groote steden aangaat, in aanmerking nemen, dat de boeren in de omgeving daarvan onder betrekkelijk ongunstige omstandigheden werken, die er toe leiden, dat hun voor de melk een wat hogere prijs behoort te worden betaald dan elders in het land.

Het zogenaamd wettelijk gebied, dat reeds eerder bestond en waarin zich de drie groote steden bevinden, is thans gesplitst in twee groepen van gemeenten. In de eene groep, o.a. door de groote steden gevormd, wordt de prijs van losse consumptiemelk van zestien op achttien cents gebracht. In de overige gemeenten van het wettelijk gebied wordt deze prijs op zeventien cents gesteld. Het land buiten het wettelijk gebied is in de nieuwe regeling in drie groepen van gemeenten verdeeld. In de eerste groep hiervan, waartoe de steden Arnhem, Nijmegen en Maastricht met haar randgemeenten behooren, geldt voortaan een straatprijs van zeventien cents. Deze prijs is zestien cents in de, door andere steden boven twintigduizend inwoners gevormde, tweede groep van het buitenwettelijk gebied. In de derde groep, waartoe de rest van dit gebied behoort, is de prijs vijftien cents.

Deze prijzen betreffen gestandariseerde melk van 2½ % vet. Voor taptemelk wordt de prijs tien cents in de groote steden en de overige gemeenten in de eerste groep negen cents in de rest van het wettelijk en in de eerste groep van het buitenwettelijk ge-

bied en acht en zeven cents resp. in de tweede en de derde groep van laatstgenoemd gebied.

Betreft het bovenstaande de melk, een ander voorbeeld van nieuwe prijzen, die de verbruikers zullen moeten betalen, vormt de boterprijs, welke voortaan in de prijsklasse 1 (zkb-boter) f. 2.60 per kilogram bedraagt, tegen f 2,34 vroeger.

Anders dan bij de melk, gelden de prijzen van boter en kaas voor het geheele land gelijk.

Wat kaas betreft, mocht men volgens de vroegere regeling niet meer dan den prijs van 9 Mei 1940, vermeerderd met een zeker bedrag, in rekening brengen. Overtredingen van dien regel waren uiteraard moeilijk te constateeren. Daarom zijn nu voor alle soorten kaas vaste prijzen vastgesteld.

VOORSCHRIFTEN.

De prijzen, waartegen de fabrieken haar producten mogen verkoopen, zijn verhoogd, waardoor zij aan de boeren meer voor hun melk kunnen betalen. Dit is, zooals hierboven uiteengezet, dringend noodig. De prijzen, welke aan de boeren kunnen worden uitbetaald, varieeren iets, al naar gelang de geleverde melk kan worden gebruikt als consumptiemelk of in de fabriek tot boter, kaas en andere melkproducten wordt verwerkt.

Voorts zal er naar worden gestreefd, dat de fabrieken in de zomermaanden een zekere reserve vormen, zoodat zij in den winter een wat hooger melkprijs zullen kunnen betalen.

Doordat de prijzen, welke de producenten (fabrieken, enz.) mogen vragen, en de winkelverkooprijzen zijn vastgesteld, zijn tevens de marges voor handelaars en winkeliers vastgelegd. Dezen zullen aan die marges voldoende moeten hebben. Voor de toekomstige bepaling van de hoogte der marge zal de noodzakelijkheid, om het door tusschenhandel en kleinbedrijf gevormde, distributie-apparaat te verbeteren, den doorslag moeten geven.

De fabrieken en melkinrichtingen zullen haar bedrijfsresultaten nauwkeurig moeten opgeven. Dan zal kunnen worden beoordeeld, of die resultaten zoo goed mogelijk zijn, d.w.z. of de ondernemingen, zooals zij zijn ingericht, zoo goed mogelijk functioneeren.

Voorgescreven wordt, dat de melkprijs zal worden gescheiden in een grondprijs en een prijs per percent vet.

Verder zullen de zuivelfabrieken moeten breken met de gewoonte voor de melk een prijs „af boerderij” te betalen. In het vervolg zullen zij een prijs „vrij fabriek” moeten geven en van dien prijs de gemiddelde aanvoerkosten behooren af te trekken. De aanvoerkosten namelijk loopen uiteen. Worden zij afzonderlijk vermeld, dan kan men de bedrijfsresultaten der fabrieken beter vergelijken.

Aangezien de prijzen stijgen, zal van de bestaande voorraden een heffing plaats vinden, opdat niet den houders dier voorraden plotseling groote, ongemotiveerde voordeelen in den schoot vallen.

OFFICIEELE PRIJSOPGAVEN.

Onder de aankondigingen in de dagbladen zullen de winkelkoop- en verkoopprijzen officieel worden gepubliceerd. Aan winkeliers en publiek wordt verzocht, die publicatie te bewaren. Belanghebbenden wordt voorts aangeraden, zich een exemplaar aan te schaffen, van de Staatscourant waarin alle voorschriften zijn opgenomen.

LAATSTE BERICHT**Binnenland****De veestapelverbetering****INKRIMPING DOOR OPRUIMEN VAN ZIEK EN WEINIG PRODUCTIEF VEE.**

De persdienst van het Nederlandsch agrarisch front schrijft:

Dezer dagen krijgen onze veehouders bericht hoeveel runderen ze maximaal per 1 December 1941 nog zullen mogen houden. Dat zal een heele schrik geven bij degenen, die de aankondiging van de noodzakelijkheid eener beperking van het veebeslag met 20 pCt. maar bij zich neer hadden laten glijden.

Dat zal ook een teleurstelling zijn voor hen, die dachten, dat het wel mee zou vallen.

Het valt inderdaad niet mee en het kan ook niet meevallen, daar een beperking van den veestapel met 20 pCt. overeenkomt met een afzet, gelijk aan 20 pCt, normale aanfok plus 20 pCt. nog daarbij.

Men komt aldus tot zeer hoge beperkingsgetallen, die overigens met het oog op de veevoeren kunstmestpositie zeer zeker verantwoord zijn, vooral, wanneer men de beperking van bedrijf tot bedrijf dusdanig varieert, dat daarbij inderdaad een behoorlijke aanpassing aan de bodemproductie wordt bereikt.

Bezwaar of geen bezwaar evenwel, de beperking zal doorgaan. Men zal daarom goed doen van deze moeilijke opgave het beste te maken.

En wij willen in dit verband vooral wijzen op de mogelijkheid en de noodzakelijkheid om thans den veestapel eens grondig te saneeren.

Laat men nu de gelegenheid benutten om van een ingrijpenden en zeker niet sympathieken maatregel iets te maken, dat voor de toekomst der veehouderij heilzaam zal doorwerken. Laat men, de daarvoor aangewezen organisaties voorop, nu de kans benutten om een groote opruiming te houden onder onze tuberculeuze runderen, de lijdens aan streptococci en andere niergebreken,⁸ de met para-t.b.c. gesmette koeien.

Nu ook is het tijd om in de oude t.b.c.-bestrijdingsgebieden te komen tot den idealen toestand, waarbij geheele gebieden (werkgebieden van de zuivelfabrieken) vrij zullen zijn van t.b.c.

Thans nu ook het verwisselen van fabriek voor de boeren niet maar zonder meer mogelijk is, kan men de eischen der melkleverancier; zoo stellen, dat men daar binnen korten tijd de laatste reageerder zal hebben opgeruimd,

Naast de nu mogelijke en dus nu noodzakelijke opruiming van zieke dieren komt de mogelijkheid en dus de noodzaak van verbetering door selectie, waarbij de dieren met te weinig melkproductie, een te laag vetgehalte en een slecht interieur worden uitgestooten,

---

8 'Uiergebreken' (ZHN.)

Z.L.M.

Betreffende de karnvergunningen deelt Ir Dorst mede, dat nog niet aan alle verlangens van Zeeland is tegemoet gekomen. Wel is een belangrijke toezegging gekregen. Bezwaren zijn er nog genoeg, vooral in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen, Schouwen-Duiveland en den zak van Zuid-Beveland, maar vergeleken met een half jaar geleden zijn we vooruit gegaan. Er is echter een streven, om de melk naar de fabriek te brengen en dit stuit in Zeeland op moeilijkheden.

Wieringer Courant, 1941-09-23; P. 1/4

Het afleveren van volle melk.

Op grond van het Zuivelbesluit 1941 (controle op melkverkoop door melkveehouder, aan consumenten) is het aan veehouders verboden volle melk af te leveren aan consumenten, als zij niet in het bezit zijn van een door de *Nederlandsche Zuivelcentrale*, Afdeling Zuivel, afgegeven vergunning.

Deze vergunningen zullen slechts worden verleend aan melkveehouders, die wonen in gebieden, gemeenten of deelen van gemeenten waar - te beoordeelen door de *Nederlandsche Zuivelcentrale*, Afdeling Zuivel - de levering van gestandaardiseerde en/of taptmelk niet mogelijk is of waar dit met zeer groote moeilijkheden gepaard gaat.

Indien derhalve in de nabijheid van den melkveehouder een zuivelfabriek of melkinrichting is gelegen, waar gestandaardiseerde en taptmelk kan worden gehaald of indien een slijter (venter, tapper) in de buurt komt, zal geen vergunning worden verleend en zal dus geen vergunning worden verleend en zal dus geen volle melk mogen worden afgeleverd aan consumenten.

Zij die menen, dat zij voor een vergunning in aanmerking komen, dienen vóór 3 October 1941 een aanvraagformulier bij den Plaatselijke Bureauhouder van de Landbouw-Crisis-Organisatie af te halen en dit formulier volledig ingevuld en ondertekend bij de afdeling Zuivelcontrole der *Nederlandsche Zuivelcentrale* in de desbetreffende provincie in te zenden.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 1941-10-01; p. 3/4

Verplichte runder-t.b.c. bestrijding

Door de Algemeene Vergadering van de *Vereeniging tot bestrijding van de rundertuberculose en van andere veeziekten in Zeeland* werd in de op 26 September j.l. te Goes gehouden vergadering besloten er bij de gevoegde instanties op aan te dringen het onderzoek op tuberculose voor zoover betreft, de veestapel van de consumptiemelkers verplichtend te stellen. Laten we hopen dat de wetgever spoedig aan dezen wensch gevolg mag geven.

Wij vertrouwen dat de consumptiemelkers niet wachten tot zij verplicht worden, hun veestapel op tuberculose te doen onderzoeken, maar voor zoover zij nog geen lid zijn, zich onmiddellijk als zoodanig op te geven aan het Secretariaat van bovengenoemde Vereeniging, Landbouwhuis te Goes, onder opgave van den behandelenden dierenarts.

Dr. Adh, van Loij, arts te Sas van Gent, schreef in het door hem gescheven boekje: „Uw kind en de gevaren van de rundertuberculose” (in iedere boekhandel à f0.65 verkrijgbaar) de volgende zinsnede:

Maar dat kinderen worden gedood door onwetende melkslijters; dat ieder jaar in ons land een aantal kinderen sterven of voor hun leven zwak en gebrekkig blijven door tuberculose, door rundertuberkelbacillen en dat te weinig wordt gedaan om dat alles te voorkomen is toch te erg.

Wanneer een consumptiemelker dit boekje leest, ja zelfs alleen maar bovenstaande zinsnede en niet overgaat tot het doen onderzoeken van zijn veestapel om bij gebleken besmetting de gevaarlijke dieren op te ruimen, dan laadt hij wel een bijzonder zware verantwoordelijkheid op zich.

Nieuw voorschriften: Goederenvervoer langs den weg

Omtrent het goederenvervoer langs den weg bericht men ons nader:

In de staatscourant van heden is het uitvoeringsbesluit van den secretaris-generaal van het departement van waterstaat gepubliceerd, houdende de regeling van het goederenvervoer langs den weg (**autobevrachtingsbesluit 2**).

Dit besluit vervangt het autobevrachtingsbesluit 1, dat op 13 Januari j.1. in werking is getreden en dat herziening behoefde op grond van de ervaringen sinds 13 Januari met den autobevrachtingsdienst (ABD.) opgedaan en op grond van de op 1 October ingetreden sterke vermindering van de beschikbare hoeveelheid motorbrandstof. Om laatstgenoemde reden en gelet op de zorgwekkende bandenpositie van Nederland, was het onvermijdelijk het goederenvervoer langs den weg aan strenge voorschriften te onderwerpen.

Het hierboven genoemde autobevrachtingsbesluit berust op de volgende beginselen:

1e. Het goederenvervoer langs den weg zal in zijn geheel omvang aan de leiding en het toezicht van den A.B.D. zijn onderworpen.

Deze leiding zal zich in enkele gevallen bepalen tot het controleeren van de uit te voeren ritte, in andere gevallen zal de A.B.D. op ruimere schaal dan voorheen zijn bemiddeling verleen bij het tot stand brengen van vervoeren. Aan de zuivere controle van den A.B.D. zullen in beginsel worden onderworpen de vaste lijnen bodediensten en de afhaal- en besteldiensten, voor zoover deze stukgoed vervoeren, de plaatselijke vervoeren, voor zoover hiervoor nog toestemming zal worden verleend om deze per motorvoertuig te bewerkstelligen, het eigenvervoer voor zoover nog vergunning voor het vervoer van eigen goederen wordt afgegeven. Voor al het overige vervoer zal de A.B.D. zijn bemiddeling verleen, d.w.z. dat geen rit per motorvoertuig plaats heeft, zonder dat de A.B.D. hiervoor zijn toestemming heeft gegeven.

2e. een noodwendig gevolg van het vorenstaande is, dat in den vervolge de verladers hun lading aan den A.B.D. zullen moeten aanbieden, geschiedt dit niet, dan zal de lading niet voor vervoer in aanmerking kunnen worden gebracht.

3e. de tot heden in het autobevrachtingsbesluit 1 van de bemiddeling uitgesloten transporten, zooals vervoeren over korten afstand, veevervoer, melkvervoer, vervoer van versche visch en veilingvervoer zijn thans ook aan de bemiddeling van den A.B.D. onderworpen.

4e. gelet op de bepalingen van het tweede en derde uitvoeringsbesluit mag een eigen vervoerder alleen eigen goederen in eigen voertuigen met eigen personeel vervoeren en is het een beroepsgoederenvervoerder alleen toegestaan vervoeren ten behoeve van derden te verrichten. Het nieuwe autobevrachtingsbesluit geeft den ambtenaren van den a.b.d. de bevoegdheid om een eigen vervoerder te verplichten goederen ten behoeve van derden te vervoeren en een beroepsgoederenvervoerder toestemming te verleen goederen voor eigen bedrijf te transporteren. Bij dit laatste is bijv. gedacht aan het vervoer van brandstof voor generatoren, welke in gebruik zijn bij de beroepsgoederenvervoerders.

5e voor zoover de a.b.d. het vervoer alleen controleert worden de tarieven niet door den a.b.d. vastgesteld.

Vervoeren, welke door bemiddeling van den a.b.d. tot stand komen, hebben plaats op de tarieven en voorwaarden, welke door den a.b.d. zijn vastgesteld.

De eerst bedoelde vervoeren geschieden zonder dat hiervoor provisie verschuldigd is. Van de laatst bedoelde vervoeren is de vervoerder aan het rijk een provisie verschuldigd, welke in het algemeen is gesteld op 10 pct. van den vrachtprijs.

Een uitzondering op dezen regel is het geval, waarin een eigen vervoerder voor een rit wordt belast met a.b.d.-transporten terwijl de rit in omgekeerde richting voor het eigen bedrijf geschiedt. In een dergelijk geval geschiedt het vervoer wel tegen de normale a.b.d.-tarieven, doch is de eigen vervoerder een provisie van 25 pct, van den vrachtprijs verschuldigd.

6e. In het autobevrachtingsbesluit is de mogelijkheid open gelaten, dat zoowel een eigen vervoerder als een beroepsgoederenvervoerder met bijzondere toestemming van den A.B.D. gedurende een zeker tijdsverloop goederen ten vervoer mag aannemen, zonder bemiddeling van den A.B.D.

Zij zijn dan evenwel toch onderworpen aan de controle van den A.B.D., zoowel wat betreft de vraag, in hoeverre een lading per motorvoertuig zal mogen worden vervoerd, als ten aanzien van de provisiebetaling aan den A.B.D.

7e, ten slotte bevat het autobevrachtingsbesluit strafbepalingen, zoowel tegen verladers als vervoerders, als tegen hun personeel, wanneer de bepalingen van het autobevrachtingsbesluit niet, of niet voldoende of niet tijdig door hen worden nagekomen.

Officiële Berichten

Landbouwer geschapt als georganiseerde bij zuivelcentrale

Onlangs heeft voor de Commissie voor de Crisis-tuchtrechtspraak te Tilburg terecht gestaan een landbouwer uit Boxmeer, wien ten laste was gelegd, dat hij, als kaasproducent bij de *Nederlandsche Zuivelcentrale* aangesloten, in strijd met de voor zijn groep geldende bepalingen kaas had afgeleverd rechtstreeks aan consumenten. Bovendien zou de man in strijd met de voorschriften in het hem door de centrale verstrekte productie- en verkoopboek voor zelfkazende veehouders niet alle hoeveelheden geproduceerde kaas hebben genoteerd.

Voorts was hem ten laste gelegd, dat hij, eveneens in strijd met zijn verplichtingen had nagelaten op elke door hem bereide kaas voor het pekelen den bereidingsdatum te vermelden en tenslotte zou hij zonder geldige karnvergunning in zijn bedrijf boter hebben vervaardigd.

De Commissie achtte het verkopen aan consumenten, het niet-inschrijven van alle hoeveelheden geproduceerde kaas en het niet dateeren van de kazen bewezen en zij oordeelde deze overtredingen dermate ernstig, dat zij een strenge straf op haar plaats achtte. Zij heeft daarom den landbouwer als georganiseerde bij de *Zuivelcentrale* geschapt tot en niet ultimo Augustus 1942. Dit houdt o.m. in, dat hij tot dien datum geen kaas meer mag produceeren. Bovendien is hem een geldboete opgelegd van f 200.

Amersfoortsch Dagblad
De Eemlander, 08/01/1942; p. 2

**Zuivelfabriek krijgt
f 6500.- boete**

's-GRAVENHAGE, 7 Jan. — Gedurende den winter 1940/41 heeft de Nederlandsche Zuivelcentrale aan verschillende zuivelfabrieken de verplichting moeten opleggen haar melk geheel of gedeeltelijk aan de voorziening van consumptiemelk van het westelijk deel van het land te leveren.

Een fabriek in Groningen, welke zich naar is komen vast te staan op ondeugdelijke motieven, aan deze verplichtingen heeft onttrokken, is hiervoor in hoogste instantie veroordeeld tot een boete van f 5000.—

In verband met de verwerking tot een bepaald product van een grotere kwantiteit melk dan die, waarvoor toestemming werd verleend, is hetzelfde bedrijf voorts veroordeeld tot een boete van f 1500.—

Amersfoortsch Dagblad /
De Eemlander, 19/02/1942; p.

**Melkfabrikant krijgt boete
van f 100.-**

—

Vandaag heeft de Kantonrechter Mr. Muller Massis uitspraak gedaan in de zaak tegen den heer T. H., directeur van de Melkfabriek „Eemlandia” te Bunschoten. Naar men zich zal herinneren werd hij ervan verdacht melk met te hoog watergehalte te hebben afgeleverd.

De heer H. tegen wien een boete van f 1000 door het O.M. werd geëischt, zag zich veroordeeld tot f 100 subs. 50 dagen hechtenis.

**OFFICIEELE PUBLICATIE VAN HET DEPARTEMENT VAN
LANDBOUW EN VISSCHERIJ**

Extra krachtvoertoewijzing voor melk- en kalfkoelen.

De Provinciale Voedselcommissaris voor Gelderland maakt het volgende bekend:

De veehouders, die per melk- en kalfkoe, welke volgens de registratie van 14 December j.l. op hun bedrijf aanwezig was, over de periode 30 November t/m. 27 December minstens 196 kg melk (gemiddeld minstens 7 kg per dag) hebben afgeleverd, worden in de gelegenheid gesteld, toewijzing van extra krachtvoeder aan te vragen.

De aanvraag moet vóór 17 Januari a.s. geschieden en worden ingediend bij den Plaatselijk Bureauhouder. Bij deze aanvraag bij den Plaatselijk Bureauhouder moet de veehouder opgeven:

1. het aantal melk- en kalfkoelen bij de registratie van 14 Dec.;
2. het aantal kg melk, dat volgens de melkbriefjes in totaal is afgeleverd, van 30 November t/m. 27 December. (Sluit de afrekening van de zuivelfabriek of melkinrichting, die de afgeleverde melk ontving niet aan bij deze periode, doch wel bij de periode 23 November t/m. 20 December of een andere die daar dicht bij ligt, dan mag ook de melkleverantie over deze laatstbedoelde periode worden opgegeven. De veehouders moeten zoo mogelijk de melkbriefjes aan den Plaatselijk Bureauhouder toonen, doch behoeven deze niet bij den Plaatselijk Bureauhouder achter te laten, daar de veehouders deze mogelijk noodig hebben voor andere doeleinden;
3. het aantal kg melk dat per melk- en kalfkoe aanwezig op het bedrijf per 14 Dec., gemiddeld werd afgeleverd in de onder punt 2 bedoelde periode;
4. aan welke zuivelfabriek of melk-inrichting de melk werd afgeleverd in de bedoelde periode.

Er kan nog niet worden medegedeeld hoe groot de extra toewijzing per dier zal zijn, dit hangt af van het aantal dieren dat voor extra krachtvoeder in aanmerking komt, daar in totaal slechts een bepaalde hoeveelheid kan worden verdeeld.

De veehouders die per op 14 December aanwezige melk- en kalfkoe over de genoemde periode minder dan 196 kg melk hebben afgeleverd, komen niet in aanmerking voor een extra voedertoewijzing voor hun koelen en moeten dus ook geen aanvraag indienen.

De Gelderlander 1942-02-03

Provinciale publicatie van het Departement van Landbouw en Visscherij. **EXTRA KRACHTVOEDERTOEWIJZING VOOR MELK- EN KALFKOEIEN,**

De Provinciale Voedescommissaris voor Gelderland maakt het volgende bekend:

De veehouders, die per melk- en kalfkoe, welke volgens de registratie van 11 Januari j.l. op hun bedrijf aanwezig was, over de periode 28 December 1941 t/m. 24 Januari 1942 minstens 196 kg melk (gemiddeld minstens 7 kg per dag) hebben afgeleverd, worden in de gelegenheid gesteld, toewijzing van extra krachtvoeder aan te vragen.

De aanvraag moet voor 10 Februari a.s. geschieden en worden ingediend bij den Plaatselijken Bureauhouder. Bij deze aanvraag bij den Plaatselijken Bureauhouder moet de veehouder opgeven:

1. Het aantal melk- en kalfkoeien bij de registratie van 11 Januari.
2. Het aantal kg melk, dat volgens de melkbriefjes in totaal is afgeleverd, van 28 December 1941 t/m. 24 Januari 1942.

Sluit de afrekening van de zuivelfabriek of melkinrichting, die de afgeleverde melk ontving, niet aan bij deze periode, doch wel bij de periode 21 December 1941 t/m. 17 Januari 1942 of een andere die daar dicht bij ligt, dan mag ook de melkleverantie over deze laatstbedoelde periode worden opgegeven. De veehouders moeten zoo mogelijk de melkbriefjes aan den Plaatselijken Bureauhouder toonen, doch behoeven deze niet bij den Plaatselijken Bureauhouder achter te laten, daar de veehouders deze mogelijk noodig hebben voor andere doeleinden.

3. Het aantal kg melk dat per melk- en kalfkoe aanwezig op het bedrijf per 11 Januari, gemiddeld werd afgeleverd in de onder punt 2 bedoelde periode.
4. Aan welke zuivelfabriek of melkinrichting de melk werd afgeleverd in de bedoelde periode.

Er kan nog niet worden medegedeeld, hoe groot de extra toewijzing per dier zal zijn; dit hangt af van het aantal dieren, dat voor extra krachtvoeder in aanmerking komt, daar in totaal slechts een bepaalde hoeveelheid kan worden verdeeld.

De veehouders die per op 11 Januari aanwezige melk- en kalfkoe over de genoemde periode minder dan 196 kg melk hebben afgeleverd, komen niet in aanmerking voor een extra voedertoewijzing voor hun koeien en moeten dus ook geen aanvraag indienen.

Leeuwarder Courant 1942-02-17

DIRECTEUR VAN ZUIVELFABRIEK VEROORDEELD

De inspecteur voor de prijsbeheersching te Leeuwarden heeft aan een directeur van een zuivelfabriek J. S. te Grijpskerk f 750 boete opgelegd, wegens het berekenen van een te hoogen prijs voor gearomatiseerde gecondenseerde magere melk met suiker, die in de fabriek van S. werd vervaardigd.

Nederlandsche Coöperatieve Raad voor de Voedselvoorziening ingesteld

Aansluitingen der 4000 boerencoöperaties

Het Verordeningenblad bevat een besluit van de secr.-gen. van de dep. van Landbouw en Visserij, waarbij met ingang van heden wordt ingesteld een *Coöperatieve Raad* als toporganisatie voor coöperatieve vereenigingen op het gebied der voedselvoorziening.

Coöperatieve vereenigingen in den zin van dit besluit zijn de volgende lichamen:

- a) Coöperatieve vereenigingen in den zin van de wet op de coöperatieve vereenigingen 1925;
- b) Vereenigingen, welke als zedelijk lichaam zijn geconstitueerd en erkend volgens de wet van 22 April 1855 tot regeling en beperking van het recht van vereeniging en vergadering, en ten doel hebben de stoffelijke belangen harer leden te bevorderen in den zin van artikel 1 van de wet op de coöperatieve vereenigingen;
- c) Andere rechtspersoonlijkheid bezittende lichamen, welke naar het oordeel van de toporganisatie in hun opzet en werkzaamheden met coöperatieve vereenigingen overeenstemmen.

Onder centrale organisatie wordt verstaan een organisatie - ongeacht haar rechtsvorm - welke een of meer groepen van coöperatieve vereenigingen met een gelijksoortig doel omvat en welke door de toporganisatie is erkend.

De *Nederl. Coöp. Raad*, welke thans als toporganisatie is ingesteld, is rechtspersoon en heeft tot taak de behartiging der gemeenschappelijke belangen van der coöperatieve vereenigingen en van de centrale organisaties, waarop hij het algemeen toezicht uitoefent.

Coöperatieve vereenigingen en centrale organisaties zijn verplicht zich aan te sluiten bij de toporganisatie.

De toporganisatie is bevoegd een coöperatieve vereeniging te ontbinden.

De *Ned. Coöp. Raad* vormt de wettelijke aaneensluiting van alle boerencoöperaties. De 4000 boerencoöperaties die thans in Nederland op elk economisch gebied werkzaam zijn, krijgen hierdoor haar gemeenschappelijke toporganisatie.

De beteekenis der toporganisatie wordt duidelijk als men weet, dat op het platteland het grootste deel van het goederen- en credietverkeer gedragen wordt door de agrarische coöperaties. Het geldverkeer in het dorp geschiedt grootendeels door de dertienduizend plaatselijke spaar- en leenbanken en haar groote centrales. De producten van den Nederlandschen tuinbouw worden voor 96 pct. over de veiligen geleid. Van de beschikbare melk wordt 75 pct. door coöperatieve zuivelfabrieken verwerkt. Bij de suiker-, aardappel- en strookartonfabrieken overweegt het aan deel der coöperaties. Omstreeks 60 pct. van de kunstmest en het veevoeder, welke de landbouw noodig heeft, worden verschaft door de plaatselijke goederencoöperaties en haar centrale organisaties, die even eens groote hoeveelheden graan, aardappelen enz. verhandelen.

De door boeren gestichte coöperaties, die in hoofdzaak werkzaam zijn als ondernemers op economisch gebied, vallen niet onder den landstand en derhalve worden haar belangen ook

niet door dit lichaam behartigd. Het was beslist noodzakelijk de coöperaties der boeren in een toporganisatie onder uniforme leiding te vereenigen, op dat het agrarische coöperatiebedrijf principieel in het economische leven den opbouw van den landstand ondersteunt en aanvult voor een gezond Nederlandsch landvolk.

De secr.-gen. heeft op voorstel van den Boerenleider den boer Van Till te Hummeloo benoemd tot voorzitter van den Nederlandschen coöperatieraad.

Dagblad H-N-K. Editie Schagen, 1942-05-02; P. 316

Verg. Coöp. Zuivelfabriek *De Goede Verwachting* Schoorl

De Coöp. Zuivelfabriek „*De Goede Verwachting*” hield Woensdagavond onder voorzitterschap van den heer N. Kaag haar voorjaarsvergadering in „*De Roode Leeuw*”.

Het afgelopen jaar, aldus de voorzitter, was wel een jaar van tegenstellingen. Een lichtpunt was de melkprijs, die bevredigend was. Ook de aanvoer viel mee: de fabriek boekte nog 70 à 75 % van den aanvoer van het vorige jaar (vele fabrieken slechts 50 %). Maar de slechte winter en voorjaar en het gebrek aan ruwvoer (kwaliteit best, doch hoeveelheid gering) brachten zorgen.

De voorzitter deelde mede, dat het bestuur bezwaren had ingebracht tegen de door de *Zuivelcommissie* voorgestelde nieuwe rayonindefining: *De Goede Verwachting* zou 177 koeien verliezen en 178 andere er bij krijgen, maar leden, en zelfs enkelen die vlak bij de fabriek woonden, zouden van de coöperatie los gemaakt worden en elders moeten leveren.

De secretaris van den Bond had hiertegen geprotesteerd met het resultaat, dat de wijzigingen voorloopig waren opgeschort.⁹⁾ Maar voor hoe lang? Het economisch vervoer speelt een voorname rol bij de regelingen. Zoolang de nieuwe rayonindefining niet vast staat, zal naar de meening van het bestuur ook het opnieuw aanbesteden van het melkrijden riskant zijn. Na eenige discussie besluit de vergadering toch tot nieuwe aanbesteding.

Medegedeeld werd verder, dat er zich 14 sollicitanten hadden aangemeld voor de vacante betrekking van botermaker. De fabriek zal dan overgaan tot het maken van Z.K.B.-boter.

In de vacature, ontstaan door het aftreden van den heer W. Kroon (niet herkiesbaar) werd voorzien door de verkiezing van den heer D. Duin Wz. tot lid van het bestuur.

Naar aanleiding van een schrijven van den Zuivelconsulent, besloot de vergadering weer een melkcursus te organiseren. Het bestuur hoopte, dat de heer Kager wederom zijn bedrijf voor dit doel beschikbaar zou stellen.

Het kaasrijden werd weer opgedragen aan den heer G. Rietveld (1 cent per stuk).

Tot lid van de financiële commissie werd aangevezen de heer A. Delver.

De rondvraag leverde niets op. Alvorens de vergadering te sluiten, bracht de voorzitter nog dank aan het afgetreden bestuurslid den heer W. Kroon voor het vele goede werk, dat hij voor „*De Goede Verwachting*” had gedaan.

---

⁹ Merk op: dat hieruit kan blijken dat de Secretaris van de Bond geen lid van de Zuivelcommissie was. (ZHN.)

Officieele mededeelingen

OPGAVE VAN TANKS, GESCHIKT VOOR MELKVERVOER.

Het Rijksbureau voor de voedselvoorziening in oorlogstijd maakt bekend, dat een ieder, die in het bezit is van tanks, welke geschikt zijn voor het vervoer van melk, zulks voor 12 April a.s. dient op te geven aan de afdeeling vervoer van genoemd rijksbureau (Waalsdorperweg 84, Den Haag).

In deze opgave dient vermeld te worden:

1. Grootte en vorm der tanks;
2. Gewicht dezer tanks;
3. Metaal, waaruit vervaardigd;
4. Al dan niet inwendig vertind;
storten op onze rekening bij de AMSTERDA
5. Al dan niet in gebruik voor melkvervoer en zoo ja bij wien;
6. Al dan niet voorzien van aftap-kraan met bijbehorende slang(en).

Hij, die in het bezit is van tanks als hierboven bedoeld en dit niet op de voorgeschreven wijze opgeeft, stelt zich bloot aan strafvervolging op grond van het voedselvoorzieningsbesluit.

6522

Zeeuwsch-Vlaanderen.

Vergadering melkfederatie.

Donderdagavond werd te Axel een vergadering gehouden van leden der Afd. Zeeuwsch-Vlaanderen van de Melkfederatie voor Zeeland buiten Walcheren.

De secretaris der Federatie, dhr Zee uit Middelburg deelde mee, dat de werkzaamheden van de federatie met ingang van 1 Juni a.s. waarschijnlijk zullen opgeheven worden. Hoe alles nu verder zal geregeld worden, is nog niet bekend. Naar aanleiding hiervan zal door het hoofdbestuur gewezen worden op de uitzonderlijke positie, die de Melkfederatie hier inneemt. Spr. toonde met cijfers aan dat de consumptiemelkprijzen in deze streek in den afgelopen winter veel te laag zijn geweest. Verder behandelde spr de uitzonderlijke moeilijkheden in het standaardisatiegebied Axel.

Op verschillende onbijkheden werd uit de vergadering gewezen. Een en ander was ter kennis van de bevoegde instanties gebracht, echter zonder resultaat. Ook over de consumptiemerkregeling in den afgelopen winter werden verschillende klachten naar voren gebracht.

Tenslotte gaf dhr Zee een uiteenzetting over de bestrijding van de runder-tuberculose.

In zijn sluitingswoord bracht de voorzitter hulde aan de heeren Zwagerman en Zee, voor hetgeen ze in het belang van de leden der federatie hebben gedaan. (T. C.).

Verminderde melklevering aan de zuivelfabrieken.

Teneinde een inzicht te krijgen in den toestand in Noord-Brabant heeft de *Ned. Landstand* aldaar zijn controleurs een onderzoek doen instellen, dat zich uitbereidde over een twintigtal fabrieken.

Het sterkst was de teruggang bij de stedelijke melkbedrijven. De fabrieken in Den Bosch en in Princenhage kregen slechts de helft te verwerken van het kwantum van de overeenkomstige periode van 1941. Van een der Eindhovensche fabrieken wordt gerapporteerd, dat de melkontvangst thans 12.000 liter per dag bedraagt, terwijl vroeger 40.000 liter werd vewerkt. Bij de niet stedelijke bedrijven was de teruggang het sterkste in die te Sprundel, Rijsbergen, Zundert en Hoeven, die alle een vermindering rond 40 procent te zien gaven. Dan volgen Huijbergen, Roosendaal, Ulvenhout en Teteringen met rond 35 procent; Bavel en Beek met 30 procent; Etten-Leur en Zevenbergschen Hoek met 25 procent en Wouw met 20 procent. Twee hoofdfactoren zijn voor dezen teruggang aan te voeren, namelijk de ongunstige veevoederpositie en de clandestiene practijken.

De Ned. Landstand schat den teruggang door den eersten factor op 10 a 12 procent. Ten aanzien van de clandestiene practijken blijkt op de eerste plaats de invloed der Belgische grens van belang. De smokkelhandel betaalt voor clandestiene boter en melk zeer aantrekkelijke prijzen.

Voor wat het Noordwesten betreft wijzen de rapporteurs de aanwezigheid van talrijke Rotterdamsche opkoopters als funest aan. Vele boeren in deze streek **karnen clandestien** en leveren aan deze opkoopters. Via kooplieden uit St. Willebrord worden boter- en melkbonnen opgekocht.

Ingevolge order van de Ned. Zuivelcentrale wordt op de geleverde melk een alcoholproef genomen. De melk die hieraan niet beantwoordt, wordt voor verdere, bewerking ongeschikt gemaakt en als veevoeder teruggegeven. Als gevolg hiervan worden dagelijks duizenden liters melk aan de boeren teruggegeven. Volgens deskundigen, aldus het rapport, is deze melk zeer goed voor verdere bewerking geschikt, al zal zij dan tweede klasse boter geven. Deze regeling werkt het misbruik in de hand, dat de melk reeds in opzettelijk zuurgemaakten toestand wordt afgeleverd, om ze zeker terug te krijgen.

In het gezicht van de dreigende moeilijkheden, zal het, naar men in Landstandkringen verzekert, noodzakelijk zijn, dat harde maatregelen worden getroffen. Zulke maatregelen, die neerkomen op een leveringsplicht overeenkomstig den veestapel zijn reeds in voorbereiding.

OFFICIEELE MEDEDEELINGEN

Bepaling in verband met de distributie van kaas.

Het Bedrijfsschap voor Zuivel vestigt de aandacht van winkeliers, venteren en de overige bij den kaashandel betrokkenen, die kaas bij gedeelten en/of gesneden, verkoopen, op het bepaalde in artikel 13 der Zuivelverordening 1942, kaas. Volgens dit artikel moet n.l. bij het verkoopen en afleveren van gesneden kaas of gedeelten van kazen, de leverancier het laatst verkoopen en afleveren de stukken, welke voorzien zijn van het rijkskaasmerk dan wel van het door het Bedrijfsschap voor Zuivel te

Gravenhage voorgeschreven kaasmerk. Hierbij wordt opgemerkt, dat de productie van kaas zonder merk niet is toegestaan, terwijl voorts het voorhanden hebben, verhandelen, vervoeren en afleveren dezer ongemerkte kaas krachtens dezelfde verordening verboden is. In verband daarmee is het derhalve van het grootste belang te achten, dat te allen tijde bij de betrokken detaillisten kan worden vastgesteld, of ten verkoop aangeboden kaas al of niet is voorzien van het bovenbedoelde kaasmerk. Belanghebbenden worden er daarom met nadruk op gewezen, dat het laatst verkocht moet worden dat gedeelte der kaas, dat is voorzien van het vereischte merk. Voorts wordt er de aandacht op gevestigd, dat het niet naleven van dit verbod strafbaar is.

LEVERING VAN MELK AAN DE ZUIVELFABRIEKEN.

Nadrukkelijk wordt er op gewezen, dat alle melk, die niet beslist noodig is voor consumptie voor den boer en zijn gezin of voor opfok van voor aanvulling van den veestapel benodigd jongvee, aan een zuivelfabriek moet worden afgeleverd. Op de naleving van dit voorschrift wordt toezicht uitgeoefend, terwijl overtreders zich aan ernstige moeilijkheden blootstellen. Bovendien wordt nagegaan, welke hoeveelheden melk door de verschillende bedrijven aan de zuivelfabrieken geleverd worden. Zijn deze als onvoldoende te beschouwen, dan zal dit tengevolge hebben, dat hiermee bij de vaststelling van den leveringsplicht voor rundvee rekening gehouden wordt

Een ieder zorge er dus voor, dat de melk, die hij op het bedrijf niet beslist noodig heeft, aan de fabriek geleverd wordt.

Het is niet toegestaan, zonder voorafgaande toestemming de melk af te leveren aan een andere fabriek, dan waaraan thans werd geleverd.

DE VOEDSELCOMMISSARIS
VOOR ZUID-HOLLAND.

VEEHOUDER LEVERDE GEEN MELK AAN DE FABRIEK.

Tot boete van f.2500.- veroordeeld,

BEST. Dat het de overheid ernst is met het opleggen van de verplichting voor de melkveehouders om alle beschikbare melk aan de zuivelfabrieken te leveren, blijkt uit een recente uitspraak van den tuchtrechter te Tilburg, die een veehouder te Best (N.B.) tot een hoge geldboete heeft veroordeeld.

De man, die in het bezit was van 10 koeien, had de dagelijksche melkproductie, na aftrek van een hoeveelheid voor zijn gezin en een kalf, geheel aan de bevolking verkocht. Van 15 Maart tot 29 Juni van dit jaar leverde hij dan ook in het geheel geen melk aan de fabriek, terwijl hij van 1 Januari tot 15 Maart slechts 12 liter per dag leverde.

Overeenkomstig den eisch werd de nalatige veehouder door den tuchtrechter veroordeeld tot een geldboete van f. 2500.-.

LAATSTE BERICHTEN

De C.C.C.D. werkzaam op het terrein van de zuivel

MELK, DE BASIS VAN ONZE VETVOORZIENING.

De Nederlandsche bevolking is voor de vetvoorziening thans vrijwel geheel aangewezen op de grondstof melk. Daarmee wordt het belang, dat de melk en de melkproducten, in het algemeen de zuivel, voor het Nederlandsche volk hebben, onderstreept. Indirect is daarmee ook een krachtig accent gelegd op de beteekenis van den arbeid, die de afdeling zuivel van den **Centralen Crisis Controledienst** van het Departement van Landbouw en Visscherij verricht.

Deze controledienst heeft recht op belangstelling en waardeering van het Nederlandsche volk, daar hij naar beste krachten toeziet op een juiste naleving van alle maatregelen, welke met de voedselvoorziening - en dus de instandhouding van de volkskracht en de volksgezondheid - verband houden. De afd. Zuivel houdt zich uitsluitend bezig met de controle op de naleving der bepalingen op het terrein van de Zuivel.

Deze controle bestrijkt het geheele terrein van de productie en den afzet. Ieder bedrijf, dat met Zuivel te maken heeft, kan rekenen op geregelde controle, die allereerst verricht wordt door controleurs, gedetacheerd bij de afdeeling Zuivelcontrole van de onderbedrijfsorganisatie voor Zuivel. Het bureau van den dienst heeft verder de beschikking over controleurs, die verdeeld zijn in vijf groepen, elk met een bepaalde taak en die uitsluitend werken aan „zware gevallen”. Wanneer een onderzoek noodig is, dat omvangrijker is dan in het raam van de normale controle past, rukt de speciale groep controleurs uit, tot wier terrein het onderzoek behoort. Soms zijn de controleurs dagen achtereen of zelfs een maand lang met een onderzoek op één bedrijf bezig.

VETBALANSEN.

Een van deze vijf groepen „directe” controleurs is in samenwerking met andere controleinstanties belast met het nagaan van z.g. vetbalansen. Reeds in 1939 is een begin gemaakt met systematische controle op het gewicht en het vetgehalte van alle aan de zuivelfabrieken ontvangen melk. Juist in de tegenwoordige omstandigheden dienen abnormale verschillen op de vetbalansen der bedrijven te worden vermeden. Zulke verschillen mogen niet hooger zijn dan het normale verlies tusschen productie en verwerking van het vet. Is b.v. het verschil niet te vinden in den gang van zaken op het bedrijf, dan rijst de gedachte aan fraude. Er treedt dan een tweede groep specialisten op, n.l. zij die verhoor, voorgeleide en eventueel in verzekerde bewaringstelling van verdachten tot taak hebben. hetgeen geschiedt in overleg met politie en justitie.

MELK VOOR GROOTE STEDEN.

Een afzonderlijke groep controleurs schenkt aandacht aan de kwaliteitscontrole op de melk, die uit de productiegebieden naar de bevolkingscentra wordt vervoerd. Niet alleen wordt de melk gekeurd, maar ook de behandeling van het kostelijke vocht op de bedrijven staat onder toezicht. Op het uit taptemelk geproduceerde verstuivingsmelkpoeder, dat thans door elf fabrieken wordt vervaardigd, wordt eveneens controle uitgeoefend, opdat in den loop van den komenden winter de kwaliteit daarvan aan de gestelde eischen voldoet.

OP DE BOERDERIJEN.

De vierde groep speciale controleurs bepaalt haar werkzaamheden tot de melkwinning en de melkaflevering door de boerderijen aan de fabrieken. Het is voor onze huidige vetvoorziening van het grootste belang, dat de melk wordt afgeleverd. De controle daarop is zeer streng en nauwgezet. Dit werk geschiedt voor het Westen van het land in nauwe samenwerking met de Consumptie Melk Centrale, (CMC) voor andere gebieden met de provinciale voedselcommissarissen. De C.C.C.D. kan op reeksen resultaten van zijn arbeid wijzen. Op elk terrein van de verboden methoden tot verwerking van melk heeft zijn ingrijpen een duidelijk waarneembaar gevolg: „meer melk naar de fabrieken”.

Uitgelezen kaaskenners tenslotte zijn verenigd in een vijfde groep, die dagelijks kaas keurt, o.a. die, welke bestemd is voor de winterprovisie. Bij de keuring van deze „opzetkaas” wordt tevens nagegaan, of de prijzen in overeenstemming zijn met de kwaliteit.

SLECHTE MELK EN KAAS IN SLUIKHANDEL,

Voor consumenten van clandestien gekochte melk is het misschien wel interessant te weten, dat de dienst vele gevallen aantreft, waarin melk geleverd is met één of zelfs nog minder procent vet. Deze melk wordt als „volle melk” en kaas van twintig plus of nog minder vetgehalte als volvet in den sluikhandel gebracht. De kwaliteit van clandestien vervaardigde kaas is over het algemeen zéér slecht. „Ze loopt je door de vingers heen”, zooals de controleurs zeggen.

BOTER-OMPAKBEDRIJVEN.

Ook de strijd van den C.C.C.D. tot verbetering van de boterompakbedrijven is, een voorbeeld van den arbeid in het belang van de volksgezondheid. De controle heeft zooveel ongerechtigheden bij ompakbedrijven aan het licht gebracht, dat de *Ned. Zuivelcentrale* er omstreeks een jaar geleden toe is overgegaan aan al deze bedrijven voorschriften te geven, waaraan zij moeten voldoen om als ompakbedrijf te mogen blijven bestaan. Thans zijn de toestanden bij de ompakbedrijven zoo ten goede veranderd, dat men wel kan zeggen, dat zij vrijwel alle in orde zijn.

DE SAMENSTELLING VAN BOTER.

Ter bescherming van den consument wordt ook controle uitgeoefend op kwaliteit en gewicht. Boter, die onder rijksmerk verkocht wordt, is gebonden aan een bepaald watergehalte, waaraan de botercontrolestations onder rijkstoezicht streng de hand houden. Ook de andere boter wordt gecontroleerd. De samenstelling van de boter is dan ook eerder beter dan slechter geworden. Toch zijn vele consumenten van tegenovergesteld gevoelen, omdat, zoo zeggen zij, de boter „in de pan sist.” Het is waar, er zit geen zout meer in, doch de uittrekking van zout geschiedt slechts om de duurzaamheid in het koelhuis te verhoogen en heeft geen invloed op de kwaliteit. Immers, hoe méér water, hoe méér zout, des te minder vet.

BONNENCONTROLE.

Ook de bonnencontrole behoort tot het werkterrein van den C.C.C.D. De standaardisatiebedrijven geven geen melk aan de slijtersbedrijven af zonder bonnen. De beteekenis van het te voren inleveren van de melkbomen aan de slijters door de huismoeders springt in verband daarmee naar voren: „het is de eerste schakel in een ongestoord verloop van de melkdistributie” De bedrijven hebben zich aan dezen eisch al zoozeer aangepast, dat de tekorten aan melkbonnen zich op een redelijk niveau bewegen.

De afdeling zuivel van den C.C.C.D. werkt - zooals uit het bovenstaande is gebleken

- met een apparaat, dat snel opgebouwd, steeds verbetert. Er is een vruchtbare samenwerking met alle instanties, die zich op het terrein van de zuivel bewegen. Een groote steun voor het werk is o.a. de medewerking van het Rijkszuivelstation te Leiden, dat het chemisch-bacteriologisch onderzoek leidt.

De controle-arbeid draagt uiteraard het stempel van de huidige tijdsomstandigheden, waardoor de controleurs **niet altijd graag-geziene gasten** op de bedrijven zijn, doch daarboven uit rijst het algemeen belang, dat de C.C.C.D. weet te dienen.

De opsporing in dienst van de prijsbeheersing

Lezing van den heer A. J. Stienstra

Onder degenen, die aan het woord waren op de dezer dagen door den dienst van den gemachtigde voor de prijzen uitgeschreven en in het *Departement voor Volksvoorlichting en Kunsten* gehouden persconferentie, was ook de heer A. J. Stienstra, hoofd der afdeeling „Op-sporing .”

Hij begon zijn uiteenzetting met er op te wijzen, dat de opsporing den eersten stoot moet geven om tot een berechting te komen. In haar eerste en voornaamste taak, namelijk het verkrijgbaar houden der gerantsoeneerde en gedistribueerde levensmiddelen, is de afdeeling geslaagd.

Haar apparaat breidt zich geleidelijk uit rond een kern van goed gedisciplineerde mannen. Alleen bekwame politieambtenaren zijn voor dit werk te gebruiken, want de prijsontduikingen monden vaak uit in den zwarten handel en daar is de verleiding dikwijls groot.

De afdeeling beschikt momenteel over een corps van 200 gedetacheerde ambtenaren. Zij oefenen de interlocale controle uit. Aanvulling met een 90-tal nieuwe goede krachten vindt in de komende weken plaats. Het zwaartepunt van het prijstoezicht ligt echter bij de plaatselijke politie (gem. politie en marechaussee). Het hoofd van de plaatselijke politie blijft verantwoordelijk voor de prijzencontrole in zijn gemeente: met dit verantwoordelijkheidsbesef staat of valt de prijsbeheersing!

Gelukkig werkt een groot deel der politie voor de volle honderd procent mede. Naar deze stille, harde werkers mag de dank van het volk uitgaan.

Onder leiding van den gevolmachtigde voor de reorganisatie van de Nederlandsche politie wordt op het oogenblik een reorganisatie van het economisch apparaat der Nederlandsche politie voorbereid. Gewerkt wordt voorts aan een nauwere binding en activeeren van de prijscontrole-afdelingen der rijksbureaux aan de afdeeling opsporing van den dienst van den gemachtigde voor de prijzen.

De medewerking van het publiek.

Wil ons werk slagen - aldus vervolgde de heer Stienstra - dan hebben wij vóór alles echter de medewerking van 't publiek zelf noodig. De koper behoeft in dit verband geen angst te koesteren voor strafbaarheid. Wie meewerkt aan het opruimen van ergerlijke prijsknoeiërs en zich vrijwillig vertrouwelijk tot de politie wendt met een aangifte, kan steeds op een discrete behandeling rekenen.

Op twee dingen dient echter nog de aandacht gevestigd te worden. Het is voor ons en voor de plaatselijke politie natuurlijk niet mogelijk de klacht van iedere huismoeder, van ieder particulier maar direct te onderzoeken. Wat wij wel kunnen is, uit al die aangiften de directe oorzaak destilleeren en daarop ingrijpen. Vanzelfsprekend zullen de opgegeven adressen natuurlijk in de gaten worden gehouden en loopen zij groote kans bij een razzia b.v. met een bezoek te worden vereerd.

Voorts verdient het aanbeveling, dat men controleerenden ambtenaren steeds naar hun legitimatiebewijs vraagt. Zij zijn hiervan allen voorzien. Gebleken is namelijk, dat pseudo-ambtenaren opduiken en een onderzoek instellen, dat ten onrechte op onzen naam geschreven

wordt.

Overzicht van de resultaten.

Hierna gaf de heer Stienstra een overzicht van de resultaten, waarbij hij opmerkte, dat het onderzoek zich in de eerste plaats richt op het constateeren van prijsopdrijving met levensmiddelen, in de tweede plaats op die met dekking en kleeding, en dan pas op die met de rest. Wat het overzicht betreft, het volgende:

Een groote strijd wordt nog steeds op het terrein van de groenten gevoerd. Er zijn talrijke venteren in de groote steden, die *f.* 20 tot *f.* 40 per dag weten te verdienen, Het publiek wil koopen en zal bij schaarschte ook te duur koopen, doch laat men ons niettemin vertrouwelijk inlichten over de betaalde prijzen.

Een euvel van den laatsten tijd zijn de prijsovertredende groenteveilingen. In vele gevallen zijn de bestuurders dezer veilingen onmiddellijk geïnteresseerd, omdat zij ook telers zijn. De slaggers staan den laatsten tijd eveneens in het midden van de belangstelling. Aanzienlijke resultaten zijn behaald. Dat het kwaad hier diep geworteld zit, blijkt wel uit het feit, dat zich onder de overtreders zelfs bestuurders van de vakgroep bevinden.

Met de eieren is het een lijdensgeschiedenis. Alleen al bij een zaak, die in Meppel aan het rolen is gekomen, zijn 20 verdachten betrokken. Er werden 170.000 eieren in beslag genomen. Voorts zijn omvangrijke knoeierijen met zuivel aan het licht gekomen. Zoo liet de directeur van een zuivelfabriek te Sommelsdijk de boter vervalschen en de verkregen meeropbrengst werd een ruilobject, waarvoor de wijnhandelaar, de manufacturier en anderen zeker gevoelig bleken.

Verder werd over het geheele land het brood gecontroleerd. Bonlooze koeken ontsnapten daarbij niet aan de aandacht. Wat Zuid-Holland betreft, kan wel gezegd worden, dat deze controle permanent is. Deze koeken zijn vaak uit frauduleus meel gemaakt of van meel dat aan de broodfabricage is onttrokken. Hier is sprake van een zeer ernstige fraude. Over de kruideniers kan gunstiger gesproken worden. Zij hebben hun zaken over het algemeen tamelijk goed in orde.

Bij de rookartikelen loopt het aantal in beslag genomen partijen terug. Het verdwijnen van de in den zwarten handel voorhanden partijen, welke ten slotte maar één keer opgerookt kunnen worden en tevens de distributie, hebben het aantal transacties op deze markt aanzienlijk doen dalen. Een artikel, waarmede den laatsten tijd groote winsten worden gemaakt, is Shampoo. Het aanbod was groot genoeg, maar wat men voor zijn geld krijgt, is rommel.

In het vakantie seizoen is ook de aandacht gevallen op de huur- en verkoopprijzen van plezierbooten. Echter niet alleen hierbij, maar ook bij utiliteitsvaartuigen wordt schromelijke prijsopdrijving gepleegd. Zeil- en sleepbooten gaan van *f.* 5000 tot *f.* 40.000 te duur in andere handen over. Controle is ook uitgeoefend op de prijzen tegen welke zeiljachten werden verhuurd. Controles werden verder gehouden op kermessen en in pensions, hotels en restaurants. In Brabant werden voorts groote partijen klompen in beslag genomen. Voor wat de tweedehands goederen betreft, hebben we nu een wettelijk voorschrift, aan de hand waarvan thans krachtig wordt opgetreden.

De heer Stienstra zeide nog groote aandacht te zullen besteden aan de knoeierijen In de schoenenbranche, de meubelindustrie, de prijzen van landbouwgereedschappen en die van visch en van brandhout.

In Overschie werd een partij van 300 rijwielen in beslag genomen. In Amsterdam 700 stofzui-

gers. Ook andere zaken, waarvan men nauwelijks verwacht zou hebben, dat die ook al een object voor sluikhandel zouden vormen, werden in groote partijen in beslag genomen. Zoo bv. 7000 brilmonturen, 300 polshorloges, duizenden haarkammen. 39.000 tuben solutie. De prijs voor gouden horloges was b.v. f 870 terwijl voor goedkoope verchroomde horloges „slechts” f 54 werd gevraagd. In Maastricht werd getracht een partij emaille waren van inferieure kwaliteit, groot 100.000 stuks, te verhandelen.

Een beeld van de activiteit der ambtenaren geven volgende cijfers van de aantallen processen-verbaal, die werden opgemaakt. Alle controle-instanties zijn daaronder begrepen, dus ook C.C.D., R.V.V.O. enz. In Maart van dit jaar werden in totaal opgemaakt 4155 processen-verbaal, in April 4768, in Mei 5288, in Juni 6277, en in Juli 8527. Het aantal verbaalen verdubbelde dus in dien tijd. terwijl het aantal ambtenaren ongeveer gelijk bleef.

Stopzetting Boerenkaasproductie.

Het Bedrijfschap voor Zuivel maakt bekend, dat haar provinciale afdelingen aan de boerenkaasproducenten schriftelijk hebben medegedeeld, dat zij met inachtneming van het navolgende de kaasproductie moeten beëindigen.

De boerenkaasproducenten, aangeslotenen van het *Kaascontrolestation Zuid-Holland* en *Kaascontrolestation Utrecht* voor volvette kaas of het *Controlestation voor Zuivelproducten te Leiden* moeten de kaasproductie beëindigen:

- a. Indien zij zijn ingedeeld in de zgn. Mei-groep, op 1 November 1942:
- b. Indien zij ingedeeld in de zgn. April-groep, op 8 Nov. 1942:
- c. Indien zij zijn ingedeeld in de zgn. Maart-groep, op 22 November 1942.

De boerenkaasproducenten, aangeslotenen van het *Kaascontrolestation „Noord-Holland”* moeten de kaasproductie beëindigen:

- a. Indien zij behooren tot de groep, welke normaal in Oct./Nov, de kaasproductie staakten, op 8 November 1942;
- b. Indien zij behooren tot de zgn. „winterkazers” op 22 November 1942. 7005

Hieruit volgt, dat de boerenkaasproducenten op de hierboven aangegeven data de hun ter beschikking komende melk niet meer mogen verkazen. doch met inachtneming van de te dien aanzien gegeven voorschriften moeten leveren aan de daarvoor aangewezen zuivelfabriek of een standaardisatiebedrijf. Het vorenstaande beteekent niet, dat eventueele andere verplichtingen, welke men mocht hebben met betrekking tot melkleveringen. (b.v. leveringsplicht ingevolge een contract met de C.M.C.) hierdoor zijn vervallen.

Voor zoover boerenkaasproducenten geen schriftelijke mededeeling met betrekking tot de stopzetting der kaasproductie mochten ontvangen, dienen zij zich onverwijld tot de Afdeling van het *Bedrijfschap voor Zuivel* (voormalige afdeling *Zuivelcontrole der Nederlandsche Zuivelcentrale, Afd. Zuivel*) waaronder zij ressorteeren, te wenden, teneinde te voorkomen dat zij in overtreding zijn. Uitsluitend die boerenkaasproducenten mogen de kaasproductie voortzetten, die een daartoe strekkende schriftelijke mededeeling (waaruit blijkt, dat de verplichting tot zoetlevering voor hen niet geldt) van de Afdeling van het *Bedrijfschap voor Zuivel*, waaronder zij ressorteeren, ontvingen.

Twee boeren Noord-Brabant uit hun bedrijf *ontzet*.

DE OVERHEID MAAKT GEBRUIK VAN BIJZONDERE BEVOEGDHEDEN.

In Juli van dit jaar zijn den secretaris-generaal van het departement van landbouw en vischerij bijzondere bevoegdheden toegekend ten behoeve van de voedselvoorziening. Deze bevoegdheden zijn gericht tegen boeren, die schromelijk tekort schieten bij de vervulling van hun taak: medewerking aan de voedselvoorziening.

Sinds Juli is, aan de hand daarvan, aan een reeks veehouders, die veel te weinig melk hebben afgeleverd of op bepaalde wijze, b.v. door clandestienen verkoop, melk aan het normale distributieproces hebben onttrokken, de plicht opgelegd tot inlevering van een niet gering deel van hun veestapel.

Het besluit heeft tevens de mogelijkheid geopend tot nog strengere maatregelen. De secretaris-generaal kan landbouwers of veehouders, die zich aan zeer ernstige overtredingen schuldig hebben gemaakt, of wel hun bedrijf zoo slecht voeren dat zij niet langer tot deelneming aan de verzorging van de voedselvoorziening kunnen worden toegelaten, het gebruik van hun gronden of bedrijf ontzeggen.

De talloze waarschuwingen, in den vorm van strenge straffen van de tuchtrechters en van het opleggen van leveringsplicht, zijn, blijkbaar nog niet voldoende geweest. De overheid heeft dan ook thans voor de eerste maal gebruik gemaakt van haar bevoegdheden, die nog verder gaan dan het opleggen van de verplichting tot inlevering van een deel van den veestapel. Bij beschikking van den secretaris-generaal zijn thans twee boeren in de provincie Noord-Brabant, die zich aan zeer ernstige overtredingen hebben schuldig gemaakt, uit hun bedrijf ontzet.

In het eene geval heeft de ondernemer, die niet minder dan tien tuchtrechtelijke uitspraken op zijn rekening heeft, onjuiste opgaven gedaan bij de inventarisatie van vee, van erwten en rogge, hij heeft onrechtmatig haver geteeld en clandestien aardappelen geleverd, hij hield te veel pluimvee aan, zijn administratie was niet bijgehouden en bovendien is gebleken, dat hij belangrijke hoeveelheden melk heeft achtergehouden. Hoewel het bedrijf 11 melkkoeien telt, had de man slechts twee dieren aan de zuivelfabriek opgegeven. De melkleverantie aan de fabriek was naar verhouding. 's Mans slechte reputatie en zijn tegenwerking bij controle mogen bij deze opsomming niet ontbreken.

In het tweede geval, waarin tot ontzetting uit het bedrijf is besloten, is sprake van een ondernemer, die bekend staat als smokkelaar en zich naar deze reputatie gedragen heeft. De opbrengst van rogge, haver en erwten van zijn bedrijf was zoo laag, dat clandestiene aflevering zeker geacht moet worden. Frauduleus dorschen van erwten, het niet ter beschikking houden van rogge, het niet inleveren van rogge en haver, het achterhouden van belangrijke hoeveelheden melk en het onbevoegd voorhanden hebben van een karn, vallen kwalijk te rijmen met een juiste opvatting van de taak, die het bedrijf voor de voedselvoorziening heeft te vervullen.

De overheid is zich er van bewust, dat deze maatregel heel zwaar is. Men kan er uit concluderen, in het bijzonder degenen, die zich aan knoeierijen schuldig maken, dat het haar ernst

is met de zorg voor de naleving van de bepalingen en voor een goede uitvoering der maatregelen ten behoeve van de voedselvoorziening.

Dat de betrokkenen uit hun bedrijf zijn ontzet, wil niet zeggen, dat de bedrijven thans verlaten worden. Er zijn natuurlijk maatregelen getroffen, welke de bedrijfsvoering in andere handen leggen, die een beter gebruik van de mogelijkheden, die de bedrijven bieden, zullen maken.

Zoo is b.v. in het eene geval het beheer van het bedrijf aan de Heidemaatschappij overgedragen. In vele gevallen, die zich daartoe leenen, kan de exploitatie ook aan andere boeren worden opgedragen, waarvoor in de eerste plaats die boeren in aanmerking komen, die tengevolge van de huidige omstandigheden, in het bijzonder door maatregelen van de Duitse weermacht, hun land verloren hebben. De Nederlandsche Landstand zal hierbij worden ingeschakeld.

Leeuwarder Courant 1943-03-15

OFFICIEELE MEDEDEELINGEN

Beleggen kaas

Na 6 Febr. 1943 zal de kaas, afkomstig uit de voor rekening van het In- en Verkoopbureau voor Zuivel opgeslagen hoeveelheden tot nader order niet meer van het merk „Beleggen N.Z.” worden voorzien.

Na 6 Febr. 1943 zal namelijk alle kaas, voorzien van roodgekleurde kaasmerken, als kaas worden beschouwd, welke moet worden verhandeld tegen ten hoogste de prijzen, aangegeven in art. 7 onder 1, 2 en 3 van de prijzenbeschikking 1942 (zuivelproducten).

De kaas, afkomstig uit de voor rekening van het In- en Verkoopbureau voor Zuivel opgeslagen hoeveelheden, zal zijn te herkennen aan het daarop aanwezige ongekleurde rijkskaasmerk en moet worden verhandeld tegen ten hoogste de prijzen, zooals genoemd in de officieele publicatie „maximumprijzen voor beleggen N.Z. kaas”, opgenomen in de dagbladen van omstreeks 19 December 1942. Den detaillisten wordt nogmaals gewezen op het reeds sedert Augustus 1942 bestaande voorschrift, dat het op elke kaas aanwezige kaasmerk tot het laatst op de kaas aanwezig moet blijven.

Leeuwarder Courant 1943-03-18

De 39-jarige vrachtschipper K. A. te Leeuwarden, die 30 ton kolen inhad voor de coöp. zuivelfabriek te Wommels, heeft hiervan een hoeveelheid verduisterd, ongeveer 4—5 ton in totaal. Voanis 14 dagen gevangenisstraf. Een collega, de 33-jarige D. de W. uit Meppel, die een soortgelijk feit heeft begaan, wordt tot dezelfde straf veroordeeld.

DAGBLAD NOORD-HOLLAND,
SCHAGER EDITIE, 01/04/1943; P. 1/2

Problemen van den dag.

De heer A. K. te W. vraagt ons: „Is het wel geoorloofd, dat door de zuivelfabrieken aan de melkleveranciers en het personeel natuurboter wordt afgeleverd op bonnen, die uitsluitend aangewezen zijn voor margarine of vet?”

Antwoord: Inderdaad is dit toegestaan. Voorts is juist dezer dagen een bericht in ons blad gepubliceerd houdende een regeling voor melkveehouders, ingaande 18 April a.s., waaruit blijkt, dat deze zelf geen boter meer bij de winkeliers kunnen kopen.

OFFICIEELE MEDEDELINGEN

Kaasprijzen.

Aangezien ingevolge de door het Bedrijfsschap voor zuivel gegeven voorschriften de kaas, afkomstig uit de voor rekening van het in- en verkoopbureau opgeslagen hoeveelheden sedert eenigen tijd verkocht en afgeleverd moet zijn en dientengevolge uitsluitend van jonge productie afkomstige kaas in circulatie mag zijn, zal met ingang van 22 Mei 1943 geen onderscheid meer mogen worden gemaakt tusschen kaas, voorzien van roode of ongekleurde kaasmerken. Alle kaas, ongeacht de kleur van het daarop voorkomende kaasmerk, moet dus van 22 Mei 1943 af worden verhandeld tegen ten hoogste de prijzen, aangegeven in artikel 7 onder 1, 2 en 3 van de Prijzenbeschikking 1942 (zuivelproducten). Dit zijn dus de prijzen, welke gelden voor jonge kaas.

DAGBLAD NOORD-HOLLAND,

SCHAGER EDITIE, 02/07/1943; P. 3/2

DE NEDERLANDSCHE
OOST COMPAGNIE N.V.
vraagt voor zuivelfabrieken in de
Oekraïne nog eenige

Directeuren
en
Kaasmakers.

Uitzending kan spoedig plaats
vinden.

Aanmelding: Nederlandsche Oost
Compagnie N.V., Afd. Industrie en
Verkeer, Laan van Meerdervoort 49,
Den Haag, Tel. 399860.

DAGBLAD NOORD-HOLLAND,

SCHAGER EDITIE, 02/09/1943; P. 2/2

Wieringerwaard.

Drie stooten op de fluit. - In verband met het feit, dat de klokken zijn weggehaald, wordt thans, om den tijd aan te geven, met een hamer op een stuk rail geslagen. Dit is evenwel niet erg hoorbaar, althans niet op eenigen afstand. De zuivelfabriek „De Volharding” laat nu 's middags 12 uur precies drie stooten op de stoomfluit geven. Dit is in het grootste gedeelte der gemeente duidelijk hoorbaar.

ARBEIDSFRONT

De persdienst van het N. A. F. schrijft ons:

Door het Arbeidsfront werden in onze provincie weer eenige Bedrijfsbijeenkomsten gehouden. De Prov. Propagandaleider J. Jansma sprak eerst voor de zuivelarbeiders der Coöp. Zuivelfabriek te Dronrijp. Daarna voor de werkers van de Lijempf te Berlikum en tot slot hield hij nog een appèl in de zuivelfabriek te Marssum.

Overal heerschte een goede stemming en werd met aandacht geluisterd. De Prov. Vormingsleider B. Postma sprak op drie appèls in de tegenover gelegen hoek van Friesland, n.l. te Eelsoo, Noordwolde en Steggerda. Ook deze appèls vonden plaats in zuivelfabrieken. Met aandacht werd geluisterd naar wat de spreker naar voren bracht over het Nederlandsche Arbeidsfront.

Geheel nieuw was het bedrijfsbezoek van de Jeugd aan de fabrieken, georganiseerd door het Arbeidsfront. De meeste werkers in ons land beschouwen het beroep alleen als middel om geld te verdienen. Daarnaast staat dan de ontspanning en de liefhebberij als afleiding. Dit is goed en het Arbeidsfront zal dan ook de vreugde na den arbeid in goede banen leiden. Daarom heeft het Arbeidsfront zich tot taak gesteld de Nederlandsche Jeugd een ideaal te geven. „het ideaal van den „Vakman”.

Iedere jongen dient den goeden vakman als een doel voor oogen te zien, dat voor hem het hoogste is dat te bereiken valt. Om dit ideaal in de jeugd wakker te roepen zal de Hoofdafdeeling Beroepsontwikkeling en Bedrijfsleiding van het Arbeidsfront in samenwerking met de Afdeeling Jeugd, de leerlingen van de lagere school zooveel mogelijk in contact brengen met de beroepen. Deze week vond het eerste „bedrijfsonderzoek” plaats en wel voor de jongens van de hoogste klas der lagere school te Franeker, aan de meubelfabriek „Fristo”. Aanwezig waren: het hoofd der school, de heer H. Bakker, en van het Arbeidsfront de Prov. Leider van den Dienst Beroepsontwikkeling G Tilkema en de Prov. Jeugdleider D. Kroes. De technische leiding berustte bij D. de Man, plaatselijk jeugdleider van het Arbeidsfront. Op buitengewoon inneinende wijze leidde de Man de jongens door het bedrijf en wist overal hun belangstelling voor op te wekken

De twee hoogste klassen der L. O. school te Joure brachten een bezoek aan de meubelfabriek Zijlstra aldaar De heer Zijlstra had hier de technische leiding en de heer J de Haan was aanwezig als hoofd der school.

Zelfverzorgers boter.

De Wnd. Voedselcommissaris voor Zeeland brengt het volgende onder de aandacht van de melkveehouders, die onder de zelfverzorgersregeling van boter vallen.

Op de ontvangstbewijzen, die tegen inlevering van de bonnen op het Distributiekantoor zijn ontvangen, kan door hen boter worden betrokken bij de fabriek, die in hun woonplaats de melk ophaalt. Omtrent de inlevering van deze ontvangstbewijzen bij de betreffende fabriek zal door deze fabriek zoo spoedig mogelijk bekend worden gemaakt, waar en op welk adres deze inlevering dient plaats te vinden en hoe hierop de boter kan worden betrokken.

De melkveehouders met karnvergunning worden er op attent gemaakt daar voor hen een aparte regeling is getroffen, zoodat zij zich niet met een fabriek in verbinding moeten stellen. Een circulaire zal hierover zoo spoedig mogelijk aan de betreffende personen worden toegezonden. Voor Noord-Beveland zal door de Coöp. Roomboterfabriek „Het Hart” te Wemeldinge, de botervoorziening overeenkomstig het bovenstaande worden geregeld.

Provinciale Zeeuwse Courant 1943-04-20; p. 3/4

Coöp. Roomboterfabriek „*Het Hart*”, Wemeldinge.

Melkveehouders kunnen bij onderstaande adressen, welke belast zijn met de distributie van „Boter voor Veehouders”, hun ontvangstbewijzen inleveren:

- Wemeldinge: Coöp. Roomboterfabr. „Het Hart”. ;
- Kapelle : J. van Oosten, Biezelingsche straat.
- Kattendijke: J. Wisse, bakker. .
- Colijnsplaat: P. H. Coomans, bakker.
- Kats: P. Korteknie, Voorstraat 15.
- Kortgene : P. M. Bouwense, Winkelier.
- Wissekerke : J. de Schipper, v.h. A. M. van Damme.

Landbouwkroniek

OVER MELK EN ZUIVEL

In dezen tijd, nu er aan den zwarten handel meer dan ooit aandacht wordt besteed, omdat deze meer en meer een bedreiging van ons volksbestaan wordt, is het goed de stringente bepalingen, welke de overheid omtrent de distributie van melk en zuivelproducten in het leven heeft geroepen, zich nog eens te herinneren.

In dezen tijd van uiterste beperking op het gebied van de Voeding kan de overheid niet toestaan, dat waardevolle voedingsmiddelen of grondstoffen aan hun eigenlijke bestemming worden onttrokken, hetzij opzettelijk, hetzij door onbekwaamheid of nalatigheid. Door intensieve contróle is men er voortdurend op uit overtredingen te constateeren. Er is een speciale afdeling Zuivel van den Centralen Contróledienst (C.C.D.) van het departement van Landbouw en Visscherij, welke afd. met een groot aantal controleurs toeziet op de naleving van de voorschriften, betrekking hebbende op de aflevering van melk en de productie en den afzet van zuivel. Een deel dier controleurs is werkzaam bij de provinciale afdelingen van het Bedrijfschap voor Zuivel. Vooral de melkwinning en de melkaflevering door de boerderijen aan fabrieken heeft in samenwerking met de *Consumptie Melk Centrale* en de provinciale voedselcommissarissen de bijzondere aandacht van deze contróle-instanties. De economische rechter en de tuchtrechter leggen den overtreders zware straffen op.

De boeren zijn verplicht het aantal melkkoeien op hun bedrijf op te geven. Op de fabrieken bestaat toezicht op de melkaflevering, welke in overeenstemming moet zijn met het aantal melkkoeien. Sinds eenigen tijd treedt de overheid bovendien op strenge wijze op tegen boeren, die hun taak ten behoeve van de voedselvoorziening op onvoldoende wijze vervullen. De Secretaris Generaal van het departement van Landbouw en Visscherij kan boeren, die b.v. te weinig melk aan de fabriek afleveren, straffer met verplichte inlevering van een deel van den veestapel. In de praktijk is deze straf al verscheidene keeren toegepast. In zeer ernstige gevallen (indien men een zoodanige overtreding begaat of zijn bedrijf zóó slecht beheert, dat men niet langer tot deelneming aan de verzorging van de voedselvoorziening kan worden toegelaten), kan de Secretaris-Generaal den betrokken boer het gebruik dan den grond of van de bedrijfsgebouwen geheel ontzeggen en voor den boer een ander in de plaats stellen. Zij, die ondanks alle waarschuwingen voortgaan met knoeierijen, mogen het zich voor gezegd houden, dat vroeg of laat op deze wijze zal worden ingegrepen.

Wat de zuivelbereiding betreft zijn eveneens voorschriften uitgevaardigd om clandestiene bereiding te bemoeilijken en frauduleuzen handel tegen te gaan. Alleen aan personen, die vanwege het bedrijfschap voor zuivel daarvoor zijn aangewezen, is het vervaardigen van room, boter en kaas toegestaan. Zelfs is het niet geoorloofd onverzegelde karnen zonder vergunning voorhanden te hebben.

Dit zijn de officiele bepalingen, genomen in het belang der voedselvoorziening van het Nederlandsche volk.

Misschien zijn er mensen, die bij zich zelf denken: Het zal zoo'n vaart niet loopen. Laten zij zich herinneren het goed Nederlandsche spreekwoord: „De kruik gaat zoolang te water tot ze breekt”.

IN DEN ZWARTEN HANDEL GEBRACHT.

De melkveehouders zijn verplicht de door hen gewonnen melk aan een zuivelfabriek te leveren. Wel is het hun toegestaan een zeker gedeelte voor gezinsverbruik en voor de jonge kalveren te behouden, doch een melkveehouder te Jutrijp in Friesland maakte hiervan misbruik door eenigen tijd in totaal 4000 liter meer achter te houden en te verkoopen aan een afnemer, die deze melk voor 50 cent per liter zonder bon in den handel bracht. Ambtenaren van den C.C.D., die deze laakbare handelwijze ontdekten, grepen in en maakten zoowel tegen den melkveehouder, als tegen den handelaar proces-verbaal op.

— FABRIEK VERPAKTE TE WEINIG BOTER. Toen opsporingsambtenaren van de Prijsbeheersching eenigen tijd geleden een onderzoek instelden naar de naleving der prijsvoorschriften bij de Coöp. Roomboterfabriek „s Hart” te Wemeldinge, ontdekten zij, dat een aantal pakjes boter geen 500 gram inhielden. Op 10 pakjes bleek ongeveer een half ons te weinig boter afgewogen te zijn. De Haagsche Inspecteur voor de Prijsbeheersching heeft deze overtreding gestraft met een boete van f 150. Ook de boterverpakker J. Jeremiasse, Baarland C 94, leverde boter af in pakken van 250 en 500 gram, die niet het volle gewicht hadden. De Inspecteur legde in dit geval eveneens een boete van f 150 op.

DIRECTEUR VAN ZUIVELFABRIEK FRAUDEERDE.

Daar vermoed werd, dat de directeur van een zuivelfabriek in den Achterhoek fraudeerde, heeft de Centrale Controledienst een uitvoerig onderzoek ingesteld. Bij onderzoek van een monster van voor veehouders bestemde boter kwam aan het licht, dat deze 20,8 % vocht bevatte, terwijl het toegestane vochtgehalte ten hoogste 15,5 % bedraagt. In de actentasch van den directeur werden voorts nog ongemerkte boter en niet-verantwoorde slagroom aangetroffen.

Daar de eigen productie voor de omgeving niet voldoende was, werd boter bijgekocht. Het onderzoek wees uit, dat het de gewoonte was

van dit bedrijf, deze bijgekochte boter met water te vermengen. Op deze wijze werd een boterwinst verkregen, die frauduleus werd verhandeld. Bovendien ruilde de directeur ten eigen bate boter tegen jenever, sigaren enz.

In één jaar tijds werd ongeveer 1500 kg. boter op deze wijze verkwanseld. De C.C.D. heeft tegen den directeur proces-verbaal opgemaakt en het bestuur van de zuivelfabriek heeft hem geschorst.

Leeuwarder Courant 1943-12-14

ZUIVELDIRECTEUR GESTRAFT

De gedetineerde 61-jarige eigenaar-directeur der Rijssensche zuivelfabriek, D. Eerdmans, die een groote hoeveelheid magere melkpoeder in den zwarten handel had gebracht, opzettelijk het vetgehalte der door de boeren afgeleverde melk door toevoeging van ondermelk had gedrukt, zoodat de boeren over een groote periode minder betaald kregen dan waarop zij recht hadden en die van het vette overschot boter voor den zwarten handel had geproduceerd, werd veroordeeld tot acht maanden gevangenisstraf en f 80,000 boete, terwijl sluiting van het bedrijf voor drie jaar werd gelast.

Voorts werd verdachte voor vijf jaar lang de bevoegdheid ontzegd op zuivelgebied werkzaam te zijn.

DE FRIESCHE COÖP. ZUIVELBOND BIJEEN

LEEWARDEN, De *bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Friesland* is Woensdagmorgen in de Harmonie bijeen geweest onder voorzitterschap van den heer J. N. Wassenaar, te Leeuwarden. Deze besprak in zijn openingsrede den toestand in de veehouderijbedrijven. Door allerlei omstandigheden zijn de financiële resultaten van deze bedrijven onbevredigend. Spr. deelde voorts mede, dat het bestuur heeft gemeend, twee groote voorvechters van den bond te moeten eeren, door hun portret, geschilderd door den heer P. van der Hem, een plaats in het Bondskantoor te geven. Deze portretten, voorstellende de heeren Th. van Welderen baron Rengers en U. Kooistra. waren in de zaal tentoongesteld. Ten aanzien van de TBC-bestrijding deelde spr. mede, dat het aantal reageerders onder het rundvee, in het bezit van leden, dat geregeld wordt onderzocht, is gedaald van 7 op 6 pct. De onthorzeling der runderen gaat nog niet naar wensch, al is in sommige streken een volledige onthorzeling bereikt. Een aantal buitengewone leden werd aangenomen.

Het bestuur had een voorstel ingediend. dat een uitbreiding inhield van art. 1 van het Huishoudelijk reglement. Het had de strekking, een in dezen tijd ongewenschte voorzitterswisseling te kunnen vermijden. Nadat het was toegelicht en besproken, ging de vergadering ermee accoord. De ledenvergadering kan nu bepalen, dat voor een volgend jaar geen bestuursverkiezing zal worden gehouden. Aftredende bestuursleden zien dan hun zittingsperiode met een jaar verlengd. In aansluiting hierop is besloten, den ambtstermijn van den voorzitter, die met 1 Januari 1944 moest aftreden, een jaar te doen voortduren.

Aan de mededeelingen van den secretaris, ir. P. Stallinga, is ontleend, dat wederom een vijftal fabrieken is stilgelegd. Tot een systematische indeeling van het werkterrein der overige fabrieken is het bedrijfsschap tot heden niet overgegaan. Wel worden verscheidene veehouders gedwongen van fabriek te veranderen. Sommige fabrieken zagen bovendien hun melkaanvoer dalen: hun moest daarvoor compensatie in melk worden gegeven.

Er is thans een contactcommissie ingesteld, bestaande uit de voorzitters van Bond, Coöp. Condensfabriek, Frico en Coöp. Zuivelbank; de leden houden elkaar op de hoogte van hetgeen er in hun organisaties omgaat. Voorzitter is de voorz. van den Bond.

Tal van proeven werden genomen. De FNZ nam met medewerking van Bond en Frico bewaeringsproeven met boter van verschillende bereiding, waarvan de resultaten nog niet geheel bekend zijn. Enkele andere proeven werden genomen. Voorts werden mededeelingen gedaan over de proetnemingen, welke de zuivelfabriek te Oudeschoot neemt met een walslooze houten proefkarn. alsmede over die met enkele andere werktuigen.

Bij boterkeuringen is thans sinds acht maanden de nieuwe wijze van beoordeeling -klasse-indeeling - in gebruik. Er zijn nog steeds bezwaren tegen deze methode: de botermakers missen den prikkel om het hoogste aantal punten te bereiken; bovendien kan men in het waardeeringscijfer de stevigheid van de boter niet uitdrukken. De melkwolfabriek *Casolana* is in Mei j.l. stopgezet. Het researchwerk kan op den huidigen voet worden voortgezet tot eind 1944.

De commissie, die verleden jaar was belast met de controle op de boekhouding van het secretariaat, werd belast met het nazien van de jaarrekening. Gekozen werden: in de commissie

voor landbouwcoöperatie de heer V. Spanjer, Wieuwerd, in de commissie voor aankoop de heer C. van der Hoef. Langweer, in de commissie voor de boterkeuringen de heer R. Bakker. Jelsum, in de commissie voor de kaaskeuringen de heer B. Kroon, Jubbega en in de commissie controle boekhouding secretariaat de coöp. zuivelfabriek te Oudega.

Nadat nog de agenda voor de eerstvolgende algemeene vergadering van den FNZ was behandeld en de rondvraag was afgewerkt, werd de bijeenkomst besloten met de vertooning van het tweede deel van de film van het Friesch Rundveestamboek „Een it swiere fé yn griene greiden”. 65 fabrieken waren vertegenwoordigd.

Leidsch Dagblad, 29/12/1943

Directeur en botermaker van een zuivelfabriek gearresteerd. - De gemeentepolitie van Oss heeft den directeur van de zuivelfabriek te Berchem, J. van E., en den botermaker dier fabriek A. van der B., gearresteerd ter zake, dat zij in den loop van dit jaar 100.000 liter volle melk en 1000 liter room zonder bonnen of vergunning zouden hebben verkocht aan kennissen of relaties van den directeur.

Daarvoor werden de productie-cijfers der fabriek geregeld vervalscht en de boeren en melkleveranciers werden de dupe van deze historie, aangezien zij werden uitbetaald naar een lager vetgehalte van de geleverde melk, terwijl zij ook benadeeld werden in de hoeveelheid der teruggegeven ondermelk.

Verder is gebleken, dat boterwikkels meer dan eens gebruikt werden.

1944

Leeuwarder Courant 1944-02-19

BELEGEN KAAS

Niet meer voorzien van opschrift
„Belegen N.Z.“

Na 19 Februari 1944 zal de kaas, afkomstig uit de voorraden van het in- en verkoopbureau voor zuivel, niet meer van het merk „Belegen N.Z.“ worden voorzien. Deze kaas zal van andere kaas te onderscheiden zijn door een ongekleurd rijkskaasmerk, terwijl eventueel op 19 Febr. bij den handel aanwezige restantvoorraden behalve van dit merk voorzien zijn van het opschrift „Belegen N.Z.“

Uitsluitend de van een ongekleurd rijkskaasmerk (al dan niet met de aanduiding „Belegen N.Z.“) voorziene kaas mag worden verkocht tegen de verhoogde prijzen, vermeld in de officiële publicatie in de dagbladen van omstreeks 22 October 1943.

Voor de kaas, voorzien van een rood gekleurd kaasmerk, mogen slechts de normale prijzen zonder verhoging worden berekend.

Bij het koopen van belegen kaas tegen een verhoogden prijs zie men er nauwkeurig op toe dat daarop nimmer 'n rood gekleurd kaasmerk voorkomt. Bij Goudsche kazen bevindt zich dit merk, waarop o. m. het vetgehalte is aangegeven, op den onder- of bovenkant der kaas ongeveer in het midden en bij Edammer kazen op den staanden kant.

Leeuwarder Courant 1944-04-29

Officiële Mededeelingen

Kaasprizen

Aangezien de kaasproducenten thans wederom uitsluitend ongekleurde kaasmerken op de kaas moeten aanbrengen, zullen de beperkte, uit de opzetvoorraden van het in- en verkoopbureau voor zuivel afkomstige hoeveelheden belegen kaas, welke na 13 Mei 1944 in den handel worden gebracht, voorzien zijn van het opschrift „belegen N. Z.“. Dientengevolge moet van 14 Mei 1944 af de kaas, niet voorzien van dit opschrift en ongeacht de kleur van de daarop aangebrachte kaasmerken als jonge kaas worden beschouwd en verhandeld tegen de voor jonge kaas geldende prijzen, zooals deze zijn aangegeven in art. 7 onder I, II en III der Prijzenbeschikking 1942 (zuivelproducten). Alleen voor kaas, waarop het opschrift „belegen N. Z.“ is aangebracht, mogen dus na 13 Mei 1944 de hoogere voor belegen kaas geldende prijzen in rekening worden gebracht, waarvoor wordt verwezen naar de officiële publicatie van omstreeks 22 October 1943. De belegen kaas, niet voorzien van het opschrift „belegen N. Z.“, moet dus uiterlijk op 13 Mei a.s. in consumptie zijn gebracht.

Dagblad voor Leiden en Omstreken, 1944-06-16

Officiële Mededeelingen

(REGELMATIGE) AFLEVERING CONSUMPTIEMELK AAN GEBRUIKERS

Slijters, zoomede zuivelfabrieken en standaardisatiebedrijven, welke zich bezig houden met de aflevering van consumptiemelk aan verbruikers, zijn verplicht deze aflevering elken dag aan al hun afnemers te doen geschieden. Wanneer een goede melkvoorziening niet wordt geschaad, kan het *Bedrijfschap voor Zuivel* van deze verplichting echter ontheffing verleen. Verzoeken tot ontheffing moeten, met redenen omkleed, schriftelijk worden ingediend bij de provinciale afdelingen, resp. de afdeling „West“ van het, *Bedrijfschap voor Zuivel*. Bij het aanvragen van ontheffing dient men er rekening mede te houden, dat in ieder geval op de Maandagen en Zaterdagden alle verbruikers van melk moeten worden voorzien. Terwijl bovendien tenminste op nog twee andere dagen telkens aan alle verbruikers dient te worden afgeleverd, b.v. des Dinsdag en Donderdags of des Woensdags en Vrijdags.

Het zal niet worden toegestaan, dat de verbruikers op twee achtereenvolgende dagen geen melk ontvangen. Wanneer het in bepaalde gebieden regel is, dat slijters op Maandag en Zaterdag al hun afnemers bedienen en bv. op Dinsdag en Donderdag en Woensdag en Vrijdags, telkens de helft (zoodat geen enkele afnemer gedurende twee achtereenvolgende dagen van melk verstoken blijft), zal bij de beoordeeling van een aanvraag om ontheffing met zoodanige omstandigheden zooveel mogelijk rekening worden gehouden, indien althans van de zijde der consumenten over de melkvoorziening, geen klachten zijn ingekomen. Ook in deze gevallen moet hij het *Bedrijfschap* steeds ontheffing worden aangevraagd.

Geen melk in flesschen meer

De Persdienst van de Departementen van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en van Landbouw en Visscherij deelt mede: Tensinde tot besparing op het kofengebruik te komen, is het aan de melkinrichtingen met ingang van heden verboden flesschenmelk te bereiden. Derhalve zal dus slechts lossemelk in consumptie worden gebracht; deze losse melk zal in vele gevallen niet gepasteuriseerd zijn. Waar het in normale tijden reeds noodzakelijk is de losse melk te koken, is dit in de huidige omstandigheden een eerste vereischte. Alle melk dient dus voor het gebruik te worden gekookt.

Officiële Mededeelingen

BEHANDELING AFGEROOMDE MELK EN KARNEMELK.

De Secretaris-Generaal van het Departement van Landbouw en Visscherij maakt bekend, dat op grond van art. 2 van zijn besluit van 16 Febr. 1943 no. 1105 tot uitvoering van art. 8 der Veewet (stcrt. '43 no. 32), door hem ontheffing is verleend van het verbod, bedoeld in art. 1 van genoemd besluit. Dit beteekent, dat afgeroomde melk en karnemelk door de zuivelfabriek of melkinrichting niet meer gepasteuriseerd behoeven te worden. Deze ontheffing geldt evenwel uitsluitend voorzover de omstandigheden zulks voor de betreffende inrichting noodzakelijk maken, en wordt geacht te zijn verleend met ingang van 9 Sept. 1944.

Dagblad voor Leiden en Omstreken, 1944-09-20; p

Melkvoorziening voor de steden

Oproep aan de veehouders

Het kan voorkomen, dat tengevolge van gebrek aan voldoende vervoersgelegenheid de melk niet van de veehoudersbedrijven kan worden opgehaald. Dit valt zeer te betreuren, aangezien de melkvoorziening van de grote steden, die onder de gegeven omstandigheden buitengewoon belangrijk is, staat en valt met een geregelde melkaanvoer.

Vandaar dat het *Bedrijfschap voor Zuivel* een ernstig beroep doet op de veehouders om alle medewerking te verlenen, de melk, op welke wijze dan ook, aan de zuivelfabriek te krijgen. Indien den veehouders blijkt, dat de melk niet meer wordt opgehaald, dan dienen zijzelf zoveel mogelijk maatregelen, te treffen, b.v. wanneer veehouders dicht bij het zuivelbedrijf wonen, is het meestal wel mogelijk, de melk zelf naar de fabriek te brengen. Verder van de fabriek wonende veehouders zullen in sommige gevallen hun melk aan de route van een nog functionerende melkriet kunnen brengen. In onderling overleg zullen veehouders wellicht met een eigen vervoermiddel een melkriet kunnen instellen. Veel zal afhangen van eigen vindingrijkheid en wil tot medewerking.

Helpt allen mede, de melkvoorziening van de steden zolang mogelijk gaande te houden.

1945

Leeuwarder Courant 1945-09-08

MEN VRAAGT ONS

.....
so men niet meer teruggeen, en
(Naar aanl. van 't inges. stuk van dr. A.
d l. Prairie in Leeuw. Koer., 30 Aug.)
Waarom de zuivelfabriek van Oosthem,
stopgezet in opdracht der Duitschers we-
gens „gebrek aan steenkolen”, niet weer
mag werken na de bevrijding, maar „gera-
tionaliseerd” moet worden? Bij de sluiting
der fabrieken indertijd werden de Duitsch-
gezinde directeuren voorbijgegaan en nu
plukken zij van hun collaboratie ook nog
zoete vruchten! Hier wil men graag arbei-
den, maar men sluit de zaak. De ervaringen
van de boeren gedurende de sluiting
zijn slecht. De arbeidslust daalt. Geef
iedere streek zijn zuivelfabriek terug!

Nieuwe Lelidsche Courant, 20/11/1945; p. 1/4

DAT naar eerst thans bekend is, de in Aug. 1944 gepleegde moord op den directeur van de Zuivelfabriek te Gemert, de heer Wintermans, het werk is geweest van twee leden van den S.D. te 's Hertogenbosch, Michel Rot-schopf en Carl Cremer, die beiden in R'dam gevangen zitten.

Leeuwarder Courant 1946-01-14

Tribunaal, Sneek

VAN N.S.B.-ERS EN „ENGELSCH
ZIEKTE”

Het dorp Warns stond zeer onsympathiek tegenover de Winterhulp en haar aanhang en zoo geschiedde het, dat de **directeur** van de **Zuivelfabriek** aldaar, Jan Blaam, tijdens de bezetting aan N.S.B.-instanties schreef: „Onze plaats van pl.m. 1000 inwoners vloeit over van Christelijkheid; we bezitten 3 kerken en die zitten Zondags vol, maar als het op Christelijkheid van de daad aankomt, moet men juist niet bij dat soort zijn”. En in andere, zooals de voorzitter mr. Van der Schaaf opmerkte, „klapbriefjes”: „Ze hebben allemaal de Engelsche ziekte in Warns: 95 pct. is zeker besmet en l u i s t e r t n a a r d e E n g e l s c h e z e n d e r”. Deze onvaderlandslievende neigingen kwamen hem te staan op een interneeringsstraf van 15 maanden met aftrek van preventief en 10 jaar ontzegging der beide kiesrechten.

Leeuwarder Courant 1946-03-23

TRIBUNAAL SNEEK

Zitting van Donderdag 21 Maart '46

De zaak tegen den **directeur** van de zuivelfabriek te Balk, Andries Dijkstra te Balk, nam een groot gedeelte van de zitting in beslag. De directeur was tijdens de bezetting lid en buurtschapshoofd van den N.V.D. en voorts had hij, volgens de tenlastelegging, tijdens de stakingsdagen in Mei 1943 tegen zijn personeel gezegd: „Als het werk niet wordt hervat, bel ik onmiddellijk de Duitse politie op”. Dit had het personeel niet geaccepteerd en na de bevrijding was er dan ook terstond werk van gemaakt. Er werd een zevental getuigen in deze zaak gehoord, die tenslotte 14 dagen werd uitgesteld.

MELKPRIJS VOOR DEN VEEHOUDEUR.

Bij de prijsberekening voor consumptiemelk zal het Bedrijfschap voor Zuivel, te rekenen van 4 Augustus 1946 af uitgaan van een melkprijs voor den veehouder, welke 50 cent per 100 kg. hooger ligt dan die voor alle andere melk- en zuivelproducten.

De vaste uitbetalingsprijs voor veehouders in de z.g. 1e zône van het Westelijk consumptiemelkgebied wordt met ingang van 29 September a.s. afgeschaft en vervangen door een „vrijen” prijs.

Vrije fabriekskeuze voor veehouders en slijters in het Westen.

In Westelijk Nederland wordt aan slijters en veehouders gelegenheid gegeven een anderen leverancier, resp. afnemer te kiezen, welke veranderingen dan per 29 September 1946 zullen ingaan.

Aan alle zuivelfabrieken is een circulaire gezonden, waarin de bijzonderheden van genoemde regelingen zijn vermeld, terwijl zoowel de Plaatselijke als de Provinciale Afdeelingen van het Bedrijfschap voor Zuivel alle gewenschte inlichtingen kunnen verschaffen.

BINDING MELKVEEHOUDEERS IN WESTELIJK CONSUMPTIE- MELKGEBIED VOORLOOPIG GEHANDHAAFD.

Het blijkt niet mogelijk de per 29 September aangekondigde opheffing der z.g. bevrozing van de verhouding veehouder/zuivelfabriek in het Westelijk Consumptiemelkgebied met ingang van dien datum doorgang te doen vinden, terwijl ook de afschaffing van den z.g. „vasten” melkprijs voor den veehouder tot nader order niet kan doorgaan. Om de consumptiemelkvoorziening, met vermindering van zeer belangrijke extra-kosten voor de gemeenschap, te kunnen verzekeren, ziet het Bedrijfschap voor Zuivel zich genoopt, voorloopig den ouden toestand te handhaven. Er zullen derhalve in het Westelijk Consumptiemelkgebied voorloopig geen veehouders van fabriek kunnen veranderen. In dat gebied blijven dus tot nader order de gebondenheid tot melklevering aan het daartoe door het Bedrijfschap aangewezen zuivel- of standaardisatiebedrijf en een „vaste” uitbetalingsprijs bestaan.

Het bestuur van het Bedrijfschap voor Zuivel zal zich op korten termijn over de verder te nemen maatregelen beraden.

1947

De Gelderlander 1948-08-17

MELK WÈL NAAR DE DE FABRIEK

DEN HAAG, 16 Aug. — Het Bedrijfschap voor Zuivel ontvangt verschillende mededelingen waaruit valt af te leiden, dat er ten aanzien van de melkaflevering nog verschillende misverstanden bestaan, zowel bij de melkveehouders als bij de consumenten. De mening heeft namelijk postgevat, dat bij het opheffen van de melkdistributie tevens de verplichting is komen te vervallen van levering der gewonnen melk aan een zuivel-fabriek of standaardisatiebedrijf. Men is dan van mening, dat directe levering aan consumenten weer is toegestaan.

Er zij echter met nadruk op gewezen, dat dit geenszins het geval is. De melkveehouder moet de melk, welke niet bestemd is voor eigen gebruik of voor het opfokken van kalveren, evenals voorheen afleveren aan een zuivelfabriek of standaardisatiebedrijf. Het afleveren van nietgestandaardiseerde melk aan de consument blijft nog steeds verboden.

BIJLAGEN

Bijlage-1

Oorlogsjaren *Ommelanden*

1995

Bron: De Ommelanden Kor Drijfholt -

blz. 08-09

De oorlogsjaren betekenden ook voor '*De Ommelanden*' een moeilijke periode. Direct al in mei 1940 had men te kampen met problemen voor wat betreft het vervoer van de melk van de leverancier naar de fabriek. Auto's waren gevorderd of niet voorradig, nieuwe auto's werden al helemaal niet geleverd. Om de melk toch te kunnen ophalen werd er geprobeerd om paarden aan te schaffen.

De bezetters maakten de gehele industrie dienstbaar aan de oorlogsvoering. De zuivelindustrie in het bijzonder werd dienstbaar gemaakt aan de voedselvoorziening in Nederland zelf. Dit gold uiteraard ook voor '*De Ommelanden*' er trad een door de bezetter geleide economie in werking. Er werd steeds meer van buitenaf geregeld. O.a. wie, wat, wanneer, voor welke prijs mag leveren. In de loop van de oorlog zou dit nog erger worden. '*De Ommelanden*' had als taak om in de zomermaanden melkpoeder te maken. Deze melkpoeder werd dan in de wintermaanden naar de grote steden in het westen van het land gestuurd voor consumptie. Een groot deel van de machines in de fabriek kwam stil te staan en werd aangewezen als nationale reserve. Deze nationale reserve stond ter beschikking van de overheid, die hier naar eigen goeddunken over kon beschikken, ook ten bate van een ander bedrijf.

Overeenkomst.

De coöperatieve Melkproduktenfabriek "De Ommelanden" gevestigd en kantoor houdende te Groningen, en de mede-ondergeteekenden, allen lid van de Coöperatieve Melkprodukten fabriek "De Ommelanden" hierna te noemen de leden.

Verklaren te zijn overeengekomen als volgt:

Artikel 1

Zoolang de leden tengevolge van de van overheidswege getroffen maatregelen verplicht zullen zijn hun melk aan een andere fabriek dan die van de Ommelanden ter verwerking te geven, zullen zij terzake van de niet levering van hun melk aan de Ommelanden niet geacht kunnen worden hun verplichtingen tegenover de Ommelanden niet na te komen.

Artikel 2

Voor de leden blijven alle andere verplichtingen die zij volgens de wet en de statuten tegenover de Ommelanden hebben, bestaan, evenals zij hun rechten behouden, met uitzondering van die rechten die rechtstreeks uit het leveren van melk voortvloeien als recht op betaling van melkgeld.

Artikel 3

Het aantal aandelen, dat de leden verplicht zijn te nemen, zal worden bepaald naar de hoeveelheid melk, die de leden aan de Ommelanden zouden hebben geleverd, indien zij de vrijheid hadden gehad om de melk aan de Ommelanden te leveren. Deze hoeveelheid melk word gesteld op de hoeveelheid, die de leden in het betreffende jaar aan een andere fabriek hebben moeten leveren, vermeerderd met de hoeveelheid, die zij eventueel het betreffende jaar nog aan de Ommelanden hebben geleverd.

Aldus gedaan en getekend te Groningen, den

Het bestuur van de

Coöperatieve Melkproduktenfabriek "De Ommelanden"

Begin 1943 werden twee van de vier zuivelbedrijven in de stad Groningen op last van de bezetter stilgelegd. Dit waren *De Eendracht* en *De Nijverheid*. De leveranciers moesten o.a. aan 'De Ommelanden' gaan leveren per 28 februari 1943. 'De Ommelanden' kreeg als verplichting, de fabrieken waar zij de leveranciers van moest overnemen te voorzien van melk en melkproducten.

Het Bedrijfsschap voor de zuivel was reeds in de herfst van 1942 van plan geweest om de melkinrichtingen stil te leggen. De reden voor deze stillegging was de besparing van steenkool. Op 29 April werd door de Wehrmacht bekend gemaakt dat alle soldaten weer in krijgsgevangenschap zouden moeten. Hierop braken spontaan overal in Nederland stakingen uit. Op 1 en 2 mei 1943 werd er bij 'De Ommelanden' gestaakt en leverden de veehouders geen melk meer aan de fabriek.

Op maandag 3 mei werd er weer melk geleverd en werd het werk op de fabriek hervat. Boeren uit Noordlaren wilden in eerste instantie niet leveren. In samenwerking met de burgemeester van Haren is het gelukt om de boeren alsnog tot levering te bewegen. 's Avonds kon er een vrachtwagen gestuurd worden om de melk van deze boeren op te halen. Er hoefden geen lijsten met namen aan de Duitsers te worden overhandigd van al diegenen die mee hadden gedaan aan de staking. Er zijn dan ook geen personeelsleden of veehouders opgepakt naar aanleiding van deze staking.

De personeelsbezetting werd in de loop van de oorlog steeds moeilijker. De winter van 1943/1944 heeft de fabriek grotendeels stilgestaan. Daarentegen moest er voorjaar 1944 weer dag en nacht geproduceerd worden. Om volop te kunnen draaien werden er door het arbeidsburo mensen aangewezen om bij *'De Ommelanden'* te gaan werken. Lang niet altijd kreeg men geschikt personeel toegewezen. Protesteren hiertegen was uitermate gevaarlijk. De directeur heeft zich voor een dergelijk protest eens op het 'Scholtenshuis' moeten verantwoorden. Men trachtte na deze ervaring geschikt bevonden personeel te houden, ook in tijden dat er eigenlijk geen werk voor hen was.

Het bestuur van *'De Ommelanden'* was bezorgd over de status die de eigen leden hadden binnen de vereniging, die gedwongen moesten leveren aan andere fabrieken. Om deze leden toch aan *'De Ommelanden'* te binden en problemen uit te sluiten voor als de tijden weer normaal zouden worden was bovenstaande overeenkomst opgesteld.

In juli 1943 was er een conflict met de gemeente Groningen over een streepje grond van de gemeente, die *'De Ommelanden'* nodig had voor de bouw van een weegbrug. Ook wilde de gemeente een fors bedrag voor het laten plaatsen van de weegbrug. Uiteindelijk werd er overeengekomen dat *'De Ommelanden'* de weegbrug mocht plaatsen zonder iets aan de gemeente te betalen. In ruil hiervoor kreeg de gemeente een stukje grond. Per 28/8/43 was de stad in twee helften verdeeld. De ene helft moest door *'De Ommelanden'* van melk en melkprodukten worden voorzien en de andere helft door de 'Lijempf'. De grens was Reitdiep, Noorderhaven, Spilsluizen, WA Scholtenstraat, Damsterdiep, Nieuwe Kanaal.

In het zuiden lag de grens tussen Glimmen (zuivelfabriek) en de 'Lijempf' op de grens van beide gemeenten. (Groningen en Glimmen) In de loop van 1944 verslechterde de situatie steeds verder. Banden, olie en smeerolie waren haast niet meer te krijgen. Het bedrijfsschap voor zuivel was dan ook ingelicht dat als er geen smeerolie kwam, het bedrijf moest sluiten. Hierop heeft men enige smeerolie geleverd. De melkaanvoer bleef groot genoeg om aan de overheids verplichtingen te kunnen voldoen. De personeelsvoorziening was echter slecht. Er was niet meer aan genoeg personeel te komen laat staan aan goed geschoold personeel. De oorzaak was de tewerkstelling zowel in Nederland zelf als in Duitsland.

Het moreel van het personeel was niet al te best. Dit blijkt wel uit het volgende voorval. In het voorjaar van 1944 werden enkele leden van de botermakerij betrapt op het stelen van boter. Deze personen werden echter niet ontslagen omdat het moeilijk was om aan goed personeel te komen. Er werden echter wel maatregelen genomen om herhaling te voorkomen. Het personeel van de botermakerij mocht, op de fabriek, geen contact meer hebben met personeel van andere afdelingen. Men mocht ook niet meer op andere afdelingen komen. Er werd zelfs zover gegaan dat een detective werd ingehuurd om te proberen het gestolene terug te krijgen en om herhaling te voorkomen.

In 1944 was de aanvoer van een goede kwaliteit melk een groot probleem geworden. Er waren namelijk te weinig melkbussen. De melk werd in vaten naar de fabriek vervoerd. Uiteraard gaf dit op de fabriek de nodige problemen bij de verwerking ervan. Dit ging zover dat er soms zure melk werd aangeleverd. Het weigeren van deze melk was echter niet toegestaan. Protesten hierover leidden ertoe dat de tuchtrechter *'De Ommelanden'* zware boetes opgelegde. Men liep zelfs het risico om voor saboteurs te worden uitgemaakt als men bleef protesteren tegen de verplichting om slechte melk te ontvangen.

Om een en ander toch wat te verbeteren waren er tanks aangeschaft waar de melk mee getransporteerd kon worden. In de praktijk bleek echter dat ook de concurrent kans zag om gebruik te maken van de tanks van *'De Ommelanden'*. In het najaar van 1944 was de personeelsbezetting een groot probleem omdat een groot deel van het personeel werd gevorderd om te werken in de hooioogst. Wel moest *'De Ommelanden'* het loon van deze gevorderde personeelsleden doorbetalen. In november 1944 werd de fabriek aangewezen als mogelijke gaarkuiken. Hiervan heeft men echter nooit gebruik behoeven te maken.

Wederopbouw

Directeur de Boer die direct na het uitbreken van de oorlog lid was geworden van de NSB, werd na de bevrijding, opgepakt door de Binnenlandse Strijdkrachten wegens lidmaatschap van de NSB. Het bestuur van *'De Ommelanden'* zette alles in het werk om de Boer zo snel mogelijk weer vrij te krijgen. Gesprekken hierover met de Binnenlandse Strijdkrachten haalden echter niets uit. Wel had men contact met de Boer. De Boer werd door de rechtskundig adviseur mr Bout verdedigd. In overleg met de Boer werd de heer Steneker, werkzaam op het kantoor, belast met de leiding van de fabriek. Dit kon omdat er niet veel bijzonders op de fabriek te doen was.

Alle aangevoerde melk was bestemd voor de stad Groningen en er was totaal geen handel in deze eerste maanden na de oorlog. Naderhand kwam men erachter dat er gevaar dreigde van de kant van het Militaire Gezag. Omdat *'De Ommelanden'* zonder directeur zat dreigde het Militaire Gezag zelf een beheerder aan te stellen. Uiteindelijk is de heer Hornstra als beheerder (tot juli 1946) aangesteld, dit in overleg met het Militaire Gezag. Hornstra was al als assistent werkzaam bij *'De Ommelanden'*. De Boer kon in juli 1946 zijn werkzaamheden als directeur weer voortzetten.

Wilde men recht hebben op de buitenlandse vorderingen van voor de oorlog dan moesten deze in 1945 aan de Nederlandse regering bekend worden gemaakt. De vordering in Engeland bedroeg ca.

f50.000,-. Ook werden in 1945 de in 1943 gesloten bedrijven weer geopend. Niet alle veehouders mochten direct weer bij hun eigen bedrijf leveren. In 1946 werd dat weer toegestaan. En werd het sporadisch toegestaan dat veehouders van fabriek veranderden als ze dat zouden willen.

Bijlage-2

Bron: Historische Vereniging *De Eendracht* Makkinga 1896 – 1984 (P. Donker 2006)

13 mei 1940 In verband met de ingetreden oorlogstoestand kon de dir. vrijdag niet naar Leeuwarden. Hij had nu geen geld voor uitbetaling, maar kon toch nog f6000,00 lenen van de Boerenleenbank, zodat het melkgeld kon worden uitgekeerd. De afzet van producten staat stop. Misschien kan de kaas op de boerderijen opgeslagen worden.

24 juli 1940 Tijdens het begin van de oorlog zijn enige vaten boter door de Deutsche Weermacht in beslag genomen bij het station Lemmer der NTM. De nieuwe stoomketel kan niet geleverd worden.

5 sept. 1940 Wegens de schaarste aan petroleum kunnen de melkrijders geen verlichting aan de wagens voeren.

21 dec. 1940 Gebr. Van der Vliet uit Lippenhuizen gegund de verbouwing van het ketelhuis en een nieuwe schoorsteen zonder fundament.

29 juli 1941 Langzamerhand wordt het een hele papperasseboel met de distributie. Overal moeten rapporten, lijsten of formulieren worden bijgehouden. Er wordt 20% minder melk aangevoerd dan in 1940. Wel hetzelfde personeel aan het werk.

24 febr. 1942 Melkaanvoer beduidend lager. Ondermelk moet geleverd worden voor poederbereiding. Er gaat zeer weinig terug naar de leden. Het bestuur vindt dit een groot bezwaar.

10 juni 1942 De nood der tijden . Het jaar 1941 was voor de fabriek een moeilijk jaar. Er wordt nu ook veel minder melk aangevoerd. Verschillende machines zijn niet meer te leveren. Prijzen zijn onnatuurlijk hoog. Kolenaanvoer is ronduit slecht.

8 oct. 1942 Een eventuele stopzetting van het bedrijf schijnt thans werkelijkheid te worden. Van begin november tot april 1943 stopzetting ivm kolenschaarste. De melk zou naar de buurtfabrieken moeten. Het bestuur dient een bezwaarschrift in en ook de melkrijders zien geen kans door diverse redenen om de melk naar elders te vervoeren.

16 dec. 1942 De Bond van Zuivelfabrieken bericht dat de fabriek door kan werken.

18 febr. 1943 Slechte kolenpositie. Veenhout is vijf keer zo duur.

3 febr. 1944 M. Brouwer heeft 16 jaar melk gereden. Nu is onlangs zijn woning met alles er in door brand verwoest. Een verzoek komt of de fabriek ook iets voor hem kon doen.

8 dec. 1944 Aankoop van stobben bij Jac. Bergsma. 80 are kost Fl. 100,00 eiken en berken, te rooien door eigen personeel.

9 mrt. 1945 Aankoop van sparrebosch van J.P. Post, 1000 bomen voor Fl. 1250,00. 21 mrt 1945 Koert Bergsma verkoopt 1 ha. stobben aan de fabriek.

19 nov. 1945 Er zijn 127 gegadigden voor dennen te kopen. Er is nu 25% meer melk dan vorig jaar. De kolenaanvoer is nog zeer onregelmatig.

19 dec. 1945 Algemene ledenvergadering. s'morgens half tien ten huize van G.R. Bouma
Aanwezig 25 leden uitbrengende 52 stemmen.

Punt 8 Rondvraag: Door den Dir. wordt eerst nog een circulaire van de Noordoostpoldercomm.; welke in 't Friesch was geschreven, voorgelezen. Doel van dit schrijven is om jonge boeren aan te sporen om te gaan werken in de V.N. Polder. Om later in aanmerking te komen voor een boerderij. G. de Boer vraagt of er al weer watten aan de fabriek zijn te krijgen. De Dir. antwoordt, dat het nog niet zoo vlot loopt met de wattenvoorziening. En die al te krijgen zijn, zijn nog van slechte kwaliteit. W. Gorter vraagt of het fabriekspersoneel roomboter kan

krijgen op margarinebonnen. De Dir. antwoordt hier bevestigend op.

26 mrt. 1946 Secretaris Bergsma stapt op omdat hij van vaste mening is, dat hij wegens een gedane aanmerking der Directeur zijn functie moest neerleggen.

Bijlage-3

Bron: Boek *Honderd jaar zuivelcoöperatie Oosterwolde* (Dr. T. H. Oosterwijk - 1989)

blz 58

De Tweede Wereldoorlog

[054] Gedurende de meidagen van 1940 heeft het bedrijf weinig of geen problemen ondervonden. Problemen waren er wel, maar die waren er al eerder en wel als gevolg van de mobilisatie. Verschillende arbeiders moesten onmiddellijk opkomen en konden niet direct worden vervangen. Maar toen na enkele dagen de oorlog voorbij was, kwamen er andere problemen. Het verbruik van benzine werd verboden, waarmee onmiddellijk de vraag opkwam: „Hoe komt de melk bij de fabriek?”. De aanhangwagens van de vrachtauto's werden omgebouwd voor paardentractie. Er werden paarden aangeschaft en er moest dus gezorgd worden voor stalling, voer en strooisel. Verschillende melkritten werden uitbesteed, waarvoor, tegen de verwachting in, nogal wat belangstelling bleek te bestaan. En in augustus werd een automotor omgebouwd tot zuiggasmotor, in november gevolgd door een tweede. Het probleem van het melktransport was daarmee aardig opgelost.

*Een met een gasgenerator omgebouwde vrachtauto op de hoek van de Stationsstraat en de Ten Hooringerlaan
Rechts staat de chauffeur Hidde Sikkes, helemaal links J. Haanstra en in het midden P. Verra.*

[056] Een ander probleem was dat de fabriek moest worden verduisterd, hetgeen vooral bij de melkontvangst nogal zwaarigheden gaf.

Direct in die eerste maanden werden de boeren geconfronteerd met een totale omwenteling van de gedachtenwereld. Was er in de dertiger jaren sprake van pogingen tot produktiebeperking, nu werd het omgekeerde sterk gestimuleerd, namelijk produktieverhoging. En die beleidsverandering werd onmiddellijk ingezet. Vanuit Den Haag kwam het adagium: „Varkens en pluimvee zijn de concurrenten van de mens op het gebied der broodvoorziening”. En derhalve werden de varkens- en pluimveestapels drastisch gereduceerd. Al voor de oorlog, namelijk in augustus 1939, was het Rijksbureau voor de Voedselvoorziening Oorlogstijd (R.V.V.O.) in het leven geroepen. In de provincie was de centrale figuur in dat opzicht de provinciale voedselcommissaris.

In de regio was dat de plaatselijke bureauhouder. Meestal was het een boer of een lid van een agrarische organisatie. Hij hield een nauwkeurige agrarische „boekhouding” bij. Zo was bij hem onder meer elk stuk vee geregistreerd; de hoeveelheid melk, die elke veehouder moest leveren, enz. In het gebied van de fabriek waren dat L. J. van Weperen, de voorzitter van de fabriek en J. R. Betten in Fochteloo.

Wat de arbeidsvoorwaarden van het personeel betrof, volgde men de adviezen van de commissie van de Bond. Maar er waren wel andere problemen. Door de gedeeltelijke stopzetting van het autobedrijf en door geringere aanvoer van melk - de grenzen waren gesloten en er kwam nauwelijks krachtvoer en kunstmest - was er personeel over. Er werd een aanvraag ingediend om acht man te ontslaan, waaraan eind 1940 voor een zevental toestemming werd gegeven.

Maar soms waren er ook andere personeelsproblemen. Eén der gehuwde werknemers bijvoorbeeld had tijdens zijn diensttijd kennis gekregen aan een meisje. Sindsdien scheen het, zoals de directeur het uitdrukte „of hij zijn verstand kwijt is”. Het gaf uiteraard problemen met zijn gezin en het bestuur onderhield hem daarover. Maar de betrokkene antwoordde: „Wat zijn huishouding betreft dat dat zijn zaken zijn, en wat het werk aan de fabriek betreft kan hij verzekeren dat dat bij hem nummer één blijft, en dat de directeur hierover geen klachten zal krijgen. Meer kan hij niet beloven”. En daarmee was het onderhoud afgelopen. De betrokkene vertrok overigens later. Maar het gebeurde wel meer, dat werknemers door het bestuur werden onderhouden over hun gedragingen en levenswandel.

Al gauw werd er in de vrijheid van handelen van de fabriek ingegrepen. Eind 1940 moest iedere kaasproducent een bepaald percentage kaas bereiden, waarvan niet mocht worden afgeveken. Het kwantum ondermelk moest met $\frac{2}{3}$ deel worden verminderd.

In januari 1941 moest wekelijks een kwantum consumptiemelk aan de steden worden geleverd. Dit ging aanvankelijk via de C.C.F., omdat deze levering 1,25 ct per liter méér opbracht. Niet alle fabrieken behoefden te leveren, hetgeen voor hen een nadeel was. Later ging de levering via de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken, omdat lang niet alle fabrieken bij de C.C.F. waren aangesloten.

[058] In dat jaar 1941 was er nog wel wat gebeurd. Op 20 mei aanvaardde de ledenvergadering nieuwe statuten. Eén van de belangrijkste bepalingen was, dat leden, die niet meer dan 10.000 kg melk leverden, één stem hadden. Leverde men tussen 10.000 kg en 25.000 kg, dan had men twee stemmen en daarboven drie stemmen.

Op 29 juli werd er een nieuwe directeur benoemd. De heer Gorter ging met pensioen en als zijn opvolger werd aangewezen de assistentdirecteur, J. K. Grouwstra. Aan het afscheid van de heer Gorter werd natuurlijk de nodige aandacht besteed.

Een belangrijke zaak was ook, dat de tbc-bestrijding verplichtend werd gesteld. In diezelfde ledenvergadering werd het voorstel tot aansluiting bij de Frico verworpen. Aan het einde van dat jaar werden de melkventers in dienst van de fabriek genomen. Dat was ook wel nodig. Hun inkomen bleef namelijk achter als gevolg van de distributie. Melk en boter waren gerantsoeneerd.

In 1942 werden in Friesland een aantal zuivelfabrieken gesloten. De melk moest dan in een naburige fabriek worden verwerkt. Dat gebeurde onder meer met Donkerbroek en de melk ging naar Oosterwolde.

De melkproductie ging nogal fors omlaag. In de loop van 1942 was de scheurplicht ingevoerd, dat wil zeggen dat weiland moest worden omgezet in bouwland. Eén hectare bouwland leverde namelijk meer voedsel op dan één hectare grasland. Dat betekende natuurlijk minder vee. Daarnaast kwamen nog de verplichte veeleveringen en een vermindering van het krachtvoer, omdat er vrijwel niets kon worden ingevoerd. Het was onmiddellijk in de cijfers te zien. Werd er in 1942 nog een kleine 14 miljoen kg melk aangevoerd, in 1943 was dat nog maar 9,75 miljoen kg.

De verplichte veeleveringen hadden nog een goede kant, omdat het minder goede vee kon worden opgeruimd. In 1943 werd de scheurplicht nog uitgebreid.

En de maatregelen van de bezetter gingen verder. In januari 1943 moest de kaasmakerij worden stopgezet. Er was te weinig melk als gevolg van de geringe aanvoer en de levering van consumptiemelk aan de steden. Het betekende dat er personeel over was. Maar deze konden terecht bij de Heide Mij. en konden in het drukke seizoen weer terugkomen. Er werden ook melkritten samengevoegd. En toen kwam op 29 april 1943 de proclamatie, dat de leden van het voormalige Nederlandse leger weer terug in krijgsgevangenschap moesten om in Duitsland te worden tewerkgesteld. Dit riep door heel Nederland een golf van verzet op. En al de volgende dag werd overal gestaakt, óók hier.

De maatregel van de bezetter kwam hard aan.

Men begreep, dat ook Friesland van zijn zuivelprodukten steeds meer aan Duitsland zou moeten afstaan. En op het moment, dat de drukte van het boerenbedrijf voor de deur stond - het vee kwam in de wei, de melkproductie nam toe - zouden velen naar Duitsland moeten. Het verzet daartegen kwam tot uiting in een melkstaking.

Het bestuur kwam op 1 mei in spoedvergadering bijeen. De aanleiding was, dat de overgrote meerderheid van de leden geen melk meer leverde. De melkrijders kregen opdracht de melk weer op te halen en de boeren werd geadviseerd de melk weer als gewoon te laten verwerken. De provinciale voedselcommissaris deelde dit telegrafisch nog aan het bestuur mee. Maar de staking zette door. Op 2 mei werden er in Haule melkbussen weggemaakt en werd in Donkerbroek een tramwagen uit de rails geduwd. De dag daarop duwde een groep van een twintig man uit Oosterwolde, die van de Duistereweg kwam, een vrachtauto met volle bussen melk uit Appelscha in het kanaal. Diezelfde dag werd in de omgeving van Oosterwolde een boerderij in brand gestoken. Het bestuur vergaderde opnieuw, waarbij ook de burgemeester aanwezig was. Deze wees het bestuur op de ernst van de staking en deelde mee, dat gezaghebbende instanties eisten, dat een lijst werd overgelegd, met namen van stakende werknemers en van

veehouders, die weigerden hun melk af te leveren. Zijn verzoek was de veehouders hiermee in kennis te stellen, hetgeen ook werd besloten.

[061] Maar het was nog niet afgelopen. Van 3 op 4 mei werd de trambaan tussen Oosterwolde en Makkinga ondergraven. De 4e mei is waarschijnlijk de ergste dag geweest, omdat toen de Duitsers zich intensief met de zaak gingen bezighouden. Op die dag werd in Fochteloo een man door de Duitsers in het been geschoten, die een groep van ongeveer 20 man wilden verspreiden. In Appelscha was op 3 plaatsen brand gesticht in de bossen, waardoor ongeveer 250 hectare jong naalddhout werd vernield. Een politiemann begeleidde een melktransport uit Appelscha, maar er stonden nagenoeg geen bussen langs de weg. Een Duitse patrouille uit Assen, die ter assistentie kwam, werd tegen 11 uur in Appelscha opgehouden, doordat een brug was opgedraaid. De gevolgen waren verschrikkelijk. Drie, nog jonge mannen, te weten J. Kiewiet, M. Bruinsma en A. de Boer, werden ter plaatse standrechtelijk geëxecuteerd. De bezetter liet toen zijn ware gezicht zien. De staking verliep toen, begrijpelijkerwijze, snel en op 6 mei draaiden alle zuivelfabrieken weer normaal.

De bedoeling van het bestuur was in deze oorlogsperiode het bedrijf zo goed mogelijk te laten functioneren en het zo ongeschonden mogelijk door de oorlog te brengen. De vergaderingen muntten uit door soberheid in de verslaglegging. De ledenvergaderingen - ze werden nog gehouden - telden veelal, buiten het bestuur en de directie, nog geen tien leden. Maar nochtans werden er besluiten genomen. Zo werd op 12 april 1944 besloten toe te treden tot de Coöperatieve Stremsel- en Kleur-selfabriek. En op 22 mei van dat jaar nam men de beslissing zo veel als maar mogelijk was af te schrijven en te reserveren. Op de balans van 12 mei 1945 prijkten de bezittingen dan ook voor het bedrag van fl.--

[062] De brandstofvoorziening gaf uiteraard wel eens zorgen, maar meestal kon men wel voor enkele maanden vooruit. Dit werd geheel anders na 17 september 1944. Op aandrang van de regering in Londen legde toen het gehele spoorwegpersoneel het werk neer. Kolen konden niet meer worden aangevoerd. Maar vele leden hebben toen turf gereden. Het personeel rooide en hakte stobben en er werden takkebossen gemaakt. Op deze wijze konden de ketels worden gestookt en kon het bedrijf gaande gehouden worden. Maar het kon niet verhinderen, dat de leden op 1 februari 1945 voor de laatste keer boter kregen. Het leed was toen echter bijna geleden. Nog enkele maanden en de oorlog was voorbij.

Toen was er ook weer een jaarverslag, waarin iets meer werd gezegd. Daarin lezen we onder meer: „Zeer moeilijk zijn voor allen deze jaren geweest, de gevaren voor gezin en bedrijf waren vele in deze lange, moeilijke tijd. Afgunst, hebzucht, wantrouwen en verraad waren aan de orde van den dag. Wij hebben groote waardering gekregen voor die mensen, die ondanks het groote gevaar waaraan zij zich bloot stelden, steeds op de bres stonden en werkten om grooter onheil te voorkomen”. De melkproductie was in die jaren vanzelfsprekend enorm gedaald. Toen de oorlog begon, lag deze op 20.416.080 kg.; toen de oorlog voorbij was, kwam de produktie tot 7.691.237 kg.

Herstel en opbouw

[063] Als in mei 1945 de oorlog is afgelopen is ons land arm. Het is leeggeroofd en er is veel vernield door de Duitsers: havens, bruggen, spoorwegverbindingen, enz. Het herstel gaat moeizaam. Gelukkig was het bedrijfsgebouw onbeschadigd gebleven, maar de outillage was praktisch versleten. Op de boerderijen was de situatie niet veel anders. De veestapel was door maatregelen van de bezetter ingekrompen, de machinerieën waren versleten, er was geen

kunstmest en geen krachtvoer.

Gezamenlijk zou gepoogd moeten worden er weer bovenop te komen. Maar niettegenstaande de problemen groot en velerlei waren, was het opvallend dat de leden hun eerste aandacht richtten op een aantal meer huiselijke aangelegenheden. Kennelijk wilde men het oude ver- trouwde terug. Zo was men gewend, dat 's ochtends om 9 uur en 's middags om 5 uur de kerk- klokken werden geluid. Maar in de oorlog waren de kerkklokken weggehaald. Men miste het tijdsignaal en in de ledenvergadering van 26 september 1945 stelde één der leden voor, een stoomfluit aan de fabriek te plaatsen om hiermee enkele malen per dag de tijd aan te geven. Het voorstel werd aangenomen. Met de uitvoering ervan maakte het bestuur echter geen haast, want in mei 1949 achtte het bestuur dat niet meer nodig „omdat elk dorp weer van een klok is voorzien en alles weer in orde is”. Maar in december 1950 werd toch besloten een fabriekssi- rene als tijdsignaal aan te schaffen.

Bijlage-4

Bron: Boek 75 Jr Roden-Zevenhuizen (W.T. Vleer 1968)

TIJDENS WERELDOORLOG II

blz 48

IN DE MOEILIJKE BEZETTINGSJAREN

In de notulen van 28 april 1945 lezen we dat voorzitter R. Deodatus Pzn. wees op het bijzon- dere van de bestuursvergadering: „welke de eerste is die in een veelbewogen tijd als deze ge- houden wordt en nu in een van vijanden bevrijd gebied. We kunnen dankbaar zijn dat alles hier zo goed is gegaan bij de overgang en er geen oorlogshandelingen in ons dorp hebben plaatsgehad.”

Roden, de coöperatie en de fabriek hadden de oorlog overleefd. Daarmee was ook alles ge- zegd, want hoe rampzalig de situatie in het boekjaar 1944-1945 is geweest, blijkt wel uit de cijfers in het jaaroverzicht, waarbij we tussen aanhalingstekens het meer of minder geven in vergelijking met het laatste vooroorlogse boekjaar 1938-1939.

Aan volle melk werd ontvangen 7.760.148 kg (bijna 9½ miljoen kg minder); aan ondermelk leverden de fabrieken 8.878.598 kg (1.438.000 kg meer). In totaal werden verwerkt 16.638.746 kg (bijna 8 miljoen kg minder). De gemiddelde melkprijs bedroeg fl. 12,82 (bijna 7 cent per kg meer). Nog uitbetaald moest worden over de afgelopen jaren ongeveer fl. 8,- per koe! Het gemiddelde vetgehalte was 3.53. Het aantal koeien 4367 (meer dan 1000 minder en zelfs minder dan in 1935). Aan boter was 270.000 kg minder geproduceerd dan in 1935! De kaasproductie bedroeg 82.339 kg (145.000 kg minder). De opbrengst was fl. 75.389,67 (fl. 20.000,- minder). De melkpoederproductie was slechts 1815 kg volle poeder en 854.450 kg magere poeder (resp. 32.000 kg minder en 14.000 kg meer). De consumptiemelk bracht op fl. 137.514,25 (ongeveer fl. 91.000,- meer). De omzet in de maalderij bedroeg 340.955 kg (682.628 kg minder).

De situatie was zeker niet slechter dan bij andere fabrieken en wanneer we de notulen uit de oorlogsjaren lezen mogen we zelfs concluderen dat de meeste moeilijkheden snel werden overwonnen.

BLIK

Het zo noodzakelijke blik werd betrokken uit Amerika. Hiervoor waren in de zomer van 1939 enorme bedragen aan voorschotten geëist. Toen in september de oorlog uitbrak werd de direc- teur heel voorzichtig en trachtte de betaling van voorschotten uit te stellen. Op 2 februari 1940

lezen we dan ook: „de directeur heeft betaling van voorschotten Amerikaanse blikfabriek kunnen omzeilen.” Op 3 januari 1942 werd verslag gedaan van de bij de blikfabriek geleden schade door het tot zinken brengen van de „Prins Maurits” [49] en het niet kunnen leveren aan Europa. In het contract stond dat de schade door de gezamenlijke coöperatiecontractanten moest worden betaald. Deze bedroeg fl. 116.000,-, waarvan „Roden” een portie kreeg van fl. 11.000,-. En dit terwijl men geen blik meer kon betrekken ...

MATERIALEN

Nauwelijks was de bezetter gearriveerd op 10 mei 1940, of het benzinetekort liet zich gelden. Op 25 mei werd besloten de melk ten dele weer met paard en wagen op te halen. Voor het op halen van ondermelk in de provincie kon nog benzine worden gegeven. Een maand later lezen we: „er zijn wagens en paarden aangekocht”.

Toen kwam ook de gasgenerator ter sprake: „wordt goedgekeurd de aanschaffing van een gasgenerator op één der fabrieksauto's. Deze kan dan met antraciet gestookt worden. De kosten zullen bedragen fl. 1,250,tot fl. 1.500,-. De uitvoering en levering zal geschieden door het Centraal Bureau.”

Algemeen werd door de bestuursleden ingezien dat men nu nog kon aanschaffen en later wellicht niet. Zo werd besloten op 14 september 1940 nog voor fl. 17.000,- aan materialen te kopen, o.a. een suikerpasteur, tanks met roerinstallatie en roombassins. Indien mogelijk zou nog meer materiaal worden aangeschaft. Tevens zou er een schaftlokaal komen boven de sintelbergplaats.

Op 18 jan. 1941 werd overgegaan tot aankoop van melkwagens. Een probleem was ook het vorderen van auto's door de „weermacht”. Dit kwam herhaaldelijk voor en dan moest maar weer getracht worden ergens een exemplaar te kopen. Op 12 juni 1941 lezen we: „Werd mededeling gedaan dat het met de auto's een en al moeilijkheden zijn. Een gebruikte wagen met gasgeneratoren moet fl. 5.000,- kosten.” Bijna in elke bestuursvergadering was het weer het materiaal dat zorgen gaf.

Op 20 juni 1942 werd besloten dat in verband met de bandenschaarste de melkwagens niet voor ander vervoer mochten worden gebruikt. Een besluit dat op 18 september 1943 veranderde in: „Het is absoluut niet meer toegestaan op straffe van een boete.”

Toen was het ook zover dat gememoreerd werd: „Doordat de fabriek op volle of bijna volle capaciteit werkt en men thans geen vernieuwing van machines kan doen, is het te verwachten dat men na de oorlog voor grote uitgaven voor aanschaffing van nieuwe machines komt te staan.” In december 1944 werden de moeilijkheden wel heel groot. [50] De directeur deelde mede: „Het blijkt dat de moeilijkheden hoe langer hoe groter worden; bijna onoverkomelijk worden. De omliggende fabrieken betrekken thans steenkolen van onze fabriek. Indien dit doorgaat komen hier ook gauw moeilijkheden.”

De suikervoorraad van 20.000 kg werd op last van de Provinciale voedselcommissaris weggehaald. „Onderweg naar Assen schijnt er van gestolen te zijn. Er is nog geen geld voor ontvangen.”

Geen wonder: suiker was in die hongerwinter nog een grotere lekkernij dan in normale tijden kaviaar. Maar het zou nog erger worden. We lezen op 13 januari 1945: „Thans stoken zeven fabrieken van onze steenkolen. Nog plm. 250 ton kolen zijn aanwezig. Alle melk is nodig voor consumptie. Wordt zelfs melk uit Oosterwolde gehaald.”

Op 10 maart 1945: „Fabriek heeft grote partij suikerbieten gekocht. Twee schepen zijn naar hier onderweg. Tegenwoordig - met de zeer kleine melkaanvoer - kan de exploitatie zich niet bedruipen en gaat het saldo dus achteruit.”

LONEN EN PERSONEEL

Al op 16 maart 1940 werden enkele loonsverhogingen bekend gemaakt, daar de zuivelarbeiders in Friesland meer verdienden dan in Roden en Zevenhuizen. Ook het salaris van de directeur werd verhoogd.

Op 31 oktober 1940 dienden verschillende personeelsleden ontslagen te worden. Gezien het moeilijke werk kregen de melkrijders een gratificatie (kosten fl. 3.000,-).

Op 7 februari 1942 moesten de melkrijders in verband met de sociale verzekering in uurloondienst komen. Ze kregen 33 cent per uur uitbetaald. Het bestuur was bijzonder met de melkrijders ingenomen. Gezien de strenge en moeilijke winter kregen zij op 23 maart 1942 een weekloon extra.

Even later, op 11 april, werden de lonen stuk voor stuk herzien. Er waren toen 131 werknemers. Uit de loonstaten blijkt dat de lonen laag waren vergeleken bij die van de losse arbeiders in het voorjaar 1942. Dat was in juni ook de conclusie van de rijksbemiddelaar.

Op 10 juli 1942 kreeg de fabriek te maken met het zgn. Nederlands Arbeids Front. Er diende

een sociale voorman te worden aangesteld om de belangen van het personeel bij de directie te kunnen behartigen. Deze voorman was er nog niet op 10 oktober 1942, toen elf personeelsleden naar Duitsland moesten voor de arbeidsinzet. Wellicht had hij daar wat tegen kunnen doen! Maar een maand later werd Eltjo Roede tot voorman aangesteld. Begin 1943 werden tien werknemers ontslagen wegens te geringe melkaanvoer. Eltjo Roede bedankte als sociale voorman.

[51] Zijn opvolger werd A. Hofman. Op 24 april van dat jaar las de directeur een circulaire van het Arbeids Front voor inzake deelname aan vakantieverblijven en ontspanningsavonden. De kosten waren voor 14 dagen fl. 70,- per deelnemer. Wie dit moest betalen is niet duidelijk. De directeur diende de zaak maar met Hofman te regelen.

Toch krijgen we de indruk dat er voor de werknemers veel verbeterde, ondanks de voortdurende angst naar Duitsland te moeten. Zo werd op 22 mei 1943 besloten dat ook het kantoorpersoneel bij ziekte de aanvullende 20 % van het loon zou worden uitbetaald. Het voorman zijn was blijkbaar een zware taak, want op 8 januari 1944 bedankte A. Hofman en werd B. Schokker in diens plaats benoemd. Een verzoek om een bijdrage ter viering van de pro-Duitse 1 mei-dag wees het bestuur heel tactisch af. Er zou onderzocht worden wat andere fabrieken deden ...

Tot een nieuwe loonsverhoging van 10% kwam het op 19 maart 1944. Inmiddels hield het bestuur al rekening met de bevrijding: „Er is voor ongeveer vier weken loon gereserveerd indien men tijden krijgt dat het geld niet circuleert.”

Na „dolle dinsdag” was er te veel personeel, daar geen ondermelk van elders meer kon worden aangevoerd. Een deel zocht werk bij het aardappelrooien. Maar de Duitsers konden ook mannen gebruiken. In oktober 1944 werd een deel van het personeel te werk gesteld bij Dieverbrug. Daar moest een soort „Siegfried-linie” worden aangelegd om de bevrijders tegen te houden. We lezen: „Zijn vele zieken onder die naar Dieverbrug geweest zijn.” Ook moest er personeel ontslagen worden. Dit betrof mensen „die het minst op het bedrijf passen.” Vijftien arbeiders konden naar huis gaan om onder te duiken. Dan zwijgen de notulen over lonen en personeel tot na de bevrijding.

PENSIOEN

Het is een feit dat er in de oorlog sociale voorzieningen kwamen, zoals bijv. de kinderbijslag. Op 18 januari 1941 werd het bestuur hiermee geconfronteerd. Er moest 1% van het loon voor worden betaald, hetgeen neerkwam op fl. 1.300,- premie.

In de volgende bestuursvergaderingen werd besloten een ouderdomspensioenverzekering voor het personeel aan te gaan. De premie zou fl. 8.804,- bedragen. Op 5 september 1941 kwam het tot oprichting van een stichting voor pensioenfonds. Enkele weken daarna, op 3 oktober, werd de akte van oprichting getekend. Namens de werknemers tekenden A. Hofman, G. Riemersma en J. Smit. Tot een herziening van de pensioenregeling kwam het op 19 juni 1943. De leeftijd van ingaan op 21 jaar werd naar 25 verschoven.

[52] KLEINIGHEDEN ...

Bij alle narigheden die de oorlog veroorzaakte, kon de coöperatie tevreden zijn met het sterk groeiende ledental.

Dat de directeur allerlei karweitjes zelf moest opknappen - althans volgens de notulen - lezen we op 2 april 1941: „De directeur stelt voor de rit uit Langelo en Een zelf per auto te doen. Dit werd goed gevonden.” (sic!)

Op 30 april 1941 werd een vergadering belegd in verband met „het opleggen ener boete van fl. 30.000,- inzake overtreding prijsopdrijving.” In juni was de boete voldaan. Op 5 juli lezen we: „Inzake het hoger beroep der opgelegde boete van fl. 30.000,-. Hij (de directeur) heeft niet veel hoop dat er wat van komt, doch wil zich nog eens tot de Duitse instantie wenden, bijv. tot Dr. Thiel in Assen.” Het bezoek aan deze Duitser leverde geen resultaat op. De straf bleef straf voor het al of niet gepleegde misdrijf tegen de nieuwe orde.

50-JARIG BESTAAN

Het bestuur had besloten het 50-jarig bestaan van de coöperatie en het 40-jarig jubileum van de heer T. Annema als directeur niet uitbundig te vieren. Men werd verzocht op 15 april 's middags 12.15 uur bij de fabriek te willen zijn. Er werden toen foto's gemaakt. Met geen woord is er in de bestuursnotulen iets te vinden van de feestelijke avond die in café Van der Molen werd gehouden en waarvoor men een speciale vergunning van de politieautoriteiten had gekregen. Zo'n „avondpermissie” werd bij hoge uitzondering verleend.

MELKSTAKING

Omtrent de melkstaking begin mei 1943, is in de notulen niets te vinden. In de fabrieken te Roden en Zevenhuizen werd niet gestaakt. De overgrote meerderheid van de boeren bleef melk leveren en de melkrijders brachten deze naar de fabriek.

Toch heeft deze staking in de gemeente Roden nog slachtoffers geëist. Van de melkrijder die de melk uit Roderesch haalde, werden de bussen van de wagen getrokken en leeggegooid. Dit had treurige gevolgen. Eén der mannen, Van Bergen, ging op de vlucht voor de Duitsers en hun handlangers en werd doodgeschoten. - (*staat in oorspronkelijk tekst doorgeschooten!*) - Andere slachtoffers van de melkstaking waren Bakker en Postema.

Straatnamen in Roden zullen de herinnering aan deze daad van verzet en het treurige gevolg, voor altijd bewaren.

[54] KERK, SCHOOL EN GEVANGENIS

In het laatst van de bezettingstijd (vanaf november 1944) hielden de Doopsgezinden hun kerkdiensten in het schaftlokaal van de fabriek.

Op maandag 11 december 1944 stond voor het eerst in het schaftlokaal de meester voor de klas om de jeugd te onderwijzen ...

Na de bevrijding werd de fabriek een „huis van bewaring”. Tientallen mannen en vrouwen moesten hun woningen verlaten om geïnterneerd te worden, daar zij het eens waren geweest met de bezetter of landsverraderlijke activiteiten hadden bedreven. Het gedeeltelijk veranderen van de fabriek in een gevangenis had echter niet de instemming van directeur en bestuur, maar de overheid besliste ...

BIJ DE BEVRIJDING

Roden was bevrijd en de directeur Annema en het bestuur o.l.v. R. Deodatus Pzn. hadden het coöperatieschip in de branding weten te behouden. Op zakelijke toon is de oorlogssituatie beschreven in de notulen. Maar in werkelijkheid zijn de omstandigheden veel moeilijker geweest.

Met hoeveel verouderde materialen is er gewerkt in die tijd? Met hoeveel moeilijkheden hebben de melkrijders en chauffeurs te kampen gehad? Hoe vaak zullen zij in een greppel gekropen zijn om aan een beschieting door vliegtuigen te ontkomen? Hoe vaak zullen Duitsers en landwachters klaar gestaan hebben om het personeel te controleren en te zien of er ook wat in beslag kon worden genomen dat van hun gading was? Hoeveel leed hebben de personeelsle-

den doorstaan die naar Duitsland werden gezonden?

Het zijn vele vragen en er zijn oneindig veel meer aan toe te voegen. Het antwoord kan slechts gegeven worden door hen die zelf de donkere dagen hebben meegemaakt . . .

[56] 1945-1968

DE WEDEROPBOUW

De periode van materiaalschaarste duurde na de bevrijding veel langer dan was verwacht. Dank zij het feit dat het bestuur in het begin der oorlogsjaren een vooruitziende blik had en nog vele aankopen had gedaan, waren de moeilijkheden minder groot dan elders.

Op 10 november 1945 werd besloten een bussenspoelmachine aan te schaffen voor fl. 7.250,-. In de fabriek te Zevenhuizen moest een koelmachine komen. Pas op 1 november 1948 werd deze geleverd voor fl. 30.000,-. Twee nieuwe stoomketels gingen fl. 80.000,- kosten. In 1946 kwam herhaaldelijk de woningbouw, ten behoeve van het personeel, ter sprake.

Op 21 juni 1947 werd besloten tot uitbreiding van de melkinrichting, kosten fl. 40.000,-. Zevenhuizen kreeg in maart 1949 een nieuwe pasteur voor fl. 32.000,-. Een nieuwe nortonpomp zou toen weldra gereed zijn. Dat het gedaan was met de vooroorlogse prijzen, blijkt wel uit de aanschaffing van een 6-tons vrachtauto voor fl. 8.700,- (29-4-1950). De nieuwe investeringen eisten zeer veel geld. Tengevolge hiervan werd op 7 augustus 1950 besloten tot een geldlening van fl. 200.000,-.

Van kolen op oliestook werd overgeschakeld in de herfst van 1960. De nieuwe oliestookketels kostten fl. 150.000,-. In 1967 moest de olie plaats maken voor aardgas.

In augustus 1959 was de nieuwe kaasmakerij gereed. Kosten fl. 325.000,-. Op 3 mei 1962 kwamen de plannen betreffende nieuwbouw ter sprake. De kosten werden geraamd op fl. 610.000,- met nog fl. 800.000,- voor de inventaris. Een half jaar later was dit plan van de baan en werd besloten tot bouw van een nieuwe melkontvangst en het aanbrengen van verbetering tot ongeveer fl. 700.000,-. Op 7 maart 1964 vond de aanbesteding plaats en in december van dat jaar kon de nieuwe melkontvangst in gebruik worden genomen.

UPS EN DOWNS

Na de oorlog was het moeilijk afzet voor condens en melkpoeder te vinden. Slechts langzaam keerde de normale situatie terug.

Op 12 juli 1947 werd besloten deel te nemen aan een combinatie van een zestal condensfabrieken met betrekking tot de uitvoer en fabricage van dit product. Op 5 juni 1948 begon de export via deze combinatie „Vecova”. Lang heeft deze instelling niet bestaan. In de ledenvergadering van 20 juli 1956 kwam de mededeling dat in mei de condensafdeling was stopgezet, daar niet meer te concurreren viel tegen de grote fabrieken. „Roden” trad uit de „Vecova”.

[57] In de jaarvergadering van 16 juli 1952 werd de leden medegedeeld dat een commissie van deskundigen een onderzoek had ingesteld. De conclusie was: Alle melk moet in één bedrijf verwerkt worden; ijsafdeling opheffen (was reeds gebeurd); meer economische melkontvangst te Roden; bouw van een grote kaasmakerij en het apart beheren van de veevoeder- en kunstmestafdeling.

Bijlage-5

Bron: Jaarverslag 1982 / '83 met aanvulling „*Terugblik op 75 jr Acmesa*” (door S. Boerma)

blz 48

OORLOGSJAREN 1940-1945

Al spoedig na het uitbreken van de oorlog kwam er schaarste aan veevoeder en kunstmest en dit deed de melkproductie verminderen.

Er kwam distributie voor vele producten ook kaas en later vrijwel alle melk- en zuivelproducten

Wat elke fabriek moest produceren werd voortaan door de Zuivelcentrale voorgeschreven. De melkstandaardisatie werd ingevoerd. Ongeveer 26 boerenventers moesten daardoor hun melk aan Acmesa leveren en gestandaardiseerde melk terugnemen. In de wintermaanden moest een groot deel van de melk worden geleverd aan het Wettelijk Consumptiemelkgebied (het Westen).

In 1941 moest er caseïne worden gemaakt. Ook werd kwark gemaakt. De melkdistributie werd ingevoerd.

Er kwam een premie op het scheuren van grasland.

Begin 1942 werd ingesteld de Bedrijfsorganisatie voor zuivel, margarine, vetten en oliën, met de Onderbedrijfsorganisatie voor Zuivel. Deze laatste nam de werkzaamheden over van de Nederlandsche Zuivelcentrale. Er werd een verplichte rundveelevering vastgesteld. De auto's gingen rijden op gasgeneratoren; gebruikte kroonkurken moesten worden ingezameld

Vanaf 1943 mochten de fabrieken geen jaarverslagen meer laten drukken in verband met de papierschaarste.

Het bestuur besloot een vernieuwingsfonds te vormen om na de oorlog de aanschaf van machines en nieuwe voorzieningen te kunnen financieren.

Diverse malen werden personeelsleden aangewezen voor tewerkstelling in Duitsland.

Vanaf april 1944 waren er geen butyrometers voor het vetgehalteonderzoek meer te krijgen.

Begin 1945 werd voorgeschreven, dat het melkgeld slechts éénmaal per 4 weken mocht worden uitbetaald.

In februari werd een der betere melkwagens vanuit een vliegtuig stukgeschoten.

Het melkvervoer vormde het laatste oorlogsjaar een bijna onoplosbaar probleem. Gebrek aan wagens, paarden, autobanden, hoepels, enz. was dikwijls oorzaak, dat er stagnatie ontstond. In 1945 waren er voor sommige ritten helemaal geen melkrijders te krijgen en moest het vervoer van de melk door voerlieden uit Assen worden verricht. Kort voor het einde van de oorlog werd directeur Idema met een aantal medewerkers onder verdenking van verzetswerk door de Duitsers gevangen genomen en het is stellig aan de snelle loop der gebeurtenissen te danken geweest, dat de heer Idema en de anderen gezond en wel terugkwamen. Op vrijdag 13 april werd Assen door de Canadezen bevrijd.

WEDEROPBOUW

Het grootste probleem na de bevrijding bleef voorlopig het melkvervoer. Het onderhoud van de gebouwen vertoonde een bedenklijke achterstand. Men had in de oorlog het voedingsmiddel melk beter leren waarderen en de omzet in melkproducten steeg zozeer, dat aan de vraag moeilijk kon worden voldaan, omdat nog geen vernieuwingen konden worden gerealiseerd.

In 1947 werd de melkinrichting voorlopig al wat uitgebreid met een nieuwe flessenvul- en sluitmachine.

In 1947/48 werden ook nieuwe kaasmachines geplaatst en werden alle oude melkwagens door nieuwe vervangen. In 1949 werd een bussenspoelmachine geplaatst.

In 1950 werd een overeenkomst gesloten met de Domo, waarbij Acmesa melkprodukten zou maken onder Domo-merk om deze te gaan leveren aan zuivelfabrieken aangesloten bij de Domo.

Het duurde tot 1952 voordat er grotere plannen gerealiseerd konden worden. Deze waren ingrijpend. Er moesten enkele woningen worden afgebroken. Het grote plan werd door de ledenvergadering met algemene stemmen aangenomen. Twee jaar is er gebouwd en gemoderniseerd en het resultaat was een moderne flessenvulafdeling met afgifte, een gemoderniseerde botermakerij en boteropslag en grote magazijnen in de kelderverdieping. Het oude kantoor moest ook worden afgebroken, terwijl een nieuw kantoor werd gebouwd, dat eind januari 1955 in gebruik werd genomen. In dat jaar werd ook de eerste z.g. "mechanische hond" voor het ventapparaat in gebruik genomen en daarna steeds meer. Een zuivelwinkel in de Singelstraat werd aangekocht.

Via internet NSB en RODEN

NSB

Veel boeren sympathiseren met de landbouwbeweging Landbouw en Maatschappij, opgericht door Jan Smid uit Smilde. Later is deze beweging opgenomen in de NSB met Mussert als de nationale man. In 1935 haalt Mussert 11 % van de stemmen in Drenthe om in 1937 terug te lopen naar de helft. In Noord-Drenthe verdubbelt het ledental weer in 1940 om de top in 1943 te halen met vier keer zoveel leden. De zandgronden kennen het hoogste NSB-percentages van Nederland.

Veel ideeën van de NSB passen goed bij de gedachtegang van veel boeren op de zandgronden. De dertiger jaren waren voor de boeren op de zandgronden relatief slecht. De NSB-idealismen spreken aan met propaganda voor een nationale staat binnen een statenbond van Germaanse landen, van vreemde, vooral joodse smetten vrij en met een sterke leider. Boeren staan ook open voor een grote binding van generatie op generatie aan grond, de 'bloed en bodem'-theorie, uitlopend in slogans als 'boerenland in boerenhand'. Maar het is vooral Hitlers economisch beleid dat lokt, waar boeren sterk van profiteren. Eindelijk komt er weer geld op tafel. Het heil komt uit Duitsland en de NSB geeft daaraan voorbeeldig vorm in Nederland. De toon wordt steeds meer anti-joods. Dat het een oorlogseconomie is die Nederland zelf kan verminderen wordt verbloemd.

Roden kent een paar personen die de NSB-gedachten slim laten landen. Veearts Luitjens kan goed praten, heeft een universitaire studie gevolgd, komt dagelijks langs bij boeren en injecteert deze gedachten bij wie ervoor openstaan. De zoon van Luitjens handelt in de lijn van de vader en zal de echte schrik van Roden worden, waarmee hij het landelijk nieuws haalt.

Roden telt in de oorlog bijna 50 landwachten met politiebevoegdheden. Ze mogen een jachtgeweer dragen. Er komen NSB-burgemeesters, er zijn fanatieke NSB-ambtenaren, er komen boerenleiders en er sterven twee personen als frontsoldaat in het Duitse leger.

Als de Duitsers Nederland binnenvallen, haken velen af, maar anderen stromen toe, waaronder veel meelopers, die nieuwe kansen en soms een baan zien.

Na mei 1945 worden in Nederland 130.000 politieke verdachten opgepakt, in kampen geplaatst en heropgevoerd. Hiervan krijgen 60.000 een straf van een maand tot een aantal jaren. Daaronder zijn ook mensen uit Roden, die in 'het stro hebben gelegen', zoals men dat toen noemde.

Boerenbedrijf Julianaplein 8

In de Tweede Wereldoorlog zit de haard van verzet in de kom van Roden. Er liggen knooppunten op het Julianaplein, de Kanaalstraat en de Beukenlaan. Grootvader Hendrik Venema woont aan de Leeksterweg, het derde huis na de rotonde rechts. In dat huis liggen o.a. wapens en verzetskranten.

Het gezin van Jan Postema woont op Julianaplein 8 en heeft daar een groot gemengd agrarisch bedrijf. Diverse keren komt de Landwacht aan huis om naar onderduikers te zoeken, die zijn er wel, maar worden niet gevonden.

3 mei 1943

Er breekt een landelijke staking uit als op 29 april in de kranten het bericht verschijnt dat alle bijna 300.000 Nederlandse ex-militairen worden opgeroepen om als krijgsgevangenen in

Duitsland te gaan werken. Jan Postema organiseert vervolgens in Roden de melkstaking. Als stakingsleider roept hij de boeren op om als protest geen melk aan de fabriek af te leveren.

De derde mei is een angstige morgen. Postema zag het eerst nog niet zo somber in, overtuigd als hij was, dat zijn handelen goed was. De burgemeester vraagt evenwel om assistentie. 's Morgens komen de Duitsers Roden binnen rijden en vragen op het gemeentehuis naar de naam van de stakingsleider en zijn aanhangers. In samenwerking met de NSB en landwachten worden de huizen en mensen aangewezen.

Ella's vader heeft net vee naar de wei gebracht, wandelt nog even met zijn dochter langs het huis en zit rond twaalf uur rustig aan tafel te eten. Plotseling stopt een auto met gierende remmen voor hun huis. Vader en moeder Postema kijken elkaar aan en weten dat ze snel moeten handelen. Zij loopt naar de voordeur, Jan Postema naar de achterdeur, klaar om te vluchten. Op dat moment stormen twee Duitsers door de voordeur en twee door de achterdeur naar binnen. Jan Postema wordt tussen vier Duitsers, met de karabijn op hem gericht, afgevoerd in een overvalwagen, waarin ook een landwachter zit. Ella's moeder staat in de deuropening hen na te staren. Ze mogen geen woord meer wisselen. Ook burens volgen wat daar gebeurt. Als afscheid steekt Jan Postema nog een hand op, die door een wapen van een Duitser wordt weggeslagen. Dat was het afscheid van Ella's vader.

Doodvonnis keerpunt in Roden

Postema wordt via Assen naar het Scholtenhuis in Groningen gebracht en direct ter dood veroordeeld. Dat vonnis zou voor de avond voltrokken worden. Op de trap naar buiten duwt hij twee bewakers opzij en onderneemt een vluchtpoging. Een Duitser doorschiet hem op buikhoogte. Zwaargewond komt hij niet ver. Op de hoek Jacobijnerstraat en St. Jansstraat staan twee agenten van de gemeentepolitie die de achtervolging zien gebeuren. Een politieman trekt zijn wapen en treft Postema van vlakbij in het hoofd. Het lichaam van Jan Postema zal tot zonsondergang op de hoek van de Martinitoren blijven liggen. Op roze aanplakbiljetten komen in de stad de namen van de gefusilleerden te staan, alles als waarschuwing aan de bevolking dat een ieder zich aan de nieuwe Duitse regels dient te houden. Zo niet, ieder kan zien wat hen dan zal overkomen. De meistaking eist in Roden drie slachtoffers. Kort daarna lijkt de rust hersteld te zijn, maar het verzet wordt niet gesmoord, het neemt juist toe, precies het tegenovergestelde van wat de Duitsers ook in Roden wilden bereiken.

De agent die Postema in het hoofd schiet, wordt na de bevrijding voor zijn daad gearresteerd, waarbij zijn collega dan tegen hem getuigt.

Donderdag 29 april 1943 in de middag, werd door Christiansen het bevel uitgevaardigd om het Nederlandse leger van 300.000 soldaten in krijgsgevangenschap te nemen, om zo het eventuele verzet de kop in te drukken. 1) De bevolking schoolde samen en bezon zich eensgezind op tegenwerking van het Duitse gezag. De 30ste april zou zonder lintjes, strikjes of witte anjers op deze Julianadag voorbij gaan. Op 1 mei was de staking een feit. De industrie, kantoren en winkels sloten hun deuren. Op de akkers lieten de boeren het werk voor wat het was, ook kwam het voor dat ingezaaide bouwlanden snel werden omgeploegd uit protest. Overall was het verzet duidelijk merkbaar. Melkwagens die melk moesten afleveren aan de zuivelfabrieken werden in de sloot gekieperd. Sabotage aan de zuivel door middel van bedorven melk was aan de orde van de dag. Het antwoord van de Duitse bezetter liet niet lang op zich wachten er werd hard teruggeslagen. De Grüne Polizei trok door het noorden van het land om met harde hand de staking in de kiem te smoren. Ze gingen als wilde beesten te keer en schoten zonder enig pardon op groepjes mannen. In deze eerste week van mei 1943 lieten ruim twee-

honderd personen het leven en was de staking, die in de drie noordelijke provincies het langst duurde, neergeslagen en was 10 mei weer een ‘normale’ werkdag. Wat later bekend is geworden als de melkstaking, is op de Roderesch uitgelopen op een dramatische confrontatie met de bezetter met fatale afloop voor twee bewoners. De gebeurtenis rond de melkstaking te Roderesch houdt tot op de dag van vandaag nog steeds de gemoederen bezig.

Het verslag van Geert Brouwer

In de tijd van de melkstaking was Geert Brouwer boer op een boerderij aan de Zuiderdrift. Hij was direct betrokken bij de gebeurtenissen en heeft hiervan later een verslag gemaakt. De inhoud hiervan is illustratief voor wat op de derde mei 1943 op de Roderesch is gebeurd.

Het relaas van Geert Brouwer: 's Avonds 2 mei gaan er geruchten van een op handen zijnde melkstaking.

Het is in de vroege morgen van 3 mei 1943. Een NSB-boer uit Steenberg kwam bij ons aan huis om te zeggen dat we melk wel moesten leveren, omdat er sprake was van dat de melk niet opgehaald zou worden. De broers Tunnis en Marchienus Giezen reden de melk naar Roden vanaf de Steenberg via de Roderesch en de Norgerweg. Ook deze morgen kwamen ze weer de melk ophalen. Mijn buurman Hartholt en ik hadden besloten de melk niet te leveren. Er stond zichtbaar minder melk op de wagen, maar toch waren er boeren die de melk wel hadden geleverd. Na het eten ging ik naar de winkel van Jan Giezen op de Roderesch om wat hoorntouwen te halen. De koeien stonden nog op stal en zouden binnenkort de wei ingaan. Dichtbij café Giezen gekomen zag ik de melkwagen op weg staan, maar de bussen met melk stonden er niet meer op, deze waren er afgegooid. Ik heb nog even met de vrouw van Johannes Kalfsbeek, Trientje, die recht tegenover Giezen woonde, staan praten maar ben weer vlug naar huis gegaan zonder hoorntouw. Bij het huis van timmerman Egbert Hagedoorn, kwam ik Jaap Luitjens, zoon van onze veearts Luitjens, tegen.

Hij heeft natuurlijk ook de lege melkwagen en de afgeworpen bussen gezien en de broers Harm en Jan Bakker, Johannes Kalfsbeek en Klaas Giezen die hier nog stonden te praten. Om ongeveer negen uur hoorden we dat er een overvalwagen met Duitse soldaten op de Roderesch was gekomen en dat de gebroeders Bakker en Johannes Kalfsbeek waren opgepakt en de Duitsers op zoek waren naar Klaas Giezen die op de Pol woonde. Op weg naar mijn land, ik moest nog ongeveer 15 are aardappelen poten, bleef ik nog even staan praten met buurman Lukas Aalders en Hotse van Wijk. De Esweg was nog een zandweg met een rijwielpad. Plotseiling zei Lukas tegen mij: “Geert, maak dat je weg komt, er komt een Duitse vrachtwagen de Esweg oprijden vanaf het Werkkamp (thans de Zwerfsteen). Ik ben vlug achter een dicht wilgenbosje onderaan de slootkant van het fietspad gekropen. Even later bleef de overvalwagen met daarop Harm en Jan Bakker en Johannes Kalfsbeek (Klaas Giezen was niet gevonden) bij Lukas en Hotse staan. Voor in de auto, naast de chauffeur, zat een ambtenaar, werkzaam op het Roder gemeentehuis. Die vroeg: “Heb je Geert Brouwer ook gezien?” Natuurlijk hadden die mij niet gezien. “Rij dan maar door,” zei de ambtenaar (ik kon het zeer duidelijk verstaan) “hij woont daar” en wees onze boerderij aan. Toen ze de hoek om reden (nu Zuiderdrift) naar de boerderij, ben ik in het Gemeentebos langs de Esweg gekropen.

Mijn vrouw stond achter de boerderij te kijken waar ik was gebleven. De Roder ambtenaar liep met enkele Duitsers achter de boerderij naar mijn vrouw en vroeg waar ik was. De auto was met een bewaker voor de boerderij blijven staan. Dat wist ze natuurlijk niet! Een Duitse officier zei: “Als je het niet zegt, steken we de boerderij in brand.” Mijn vrouw werd een geweer op de borst gezet en moest mij gaan roepen. Achter mijn boerderij had ik raapzaad geteeld en ze dachten dat ik daarin verscholen zat. Mijn vader was inmiddels gekomen om mij te

helpen met het aardappelpoten. Eerst moest mijn vrouw mee op de overvalwagen maar één van de Duitsers zei: “Die Mütter bleibt bei Ihren Kinder, denn geht der Alte mit!” Dat was mijn vader dus. Vanuit het bos waarin ik was blijven staan, kon ik mijn vrouw horen roepen en kon alles zien wat er zich achter mijn boerderij afspeelde. Vader bleef kalm, vertelde mijn vrouw later en zei: “Dan ga ik wel mee.” Ik heb gezien hoe de wagen wegreed in de richting van de Roderesch met de vier mannen er op, bewaakt door de Duitsers. Ze waren nog maar even weg toen ik hoorde schieten. Ik werd erg bang en dacht: wat zal er nu toch gebeuren. Naast het huis van Sietse van Bergen waren hij en zijn zoon Tiem aan het aardappelen sorteren. Sietses vrouw Trientje was aan het beddenschonen, want op de heg hing allerlei beddengoed. Toen de overvalwagen kwam aanrijden werd zoon Tiem blijkbaar verschrikt en bang, want hij liep hard weg in de richting van het eikenbosje dicht bij hun huis. De Roder ambtenaar riep toen luid: “Daar loopt er nog één” waarop de Duitsers direct begonnen te schieten. Vlak bij het bosje werd Tiem geraakt en bleef stil liggen. Volgens vader was hij direct dood, want de soldaten trokken een deken van de heg waarin ze hem wikkelden en voor de voeten van vader op de wagen legden. Zijn vader en moeder waren natuurlijk radeloos en liepen met de armen omhoog te huilen. Vandaar vertrokken ze naar het gemeentehuis in Roden. Niet wetende wat zich allemaal had afgespeeld, ben ik eerst naar de boerderij van Hartholt gelopen in de hoop wat meer te weten te komen en daar vernam ik ook dat ik wel weer naar huis kon gaan.

De Duitsers met de vier mannen op de auto waren inmiddels bij het gemeentehuis aangekomen, waar ook enkele landwachters zich bevonden. Eén van deze landwachters zei bij het zien van vader op de auto: “Brouwer moet van de auto af, die kunnen we hier in Roden niet missen.”

Na enig overleg werd besloten dat vader er wel af mocht, maar dat hij zijn zoon er voor in de plaats moest terugbrengen. Zo gezegd, zo gedaan, en vader kon weer naar mijn vrouw toe gaan. Bij ons thuis hebben we besproken wat ons nu verder te doen stond. Vader zou ongemerkt weer naar Roden teruggaan en de situatie aldaar opnemen. Hij had enkele contactpersonen in de arm genomen die de boel in de gaten zouden houden. Even na twaalf uur is de overvalwagen met de broers Bakker en Johannes Kalfsbeek naar Groningen vertrokken en naar later bleek naar het beruchte Scholtenshuis gegaan. Daar zijn ze met het gezicht tegen de muur gezet en vele malen ondervraagd. Tenslotte mochten Jan en Johannes weer naar huis terugkeren, maar Harm hebben ze vastgehouden. Hij was namelijk niet op het werk verschenen, werd er gezegd. Helaas heeft hij het met de dood moeten bekopen. Op de Roderesch waren nu twee slachtoffers gevallen. Ikzelf ben 's avonds met vader naar Roden gegaan, omdat we wisten dat de Duitsers niet meer in het dorp waren. We moesten bij de toenmalige burgemeester Bruininga op het matje verschijnen. Daar werden wij ondervraagd in het bijzijn van de Roder ambtenaar die steeds heen en weer liep. De heer Bruininga speelde met wat op een gummistok leek. We wisten natuurlijk van niets en dat was ook de waarheid. We moesten ons verder nergens meer mee bemoeien en konden weer naar huis gaan. 's Avonds kwam Jan Bakker nog vragen wat wij allemaal hadden gezegd: niets natuurlijk. Nou, dan was het goed, zei hij.

De volgende morgen moest ik voor zaken naar de Bureauhouder in het Oosteinde. Onderweg werd ik aangehouden door veearts Luitjens dichtbij zijn huis. “Jongen,” zei hij tegen mij, “jij moet je niet met zaken tegen de Duitse bezetting bezighouden. Gisteren had je bijna op je rug gelegen.” Ik zei, dat ik er niets mee te maken heb gehad. “Jawel,” zei de veearts tegen mij, want onze Jaap heeft gezien dat je terugkwam van café Giezen waar de melkwagen was leeggegooid.” Zodoende wisten we ook wie dit alles had doorgegeven. Ook zei hij, dat ik me verder koest moest houden, anders liep het niet goed met me af.

Na al deze verwikkelingen hebben mijn vrouw en ik bijna geen nacht meer rustig geslapen. Net als ieder goedgeaarde Nederlander waren we blij dat de oorlog voor ons op 13 april 1945 voorbij was.

Aanvullende getuigenissen

Trientje Kalfsbeek-Liewes, vrouw van Johannes Kalfsbeek: We zaten net te eten toen ze bij ons binnenvielen. Mijn man Johannes moest mee en kon nog net een jas pakken. Ik ging met mijn twee kinderen naar buiten en liep naar de overkant van de weg. Eén der soldaten porde mij met een geweer in de rug en sommeerde mij om weer naar binnen te gaan. Johannes sprak nooit zoveel over het gebeuren van toen maar heeft wel eens verteld, dat er een Roder NSB-er in de deuropening stond te wachten toen ze bij het Scholtenshuis aankwamen. Dezelfde middag kwam de Roder ambtenaar die 's morgens op de overvalwagen had gezeten nogmaals bij mij langs en vroeg nadrukkelijk of mijn man die morgen meegedaan had bij het leeggooien van de melkbussen, waar ik ontkennend op heb geantwoord. Johannes was er nadien er steeds van overtuigd dat de Roder NSB-er die in Groningen op het hoofdkwartier aanwezig was, een grote rol heeft gespeeld in het sparen van hun leven.”

Alle Giezen, zoon van Marchienus Giezen: Vader heeft ons verteld, dat hij 's avonds voor de staking is benaderd om de melk wel te komen halen. Nog geen twee minuten later, alsof ze op elkaar hadden gewacht, kwam een andere persoon aan de deur en sommeerde vader om de volgende dag niet te gaan rijden. Onder normale omstandigheden deed hij altijd de melkrit om beurten met zijn broer Tunnis Giezen. Ze besloten om de bussen wel op te halen net als anders. Als voorzorg zouden ze de route van de derde mei gezamenlijk rijden. Zonder problemen haalden ze de melk uit Steenberg en een groot gedeelte van de Roderesch.

Maar toen ze bij het café aankwamen, werden de twee paarden van de melkwagen losgekoppeld en achter café Giezen gestald. Vader en zijn broer zijn weggevlucht en in de loop van de dag huiswaarts gekeerd. Gelukkig hebben de Duitsers hen ongemoeid gelaten. Tot aan zijn dood heeft hij verzwegen wie werkelijk de daders waren van het leeggooien van de melkbussen.

Tenslotte, Harm Bakker, het tweede slachtoffer, vond de dood in Appèlbergen, waar hij de dag na zijn aanhouding, op 4 mei 1943, werd gefusilleerd en begraven.

Noot:

Weekblad Trouw

Bronnen:

Weekblad Trouw

Schriftelijk verslag Geert Brouwer, archief HVR

De meistaking: een keerpunt

Uitgesproken agrarisch was de meistaking in 1943. De directe aanleiding was het Duitse bevel dat alle oud-militairen zich alsnog voor krijgsgevangenschap moesten melden. Er was behoefte aan werkvolk. De aankondiging werkte als de windvlaag die van een smeulend vuurtje een vlammenzee maakt. De onrust verspreidde zich razendsnel onder de bevolking. In heel het Noorden ontstond er beweging. Boeren weigerden melk te leveren aan de fabriek en de fabrieksarbeiders weigerden de geleverde melk te verwerken. Door die wisselwerking werd de 'melkstaking' vrijwel algemeen. De Duitse oproep kwam op 27 april, op 2 mei lag de zuivelindustrie in Groningen, Friesland en Drente bijna helemaal plat. Er heerste een strijdbare stemming. Stakers lieten de melk van 'foute boeren' in de sloot lopen en intimideerden werkwilligen.

De bezetter reageerde meedogenloos. Speciale kleine eenheden trokken door het gebied om met geweld de staking te breken. In plaatsen waar nog nauwelijks een Duitser was gezien, raasden nu de overvalwagens. Op samenscholingen werd geschoten. Op verscheidene plaatsen werden stakers gefusilleerd. De ergste terreur trof de buurtschap Trimunt bij Marum, waar zestien mannen en jongens werden vermoord.

De meistaking was een keerpunt in de stemming op het platteland. De bezetter had overal zijn ware gezicht laten zien. De scheidslijn tussen goed en fout was nu messcherp. Het was nu echt oorlog. Zo werd de meistaking juist door de terreur een impuls voor het verzet.

Krijgsgevangenschap.

Op donderdag 29 april verscheen omstreeks 12 uur s'middags op de telexen de bekendmaking van Wehrmachtbefehlshaber in den Nederlanden General der Flieger Christiansen 'dat leden van het voormalige Nederlandse leger terstond opnieuw in krijgsgevangenschap (zullen) worden gevoerd'. Deze bekendmaking hield in dat alle bijna 300.000 Nederlandse militairen, die in mei 1940 tegen de Duitse invallers hadden gevochten, zich opnieuw moesten melden en teruggevoerd zouden worden in krijgsgevangenschap. Ze zouden vooral in Duitsland te werk worden gesteld. Het opnieuw in krijgsgevangenschap voeren van het Nederlandse leger had een tweeledig doel, n.l. arbeidskrachten te verwerven en tegelijk het Duitse leger te beschermen tegen binnenlandse onrust bij een geallieerde invasie in Nederland.

Het bericht wekte grote beroering in ons land. Nog geen twee uur later braken, vooral in het oosten van het land, stakingen uit, die tot de grootste in het bezette West-Europa zouden uitgroeien. De bezetters hadden zo'n massale opstand niet verwacht. De bevolking moest zo snel mogelijk weer in het gareel worden gedwongen. Haastig werden verordeningen opgesteld, zoals de avondklok en het verbod op samenscholing en werkweigering. Wie zich niet aan de verordeningen hield, werd krachtens het standrecht veroordeeld. Dit standrecht werd op 30 april geproclameerd om gearresteerden snel te kunnen berechten. Het vonnis hield de doodstraf of langdurige gevangenschap in.

De namen van de gefusilleerden werden onmiddellijk gepubliceerd in dagbladen en op harde aanplakbiljetten. Dit was bedoeld om de bevolking te laten weten dat daadwerkelijk hard werd opgetreden.

Om de bevolking extra te intimideren werden de lichamen van een aantal gefusilleerden door de bezetters verborgen op een geheimgehouden plaats. Het was willekeurig welke lichamen de bezetters op straat achter lieten en welke ze verborgen. Ook werd expres onjuiste informatie verstrekt, zoals de mededeling dat gearresteerden nog leefden.

De meistaking duurde van 29 april tot 5 mei 1943. In heel Nederland vielen 175 dodelijke

slachtoffers, waarvan zestig in de drie noordelijke provincies: 22 Friezen, 31 Groningers en 7 Drenten. Van deze zestig werden zesentwintig 'op patrouille' neergeschoten en achtergelaten.

Mei-staking

Centra van de stakingen in de provincie Groningen waren de scheepswerven in Foxhol, de aardappelmeelfabriek van Scholten en Meihuisen, Boon's glucose fabriek, ook in Foxhol. In Sappemeer de strokartonfabriek van Scholten en het exportbedrijf van Koeneman. Tegen de gearresteerde Groningers werden standrechtelijk dertien doodvonnissen uitgesproken in het Scholtenshuis: **Jogchum van Zwol, Rienold Terpstra, Gerrit Imbos, Egbert Thoma, Eisso Kleefman en Hermanus Kleefman, Will van Rossum, Paulinus Nieuwold**, Harm Wessels, Ate Faber, Albert Harkema, Jan Hulshof en Garrelt Veldkamp. Bij de eerste acht is het vonnis voltrokken, bij de laatste vijf werd de straf omgezet. Vijf Groningers zijn 'op patrouille' doodgeschoten en achtergelaten.

In Hoogezand werden vijf mannen bij de strokartonfabriek van Beukema tegen de muur gezet en doodgeschoten. De terechtgestelden waren: Gerrit Imbos, geboren op 21 juli 1921 te Foxhol, K. Luinstra, geboren op 31 maart 1921, wonende te Warfstermolen, Paulinus Nieuwold, geboren 9 juli 1901 te Slochteren, wonende te Slochteren, R. Terpstra, geboren 31 maart 1914 uit Doezem en W. Van Rossum, geboren 28 januari 1924 te Pankalan Brandan.

Gerrit Imbos en Paulinus Nieuwold waren hellingknechten en hadden aan de staking deelgenomen. Rienold Terpstra was een boerenknecht en deed in Doezem mee aan de melkstaking. Bovendien had hij melkbussen leeggegooid. Willem van Rossum, een landbouwstudent uit Indië werd opgepakt omdat hij een windbuks op zijn kamer in Groningen had staan, wat gold als 'verboden wapenbezit'. Cornelis Luinstra uit Warfsmolen zou in die plaats tot staking hebben aangezet.

Egbert Thoma en de broers Kleefman werden voor de aardappelmeelfabriek 'De Woudbloem' in Scharmer (Slochteren), gefusilleerd. Alle drie hadden ze deelgenomen aan de staking. Zestien Groningse slachtoffers vielen in Trimunt (Marum, Groningen) als represaillemaatregel tegen de van sabotage verdachte bevolking: Andries Hartholt, zijn zoons Dirk, Albert en Hendrik Hartholt en zijn aanstaande schoonzoon Berend Assies, de broers Uitze, Jelle en Steven van der Wier, Eeuwe de Jong, Sibbele de Wal, de broers Karst en Jan Doornbosch, Gerrit van der Vaart, Geert Jan Diertens en de onderduikers Frits van de Riet en Johannes Glas. Hun lichamen werden meegenomen. Eén jonge vrouw uit Musselkanaal, Grietje Dekker, is op haar verlovingsavond door de Duitsers koelbloedig vermoord, zogenaamd 'op patrouille', waarna haar lichaam is meegenomen.

Johann Mechels, 'Bereichskommandeur Groningen-Friesland-Drenthe' van de Ordnungspolizei was verantwoordelijk voor het doodschieten van de zestien burgers in Trimunt. Na de oorlog werd hij opgepakt en werd 14 jaar cel tegen hem geëist. Op 22 december 1954 ging hij terug naar Duitsland. Of dat in gevangenschap was is mij niet bekend.

Tegen de Friese gearresteerden werden tien doodvonnissen uitgesproken door het Standrecht dat vanaf 1 mei 1943 in het Scholtenshuis, het SD-hoofdkwartier te Groningen zetelde en vanaf 4 mei 1943 in het Oud Burger Weeshuis te Leeuwarden: Broer de Witte, Cornelis Luinstra, **Dirk Fokkens, Jan Eisenga, Bouke de Vries**, Wiebe de Witte, Symen Wiersma, Wypke Martens, Willem Scholten en Wieger Rekker. Bij de eerste vijf is het vonnis voltrokken, bij de laatste vijf werd de doodstraf omgezet in concentratiekamp- of gevangenisstraf. Zeventien Friezen werden 'op patrouille' neergeschoten en achtergelaten.

Zes gearresteerde Drenten werden standrechtelijk ter dood veroordeeld in het Scholtenshuis en het Oud Burger Weeshuis: Berend Trip, **Harm Bos**, Harm Bakker, Jan Postema, Lubbert van Dijk en Jacob van Dijk. De eerste drie werden gefusilleerd, bij de twee laatsten werd de doodstraf omgezet in gevangenisstraf. Harm Bos werd samen met de Friese onderwijzer **Jan Eisenga** op het Kalverdijkje te Leeuwarden gefusilleerd, waarna hun lichamen volgens ooggetuigen richting Groningen zijn vervoerd.

Het waren de eerste doodvonnissen in de oorlog in Noord-Nederland. Niemand had verwacht dat staken met executie zou worden bestraft. Met de Meistaking kwam er een ommekeer naar de grimmige helft van de Tweede Wereldoorlog.

Er werden in totaal vierendertig lichamen op een onbekende plaats begraven, maar aldus Duitse verklaringen, wel ‘allemaal bij elkaar, in een moerassig gedeelte van een militair oefengebied onder Groningen’, de Appèlbergen (Haren). Na de bevrijding zijn op 30 november en 1 december 1945 negentien van de vermiste slachtoffers gevonden aan de rand van het Grote Veen van de Appèlbergen te Haren: de zestien slachtoffers uit Marum, Jan Postema en Berend Trip. Vanwege de Marumers wordt het geruimde vaak het Trimuntgraf genoemd. Van de negentien gevonden lichamen werden achttien geïdentificeerd. Het niet-geïdentificeerde lichaam werd als onbekend begraven op begraafplaats De Eshof te Haren.

De andere zestien slachtoffers bleven vermist: Grietje Dekker, Broer de Witte, Harm Bakker, **Jogchum van Zwol**, **Egbert Thoma**, de broers **Herman** en **Eisso Kleefman**, **Rienold Terpstra**, **Paulinus Nieuwold**, **Gerrit Imbos**, **Willem van Rossum**, **Cornelis Luinstra**, **Bouke de Vries**, **Dirk Fokkens**, **Jan Eisenga** en **Harm Bos**. Waarschijnlijk is het niet-geïdentificeerde lichaam van Broer de Witte geweest zoals jaren later uit documentenonderzoek naar voren is gekomen. Blijkbaar heeft men daarover geen zekerheid. Er werden in ieder geval 34 lichamen begraven, 19 lichamen zijn teruggevonden, blijven over 15 lichamen. Het on-geïdentificeerde lichaam moet dus zo goed als zeker uit het rijtje van de vermiste zestien slachtoffers komen. Opmerkelijk is dat juist de lichamen van de personen genoemd in de affiches nog vermist worden.

'U vroeg dus de melkfabriek om te staken'

BERT VAN PANHUIS

Staken in de oorlog, 20.30 uur, Ned. 3. Voor het eerst van hun leven, zo valt aan te nemen, zitten Johan Walinga en Femy Hoogenboom-Effink vanavond in het NOS-programma 'Staken in de oorlog' samen aan een tafel. Onbekenden van elkaar dus. Het is maar ten dele waar. Maartje van Weegen praat met de vier april/mei-stakers uit 1943 in Storks fabriekshal.

Want eensklaps roept Walinga uit: "Dan bent u het dus die die vrijdagochtend de melkfabriek heeft gebeld met de oproep om te staken!" En inderdaad: het is zijn tafelgenote geweest, die op vrijdagochtend 30 april 1943, zittend aan de telefooncentrale van Stork Ketels in Hengelo, iedereen die ze maar aan de lijn heeft gekregen, heeft opgeroepen het werk neer te leggen, uit protest tegen de maatregel van de Duitse bezetter om Nederlandse voormalige militairen terug te roepen in krijgsgevangenschap.

'Staken in de oorlog' is een gesprek van Maartje van Weegen met vier mensen die meededen aan de aprilmei-stakingen. Bijna het hele land deed mee aan dit protest tegen de maatregelen tegen de ex-militairen. Aangevoerd door de werknemers van Stork gingen andere fabrieken plat en de volgende dag was de staking overgeslagen naar onder meer de zuivel in Friesland, de mijnen in Zuid-Limburg en andere industrieën in het zuiden en westen van Nederland. De reactie van de bezetters was buitengewoon hard. Het standrecht werd afgekondigd. In de eerste meidagen stierven tachtig stakers voor het vuurpeleton. Toen Duitsers op samenscholingen schoten, kwamen nog eens 95 stakers om het leven. Verder raakten vierhonderd Nederlanders gewond. Toch hield de staking meer dan een week stand. De tegenstand tegen de nazi's werd grimmiger en het verzet kreeg een enorme impuls. "Gehoorzaam Nederland werd een weerbarstig Nederland", zou dr. L. de Jong concluderen.

De vier gesprekspartners van Van Weegen, die hun relaas doen op een historische plaats: de fabriekshal van Stork Ketels, hebben alle vier een actieve rol gespeeld in de staking. Femy Hoogenboom-Effink verspreidde de stakingsoproep dus vanuit het Stork-complex, Johannes Walinga, die turfsteker was in het Friese Oudega, was een van de leiders van de melkstaking, Piet Jonker uit Landgraaf was een van de kompels van de Julia-mijn in Eygelshoven en deed mee aan het platleggen van de mijnen en modelmaker Dirk Bakker legde het werk neer bij ijzergieterij Vulcanus in Vaassen.

Er wordt heel verschillend gereageerd op de stakingsoproep vanuit Hengelo. Bij Stork zelf is op 29 april binnen een half uur de werkvloer leeg. In Eygelshoven doen ze mee, maar met toch wel wat angst. Er werken nogal wat Duitsers en NSB'ers in de mijnen. In Oudega willen de arbeiders van de melkfabriek eerst doorwerken, maar de dorpsbevolking eist massaal actie. Uiteindelijk komt er geen druppel melk de fabriek in. Walinga: "De sloten stonden wit van de melk; er is zeker 15 000 liter verloren gegaan." Bij Vulcanus porde men elkaar ook op, maar al snel sloeg de teleurstelling toe, omdat de spoorwegen niet meestaakten. En dat was, wist men, van doorslaggevend belang.

De tegenmaatregelen zijn grimmig. In Zuid-limburg zet de bezetter de directeurs onder druk. Die gaan bij de kompels langs om te vragen of ze weer aan het werk willen gaan. Want anders wordt er meedogenloos gestraft. De angst wordt er in gejaagd met de executie van zeven mijnwerkers. Bij Vulcanus worden twintig gijzelaars opgepakt en die verdwijnen zes weken

naar het kamp Vught. Voorts drijven de Duitsers zo'n 150 werknemers in een schaftlokaal en beleggen ze rechtszittingen volgens de regels van het standrecht. Uiteindelijk worden vier mensen terechtgesteld. In Oudega, waar geen nazi of NSB'er woonde, trekt op zondagmorgen de Grune Polizei binnen om stakers op te pakken. Met het machinegeweer op de keel noemen sommige dorpsbewoners namen. Walinga ontsnapt op wonderlijke wijze aan de dood. Een dorpsgenoot krijgt de kogel, een tweede gaat naar Dachau.

En wat betekende de april-mei-staking, die zo vaak wordt achtergesteld bij die van februari 1942 tegen de jodenvervolging? Walinga: "De deuren gingen open, de mensen gingen onderduikers opnemen. Je kon die onderduikers ineens veel makkelijker kwijt bij de mensen. Oudega werd een verzetshaard." En concluderend: "De april-mei-staking vormde je. Wat sluimerde werd wakker. Je ging aan de slag."

Copyright: Trouw

Bijlage-4

Bron: <http://www.politiekcompendium.nl/9351000/1f/j9vvh40co5zodus/vh4valsz2szv> (404)

De pers in de Tweede Wereldoorlog

De bezetting van Nederland had grote gevolgen voor de pers. Onmiddellijk na de capitulatie kwam het ANP in Duitse handen en werd het een afdeling van het *Deutsches Nachrichten Büro*. De pers werd sterk in vrijheid belemmerd. Sommige bladen hieven zichzelf op, anderen werden óf genoodzaakt op te houden te verschijnen óf onder nationaal-socialistische leiding gesteld. Het beleid ten aanzien van de pers werd bepaald door het op 15 november 1940 ingestelde *Departement van Volksvoorlichting en Kunsten*. Dit departement vaardigde op 2 mei 1941 het *Journalistenbesluit* uit, dat een omschrijving bevatte van de taak van de journalist. Tevens werden journalisten verplicht lid te zijn van het *Verbond van Nederlandsche Journalisten*, een organisatie onder nationaal-socialistische leiding, waarvan onder andere joodse journalisten geen lid konden zijn. Journalisten die zich niet hielden aan de bepalingen van het *Journalistenbesluit* werden bedreigd met geldstraffen en uitsluiting van het Verbond (zonder het lidmaatschap konden zij hun beroep niet uitoefenen).

De oorlogvoering had een gebrek aan grondstoffen voor de papierfabricage tot gevolg. In verband hiermee werd in 1941 een reorganisatie van de pers doorgevoerd, die er toe leidde dat vele bladen werden opgeheven of gedwongen werden te fuseren. Verder werden kranten gebonden aan een maximaal aantal pagina's en werden aparte ochtendedities afgeschaft, dit alles in verband met de papierschaarste.

Op 22 januari 1942 werd de *Nederlandsche Kultuurkamer* ingesteld. Eén van de zes gilden waaruit zij zou bestaan was die van het *Perswezen*. Een ieder, werkzaam bij de pers, diende zich binnen drie weken bij het Persgilde aan te melden.

Zie voor de gevolgen voor de pers van de Duitse maatregelen:

- Jh. Spaa.B.Tn, De pers, in: J.J. Bolhuis (red.), *Onderdrukking en verzet. Nederland in oorlogstijd*, Arnhem-Amsterdam, z. j., deel II, pp. 140-172;
- J. Verheij, *De Nederlandse pers in de Tweede Wereldoorlog (1940-1945)*, z.p., 1954;
- L. de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, 's-Gravenhage, 1969-1991; deel 4, pp. 566-600; deel 5, pp. 267-306;
- A.J. van der Leeuw, De gelijkschakeling van de Nederlandse persorganisaties in zomer en herfst van 1940, in: A.H. Paape (red.), *Studies over Nederland in oorlogstijd*, 's-Gravenhage, 1972, deel I, pp. 1-23.